

LIETUVOS BANKAS

PRANEŠIMAS

APIE LIETUVOS BANKO
PAGRINDINIO TIKSLO ĮGYVENDINIMĄ,
FINANSŲ RINKOS BŪKLĘ
IR FUNKCIJŲ VYKDYMĄ

TEIKIAMAS LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMUI

2013 m. gruodžio mėn.

PRANEŠIMAS

APIE LIETUVOS BANKO
PAGRINDINIO TIKSLO ĮGYVENDINIMĄ,
FINANSŲ RINKOS BŪKLĘ
IR FUNKCIJŲ VYKDYMĄ

TEIKIAMAS LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMUI

2013 m. gruodžio mėn.

Lietuvos banko valdyba Pranešimą apie Lietuvos banko pagrindinio tikslo įgyvendinimą, finansų rinkos būklę ir funkcijų vykdymą patvirtino 2013 m. gruodžio 12 d. Jį rengiant, panaudoti Lietuvos banko, Lietuvos statistikos departamento, Europos Centrinio Banko, Europos Sąjungos statistikos tarnybos, Tarptautinio valiutos fondo ir kiti duomenys, paskelbti iki 2013 m. lapkričio 1 d. (rengiant informaciją apie ekonomikos prognozes ir Lietuvos rodiklių atitiktį ekonominės konvergencijos kriterijams, panaudoti duomenys, paskelbti iki lapkričio 26 d.).

Santrumpos ir kiti paaiškinimai

AB	akcinė bendrovė
BVP	bendras vidaus produktas
ECB	Europos Centrinis Bankas
ECBS	Europos centrinių bankų sistema
ES	Europos Sąjunga
Eurostatas	ES statistikos tarnyba
JAV	Jungtinės Amerikos Valstijos
LCKU	Lietuvos centrinė kredito unija
LCVPD	AB Lietuvos centrinis vertybinių popierių depozitoriumas
PFI	pinigų finansinės institucijos
proc. p.	procentinis punktas
SVKI	suderintas vartotojų kainų indeksas
TVF	Tarptautinis valiutos fondas
UAB	uždaroji akcinė bendrovė
VĮ	valstybės įmonė
VKM II	antrasis valiutų kurso mechanizmas
VVP	vyriausybės vertybiniai popieriai

Kai kuriose lentelėse ir paveiksluose dėl apvalinimo eilučių suma ir procentai nesutampa su bendrais duomenimis („Iš viso“ ir 100 %).

TURINYS

SANTRAUKA / 5

I. EKONOMIKOS IR FINANSŲ APŽVALGA / 8

- Pasaulio ekonomikos raida / 8
- Lietuvos ekonomikos raida / 10
 - Ekonomikos prognozės / 10
 - Realusis sektorius / 11
 - Išorės sektorius / 12
 - Kainos ir sąnaudos / 13
 - Valdžios sektoriaus finansai / 15
 - Kredito ir indėlių rinkos raida / 16

II. PAGRINDINĖS LIETUVOS BANKO FUNKCIJOS / 20

- Lito kursas ir pinigų politikos priemonės / 20
- Pasirengimas euro įvedimui / 21
 - Lietuvos rodiklių atitikties ekonominės konvergencijos kriterijams stebėsena / 22
 - Lietuvos teisinės konvergencijos užtikrinimas / 23
 - Pasirengimas grynujų pinigų pakeitimui / 23
 - Mokėjimo sistemų pertvarkymas / 24
 - Visuomenės informavimo veikla / 24
- Finansinio turto valdymas / 25
 - Finansinio turto valdymo politika / 25
 - Finansinis turtas ir jo valdymo rezultatai / 26
- Grynieji pinigai / 27
- Finansų rinkos priežiūra / 28
 - Priežiūros kryptys ir rezultatai / 28
 - Finansų rinkos dalyviai, jų priežiūra / 32
 - Bankai / 32
 - Draudimo rinka / 39
 - Kredito unijos / 42
 - Kitos finansų įstaigos / 45
 - Finansinės paslaugos ir rinkos, jų priežiūra / 47
 - Pensijų fondai ir KIS / 47
 - Pirminė ir antrinė rinkos / 50
 - Vartojimo kreditų rinka / 50
 - Ginčų nagrinėjimas / 52
 - Finansinis švietimas / 53
- Dalyvavimas ECBS ir tarptautinis bendradarbiavimas / 54

III. LIETUVOS BANKO VEIKLOS ORGANIZAVIMAS / 56

- Misija, vertybės ir etika / 56
- Valdymas / 56
- Tarnautojų ugdymas / 58
- Vlado Jurgučio stipendija / 58

LENTELIŲ IR PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

LENTELĖS

- 1 lentelė. Realusis BVP ir valdžios sektoriaus balansas / 8
- 2 lentelė. Numatoma Lietuvos ekonomikos raida 2013–2014 m. / 11
- 3 lentelė. Bankų paskolų portfelio bendrosios vertės ir suteiktų naujų paskolų kaita / 16
- 4 lentelė. Ekonominės konvergencijos kriterijų įverčiai ir kriterijų vykdymo Lietuvoje prognozės / 22
- 5 lentelė. Grynasis pinigų išleidimas arba išėmimas (–) / 27
- 6 lentelė. Banknotai ir monetos apyvartoje / 28

PAVEIKSLAI

- 1 pav. Išlaidų metodu įvertinto realiojo BVP kaitos veiksniai / 11
- 2 pav. Einamosios sąskaitos balanso sudedamosios dalys / 13
- 3 pav. Metinės infliacijos, apskaičiuotos pagal SVKI, veiksniai / 14
- 4 pav. Valdžios sektoriaus pajamos, išlaidos ir balansas / 15
- 5 pav. Naujų PFI paskolų apimtis / 17
- 6 pav. Naujų paskolų privačiam sektoriui palūkanų normų kaitos veiksniai / 18
- 7 pav. Indėlių PFI (neįtraukiant AB banko SNORAS) kaita sausio–rugsėjo mėn. / 18
- 8 pav. Bankų atsargos litais Lietuvos banke / 21
- 9 pav. Investicijų struktūros pokyčiai / 26
- 10 pav. Užsienio atsargos / 26
- 11 pav. Užsienio atsargų grąža ir 1 m. trukmės Vokietijos VVP pelningumas / 27
- 12 pav. Bankų turto struktūra / 35
- 13 pav. Bankų įsipareigojimų struktūra / 37
- 14 pav. Bankų grynasis pelnas / 38
- 15 pav. Gyvybės ir ne gyvybės draudimo šakų pasirašytų įmokų kaita / 39
- 16 pav. Draudimo įmonių veiklos rezultatas / 41
- 17 pav. Kredito unijų veiklos rodikliai / 43
- 18 pav. Antrosios pakopos PF dalyvių skaičiaus ir turto kaita / 47
- 19 pav. Vartojimo kredito sumos likutis / 51
- 20 pav. Vartojimo kredito gavėjų įsiskolinimų suma / 51
- 21 pav. Lietuvos banko organizacinė struktūra / 57

SANTRAUKA

Šiomet pasaulio ekonomika auga lėčiau nei pernai, bet pasitikėjimas palankesne pasaulio ūkio raida yra sustiprėjęs. Tam didžiausią įtaką darė išsivysčiusios pasaulio valstybės. Jose ekonominė padėtis pastaruoju metu gerėjo: baigėsi recesija euro zonoje, sparčiau, nei tikėtasi, kyla Japonijos ekonomika, JAV ūkio padėtis taip pat vertinama palankiai. Nors euro zonos ekonominė situacija truputį pagerėjo, ji tebėra sudėtinga – spartesnio atsigavimo šiame regione nesitikima. Siekiant didinti pasitikėjimą palankia euro zonos ekonomine ir finansų sektoriaus raida, pradėta kurti regiono bankų sąjunga, jos pirmasis elementas – bendras priežiūros mechanizmas – jau patvirtintas.

Dėl sustiprėjusio Lietuvos įmonių konkurencingumo, sušvelninusio lėčiau augusios išorės paklausos poveikį, ir atsigaujančios vidaus paklausos Lietuvos ekonomika augo vienu iš sparčiausių tempų ES. Vidaus paklausą didino tiek investicijos, pradėjusios augti po beveik metų pertraukos, tiek suaktyvėjęs privatus vartojimas. Namų ūkių vartojimą labai skatino atsigaujančios disponuojamosios pajamos, o jas palankiai veikė gerėjantys įmonių veiklos rezultatai ir darbo rinkos padėtis. Namų ūkių perkamajai galiai teigiamą įtaką darė ir mažėjanti infliacija.

Šiuo metu metinė infliacija yra sumažėjusi iki Lietuvai neįprastai mažo lygio. Ją labiausiai sumažino su išorės veiksniais susijusių kainų – maisto, administruojamųjų ir degalų – kitimo tendencijos. Pastaruoju metu pasaulinės maisto žaliavų ir naftos kainos buvo mažesnės negu prieš metus, ir tai veikė infliaciją Lietuvoje. Su žaliavų kainomis susijusios prekės ir paslaugos Lietuvoje sudaro didesnę nei išsivysčiusiose šalyse vartotojų krepšelio dalį, todėl infliacija mažėjo taip sparčiai, kad tapo mažesnė negu euro zonoje. Infliaciją šalyje šiek tiek sumažino ir lėtesnis labiau nuo vidaus padėties priklausančių kainų augimas, rodantis grynąją infliaciją. Su vartotojų kainomis susijusių rodiklių – vienetinių darbo sąnaudų, gamintojų kainų vidaus rinkoje ir importo kainų – raida paskutiniu metu buvo palanki mažai infliacijai.

Kreditavimo srityje situacija gerėja. Naujų paskolų (ypač suteiktų nefinansinėms įmonėms) apimtis didėja, o šiek tiek aktyvesnį vartojimo ir (ar) investicijų finansavimą skolinimais lėšomis galėjo lemti stiprėjanti privačiojo sektoriaus finansinė padėtis, gerėjantys ateities lūkesčiai, vis dar mažos palūkanų normos ir švelnėjančios skolinimo sąlygos. Be to, gerėjant finansinei padėčiai ir ateities vertinimui, poreikis sukaupiti papildomų atsargų sumažėjo, todėl indėliai bankuose 2013 m. keitėsi nedaug. Tai galėjo lemti ir toliau ypač mažos už indėlius mokamų palūkanų normos ir jų iš dalies nulemtas didžiausio bankų sektoriaus indėlininko – namų ūkių – investavimas į alternatyvias taupymo priemones.

Nuo 2004 m. birželio 28 d. Lietuva dalyvauja antrajame valiutų kurso mechanizme ir vykdo vienašališką įsipareigojimą palaikyti fiksuotojo valiutos kurso režimą, t. y. pastovų lito kursą bazinės valiutos – euro – atžvilgiu (3,4528 Lt už 1 eurą). Lietuvos banko taikomos pinigų politikos priemonės yra skirtos stabiliam lito kursui euro atžvilgiu palaikyti ir padeda užtikrinti bankų sistemos likvidumą. Kaip ir anksčiau, Lietuvos bankas mūsų valstybėje registruotiems bankams neribotai keitė litus į bazinę valiutą, jiems taikė privalomųjų atsargų reikalavimą, bankams buvo prieinama vienos nakties skolinimosi galimybė. Siekdamas gerinti konkurencinę bankininkystės aplinką Lietuvoje ir ją palaipsniui artinti prie euro zonos sąlygų, metų pradžioje Lietuvos bankas sumažino privalomųjų atsargų normą nuo 4 iki 3 proc.

Lietuvos bankas visose savo veiklos srityse aktyviai rengiasi Lietuvos strateginio siekio įgyvendinimui – ES bendrosios valiutos euro įvedimui 2015 m. Pasirengimas tapti euro zonos nare Lietuvos bankui – tai ne tik sklandus valiutos pakeitimas, bet ir pasirengimas stoti į bankų sąjungą, atsakomybės už finansų sektoriaus priežiūrą dalijimasis su ECB, mokėjimo sistemų pritaikymas siekiant užtikrinti, kad nepablogėtų teikiamų paslaugų kokybė, ir kiti svarbūs darbai. Lietuvos bankui taip pat patikėta atsakomybė vadovauti trimis nacionalinėms darbo grupėms, sudarytoms iš Lietuvos Respublikos Vyriausybės institucijų, verslo, savivaldos asociacijų atstovų: Lietuvos atitikties euro įvedimo konvergencijos kriterijams stebėsenos, Grynujų pinigų ir Visuomenės informavimo.

Lietuvos bankas, siekdamas supažindinti visuomenę su euro įvedimo nauda Lietuvai, atliko euro įvedimo 2015 m. galimo poveikio šalies ekonomikai kiekybinį vertinimą ir parengė šio vertinimo apžvalgą. Kiekybinio tyrimo rezultatai atskleidė, kad teigiamas euro įvedimo poveikis būtų ilgalaikis ir gerokai viršytų bendrosios valiutos įvedimo sąnaudas bei numatomas papildomas valstybės įmokas.

Finansinio turto grąža per 2013 m. tris ketvirčius sudarė 0,21 proc. Investavimo rezultatus lėmė šiek tiek padidėjusios, tačiau vis dar mažos palūkanų normos rinkoje.

Lietuvos bankas atnaujino investavimo politiką ir ketina investicijų portfelį laipsniškai papildyti investicinio reitingo bendrovių skolos, nuosavybės vertybiniais popieriais (akcijomis), taip pat investuoti į didesnę grąžą užtikrinančias ilgesnio laikotarpio obligacijas. Trumpuoju laikotarpiu dėl besikeičiančių rinkos verčių šių investicijų svyravimai gali būti didesni, tačiau ilgesniu laikotarpiu tai leidžia tikėtis didesnės grąžos.

Per 2013 m. tris ketvirčius į apyvartą išleista daugiau grynųjų pinigų, negu išimta, jų apyvartoje padaugėjo. Nuo 2013 m. pradžios apyvartoje padidėjo 20 litų ir 200 litų banknotų dalis, visų kitų nominalų banknotų – sumažėjo.

Toliau integruojamasi į ES bendrąją rinką, rengiamasi įgyvendinti labai svarbius ES teisės aktus – Direktyvą dėl kapitalo poreikio (CRD IV), Reglamentą (CRR) ir techninius standartus. Buvo rengiami įstatymų (Bankų, Lietuvos banko, Centrinės kredito unijos) pakeitimų projektai, iš esmės peržiūrimi Lietuvos banko valdybos nutarimai. Bankų sektorius per gana trumpą laiką turės prisitaikyti prie naujų Direktyvoje nustatytų reikalavimų ir pasirengti tiesiogiai taikyti CRD pakete esantį Reglamentą ir techninius standartus. Direktyvoje nustatyti papildomi kapitalo rezervai bankams, ES mastu standartizuoti likvidumo reikalavimai, pradedamas taikyti rodiklis, subalansuojantis banko kapitalą ir finansavimą. Atliktais išankstiniais skaičiavimais, Lietuvos bankų sistemos rodikliai jau dabar atitinka naujus normatyvus.

Reikšmingiausias įvykis 2013 m. bankų sektoriuje – AB Ūkio banko bankrotas. Vis dėlto sisteminio poveikio bankų sektoriui jis neturėjo, didesnę įtaką veiklai pajuto tik AB Šiaulių bankas, kuriam buvo perleista reikšminga šio banko veiklos dalis (geras banko turtas, apdraustų indėlių portfelis). Pažymėtina, kad perleidimo procesas vyko sklandžiai, paslaugų teikimas AB Ūkio banko klientams buvo atnaujintas, o AB Šiaulių bankas reikšmingai sustiprino savo pozicijas mažmeninių klientų segmentuose.

Besiplečianti draudimo rinka (gyvybės draudimo apimtis buvo didžiausia per šešerius metus; ne gyvybės draudimo šakoje užfiksuoti nauji tam tikrų draudimo grupių įmokų ir išmokų rekordai), pelninga draudimo įmonių veikla ir sėkmingai įgyvendinti priežiūriniai metodai užtikrino draudimo rinkos tvarumą.

Svarbūs pokyčiai vyko kredito unijų priežiūros srityje. Lietuvos bankas inicijavo Kredito unijų įstatymo pataisas. Tuo tikslu aktyviai dalyvaujama finansų ministro sudarytos Kredito unijų veiklą reglamentuojančių teisės aktų tobulinimo darbo grupės veikloje. Ji pateikė suderintus pasiūlymus (Kredito unijų įstatymo pataisas) dėl priemonių, reikalingų užtikrinti saugią ir patikimą šio sektoriaus veiklą. Siekiant tvarios kredito unijų plėtros ir tinkamo prisiimamos rizikos valdymo, pradėti taikyti sugriežtinti veiklos riziką ribojantys normatyvai, nustatyti detalesni ir konservatyvesni paskolų grupavimo ir vertinimo, vidaus kontrolės ir rizikos valdymo reikalavimai, suintensyvinta kredito unijų priežiūra. Prioritetas ir toliau teikiamas darbai ieškant tinkamiausio Lietuvos sąlygomis kredito unijų veiklos ir priežiūros modelio, kuris sumažintų šio sektoriaus keliamą grėsmę visuomenės interesams. Techninę pagalbą šioje srityje 2013 m. lapkričio mėn. teikė ir Tarptautinis valiutos fondas.

Lietuvos bankas, atsižvelgdamas į tai, kad laikotarpis ypatingas, t. y. pensijų kaupimo dalyviai turi apsispręsti dėl tolesnio dalyvavimo pensijų kaupimo sistemoje, ypač daug dėmesio skyrė pensijų kaupimo bendrovių teikiamos informacijos stebėsenai ir kontrolei. Buvo tikrinama pensijų kaupimo bendrovių viešai skelbiama informacija. Be to, atliktas tyrimas, siekiant išsiaiškinti rinkos praktiką, susijusią su asmenų, teikiančių informaciją apie pensijų fondus, parinkimu ir jų mokymais. Be to, parengta Informacijos dėl pensijų kaupimo veiklos atskleidimo klientams geroji praktika. Šia iniciatyva buvo siekiama sumažinti riziką, kad pensijų kaupimo bendrovės, informuodamos dalyvius apie pensijų kaupimo tvarkos pokyčius, suformuos teigiamus lūkesčius apie pensijų kaupimą, ir išvengtų netinkamos praktikos atvejų.

2013 m. antrąjį pusmetį Lietuvai pirmininkaujant ES Tarybai, bendradarbiavimas su ES ir tarptautinėmis finansų institucijomis buvo itin intensyvus. Įgyvendinant pirmininkavimo ES Tarybai tikslus, Lietuvos bankas reikšmingai prisidėjo finansinių paslaugų srityje, ypač siekiant pažangos bankų sąjungos kūrimo, finansų rinkų priežiūros griežtinimo, mokėjimų infrastruktūros tobulinimo, draudimo tarpininkavimo reglamentavimo srityse ir užtikrinant tinkamą ES atstovavimą tarptautiniuose finansų forumuose.

Finansinis švietimas, kaip svarbus elementas skatinant atsakingą finansinių produktų vartojimą, ir 2013 m. yra prioritetinė Lietuvos banko veiklos sritis. Lietuvos banko valdybos nutarimu patvirtinta Finansinio švietimo koncepcija. Jos pagrindinis tikslas – gerinti šalies gyventojų finansinį raštingumą, siekiant, kad gyventojai priimtų racionalius finansinius sprendimus ir atsakingai valdytų asmeninius finansus. Visuomenei pristatyta Lietuvos banko finansinio švietimo interneto svetainė „Pinigų bitė“ (www.pinigubite.lt) turėtų tapti nešališkos ir patikimos informacijos šalies gyventojams apie asmeninių finansų planavimą ir tvarkymą šaltiniu.

2013 m. rugsėjo 30 d. Lietuvos banke dirbo 595 tarnautojai. Per metus jų skaičius padidėjo vos 2 proc., dauguma priimtų naujų tarnautojų stiprina priežiūros ir finansinio stabilumo funkcijų vykdymą. Reaguojant į efektyvesnio valdymo poreikį, Lietuvos banke išgrynintos centrinio banko politikos formavimo ir vykdymo bei administravimo funkcijos, nustatant aiškią Valdybos ir Valdybos pirmininko atsakomybę šiose srityje; sukurta aiški ir konkreti sąsaja tarp Valdybos nustatytų trejų metų institucinių tikslų ir individualių kiekvieno darbuotojo metinių veiklos tikslų, o sąsajos efektyvumas valdomas nustatant kokybiškai naują tikslų pasiekimo vertinimą.

I. EKONOMIKOS IR FINANSŲ APŽVALGA

Pasaulio ekonomikos raida

Bendros pasaulio ūkio raidos tendencijos pakito: pastaruoju metu gerėjo ekonominė padėtis išsivysčiusiose pasaulio šalyse, bet suprastėjo besiformuojančios rinkos ekonomikų raidos perspektyva. Po ilgos pertraukos stebima geresnė euro zonos ūkio raida, stiprėja Japonijos ekonomika, palankiai vertinama ir JAV ekonominė padėtis. Tačiau besiformuojančios rinkos šalių ekonomika dėl ciklinių ir struktūrinių veiksnių kyla lėčiau, nei tikėtasi.

Pradėjus stiprėti pasitikėjimui, kad pasaulio ūkio raida bus palanki, vis labiau diskutuojama apie pagrindinių pasaulio centrinių bankų jau penkerius metus įgyvendinamą itin skatinančią pinigų politiką. Pirmasis specialiąsias skatinamosios pinigų politikos priemones turėtų pradėti mažinti JAV centrinis bankas, nes šios šalies ūkio raida iš išsivysčiusių valstybių yra geriausia. Federalinės rezervų sistemos vadovas apie galimybę mažinti kiekybinio skatinimo programų apimtį užsiminė dar 2013 m. gegužės mėn., todėl rugsėjo mėn. šios institucijos priimtas sprendimas minėtų programų apimties nemažinti nustebino rinkas. Manoma, kad tokį sprendimą lėmė neapibrėžtumas dėl fiskalinės politikos sprendimų, griežtėjusios finansavimo sąlygos ir prastesni, nei tikėtasi, kai kurie ekonominiai rodikliai. Po to, kai šalies Kongresas sprendimus dėl 2014 fiskalinių metų biudžeto ir valdžios sektoriaus skolos viršutinės ribos padidینimo priėmė tik keturi mėnesiai, stiprėja lūkesčiai, kad Federalinė rezervų sistema skatinimo programų mažinimo pradžią nukels dar tolesniam laikui. Kiti pagrindiniai pasaulio centriniai bankai apie ketinimą baigti labai skatinančios pinigų politikos etapą dar neskelbia: ECB 2013 m. liepos mėn. pranešė, kad mažos palūkanų normos bus taikomos dar ilgą laiką, o Japonijos bankas naują pinigų politikos skatinimo programą vykdyti pradėjo tik 2013 m. pavasarį.

1 lentelė. Realusis BVP ir valdžios sektoriaus balansas
(procentais)

	Realiojo BVP augimas				Valdžios sektoriaus balanso ir BVP santykis			
	2011	2012	2013*	2014*	2011	2012	2013*	2014*
Visas pasaulis	3,9	3,2	2,9	3,6	-4,5	-4,3	-3,7	-3,0
Išsivysčiusios šalys	1,7	1,5	1,2	2,0	-6,5	-5,9	-4,5	-3,6
JAV	1,8	2,8	1,6	2,6	-9,7	-8,3	-5,8	-4,6
Euro zona	1,5	-0,6	-0,4	1,0	-4,2	-3,7	-3,1	-2,5
Besiformuojančios rinkos ekonomikos šalys	6,2	4,9	4,5	5,1	-1,7	-2,1	-2,7	-2,5
Rusija	4,3	3,4	1,5	3,0	1,5	0,4	-0,7	-0,3

Šaltinis: TVF.

* Prognozės.

Euro zonoje recesija baigėsi, bet numatoma, kad ekonomika augs lėtai. 2013 m. antrąjį ketvirtį šio regiono BVP pakilo – pirmą kartą per pusantrų metų. Tačiau tai tik ūkio at-

sigavimo pradžia, spartesnio augimo tikėtis neleidžia sudėtinga padėtis darbo rinkoje, tebekylantis valdžios sektoriaus skolos lygis, netvirta finansų sektoriaus padėtis. Daugumoje euro zonos šalių BVP tebėra mažesnis nei prieš metus, o nuo 2013 m. pavasario jau penkios euro zonos šalys (Airija, Graikija, Portugalija, Ispanija ir Kipras) gauna tarptautinę pagalbą. Tiesa, gana greitai bus baigtos įgyvendinti paramos Airijai (2013 m. pabaigoje) ir Portugalijai (2014 m. viduryje) programos, nors dar kol kas nėra aišku, ar Portugalijai nebus reikalinga papildoma pagalba.

Euro zonoje pamažu priimami sprendimai, kuriais gilinama regiono finansinė ir ekonominė integracija. Pirmąjį bankų sąjungos elementą – bendrą priežiūros mechanizmą – ES Taryba patvirtino 2013 m. spalio viduryje. Mechanizmas pradės veikti 2014 m. lapkričio mėn., tada ECB taps atsakingas už visų šiame mechanizme dalyvaujančių šalių svarbių ar finansinę paramą gavusių bankų tiesioginę priežiūrą. Derybos dėl antrojo elemento – bendro pertvarkymo mechanizmo – dar vyksta. Antruoju mechanizmu siekiama įkurti bendrą bankų pertvarkymo instituciją ir pertvarkymo fondą. Tokiu atveju būtų suvaldytas neapibrėžtumas ir išvengta krizės plitimo į kitas euro zonos šalis bankams, dalyvaujantiems bendrame priežiūros mechanizme, patyrus esminių mokumo problemų.

Apskritai JAV ūkio raida vertinama palankiai. Šios šalies BVP nuo 2010 m. kyla apie 2 proc. per metus, tačiau pastaruoju metu susirūpinimą kelia vidiniai politikų nesutarimai, didinantys neapibrėžtumą dėl fiskalinės politikos raidos. 2013 m. spalio mėn., laiku nepatvirtinus 2014 fiskalinių metų biudžeto, ilgiau nei dvi savaites buvo iš dalies sustabdyta JAV federalinės vyriausybės veikla. Be to, tik paskutinę dieną prieš galutinį terminą keliems mėnesiams buvo panaikinta JAV valdžios sektoriaus skolinimosi viršutinė riba. Tai, kad spalio viduryje priimti sprendimai tik trumpalaikiai, didina riziką, kad toks atidėliojimas finansų rinkas ir ūkio augimo perspektyvą neigiamai veikti gali ir 2014 m. pradžioje.

Rusijos ūkio plėtra pastaruoju metu vis labiau prastėjo, šalis patiria nedidelę recesiją. Rusijos BVP 2013 m. pirmąjį ir antrąjį ketvirčiais truputį sumažėjo (atitinkamai 0,2 ir 0,3 % per ketvirtį). Vis dėlto tikimasi, kad 2014 m. Rusijos ūkis kils greičiau (apie 3 %). Valstybės, kurios BVP per pastaruosius 10–15 metų kilo apie 4–5 proc. per metus, ekonomikai toks augimas per lėtas. Vertinama, kad Rusijos ūkio plėtra sulėtėjo pirmiausia dėl ciklinių veiksnių, nuslopus šalyje 2009–2010 m. taikytos skatinamosios fiskalinės politikos poveikiui, taip pat sulėtėjus pasaulio ūkio atsigavimui, stebėtam 2010–2011 m. Tačiau Rusijos ūkio augimui turi įtakos ir struktūriniai veiksniai: plėtrą mažina verslui nepalanki aplinka, nepakankama infrastruktūra, panaudoti laisvi gamybos pajėgumai, kartu ir priklausomybė nuo energijos žaliavų kainų, kurios pastaruosius kelerius metus daugiau nekilo.

Skandinavijos valstybių – Švedijos, Norvegijos, Danijos, Suomijos – ūkio raida buvo gana prasta, bet tikimasi, kad 2014–2015 m. ekonomikos plėtra šiose valstybėse bus spartesnė. Švedijos ekonomikos plėtra labai sulėtėjo tik 2013 m. antrąjį ketvirtį. Ją neigiamai veikė sumažėjusi eksporto apimtis ir prislopęs vartojimas. Tačiau pastarasis turėtų atsigausti, nes jį skatins labai maža infliacija, krintantis nedarbo lygis ir šalies vyriausybės toliau planuojama vykdyti skatinamoji fiskalinė politika. Artimiausiais metais didžiausia rizika palankesnėms ūkio raidos tendencijoms yra privačiojo sektoriaus didelis įsiskolinimas ir tebekylančios būsto kainos. Norvegijos ekonomika lėčiau pradėjo augti anksčiau nei Švedijoje – nuo 2012 m. vidurio. Nors 2013 m. trečiąjį ketvirtį BVP augo sparčiau, atsigavimas vis dar vertinamas atsargiai, nes vidaus paklausa ir toliau buvo menka. Kaip ir Švedijoje, tolesnei Norvegijos ūkio plėtrai riziką kelia privačiojo sektoriaus skolos lygis ir neapibrėžtumas

dėl nekilnojamojo turto kainų raidos. 2013 m. pabaigoje būsto kainos šioje šalyje beveik nekilo, o ateinančiais metais, kai kuriais vertinimais, gali kristi apie 10–20 proc. Mažą ir atvirą Danijos ūkį neigiamai veiks prasta padėtis euro zonoje. Šios šalies ūkis nekilo jau nuo 2011 m. vidurio. Vis dėlto naujausi ekonominiai rodikliai yra geresni: ir 2013 m. antrąjį ketvirtį pradėjęs atsigausti privatusis vartojimas, ir stiprėjantis pasitikėjimas palankesne ūkio plėtros perspektyva, ir po truputį vėl kylančios būsto kainos turėtų skatinti ekonomikos augimą. Suomijos ūkio padėtis šiuo metu vertinama prasčiausiai – 2013 m. numatoma, kad BVP kris apie 1 proc. Nors 2013 m. antrąjį ketvirtį, šiek tiek pakilus BVP (0,2 % per ketvirtį), baigėsi metus trukusi recesija, manoma, kad ir 2014–2015 m. Suomijos ūkis kils lėčiausiai iš visų Skandinavijos valstybių. Šios šalies ūkio plėtrą slopina prasta eksporto ir vartojimo raida; perkamąją galią neigiamai veikia lėčiau kylantis darbo užmokestis ir 2013–2014 m. įgyvendintos ar planuojamos įgyvendinti fiskalinės konsolidacijos priemonės.

Lietuvos ekonomikos raida

Ekonomikos prognozės

Lietuvos ekonomika pastebimai auga, tačiau 2013 m. trečiąjį ketvirtį jos augimas gerokai sulėtėjo. Numatoma, kad realusis BVP 2013 m. padidės 2,8, o 2014 m. – 3,5 proc. 2012 m. didelę teigiamą įtaką ekonomikos augimui darė grynasis eksportas, tačiau tokia įtaka išnyko šių metų viduryje. Grynąjį eksportą iš dalies sumažino sparčiau auganti vidaus paklausa: ji didino vartojimo prekių ir gamybos priemonių importą. Prisidėjo ir trumpalaikiai veiksniai, tokie kaip išnykęs ankstesnių metų gausaus žemės ūkio derliaus poveikis eksportui ir išryškėjęs palyginamosios bazės poveikis, susijęs su 2012 m. pavasarį įmonėje AB „ORLEN Lietuva“ vykusiu kapitaliniu remontu. Prognozuojama, kad šiemet ir kitąmet realusis importas didės sparčiau už realųjį eksportą. Taigi grynojo eksporto poveikis BVP augimui bus neigiamas.

Išnykus grynojo eksporto teigiamai įtakai, prie ekonomikos augimo reikšmingai prisideda atsigauananti vidaus paklausa (ypač privatus vartojimas), ji ir artimiausiu metu turėtų būti pagrindinis ekonomikos augimo veiksnys. Privatų vartojimą labiausiai didina augančios gyventojų pajamos, o pastarąsias – tiek pakilęs darbo užmokestis (tam reikšmingą įtaką darė ir metų pradžioje gerokai padidintas minimalusis darbo užmokestis), tiek didesnis užimtumas. Tikimasi, kad padėtis darbo rinkoje ir toliau gerės: didės dirbančiųjų skaičius, mažės nedarbo lygis.

Kita nei privatus vartojimas vidaus paklausos dalis – investicijos – 2012 m. didžiąją dalį mažėjo, o šių metų pirmąją pusę padidėjo. Ir valdžios, ir privatusis sektoriai didina investicijas į negyvenamosios paskirties pastatus ir statinius. Labai padidėjusias investicijas į transporto priemones, dariusias didelę įtaką bendrųjų investicijų augimui, galima aiškinti kitąmet įsigaliosiančiais griežtesniais ekologijos standartais. Jie skatina įmones suskubti įsigyti senuosius standartus atitinkančių pigesnių transporto priemonių. Vis dėlto šis poveikis turėtų būti laikinas. Pastaruoju metu didėjo ir investicijos į mašinas ir įrenginius. Jei verslo įmonių lūkesčiai dėl ekonominės padėties neblogės, tokias investicijas artimiausiais metais turėtų skatinti tai, kad įmonės jau dabar panaudoja didelę dalį savo gamybos pajėgumų.

Infliacija pastaruoju metu labai sumažėjo. Didelę įtaką tam turi vartotojams palankios pasaulinių maisto ir energijos žaliavų kainų tendencijos, slopinančios susijusių kainų kili-

mą Lietuvoje. Be to, net pakėlus minimalųjį darbo užmokestį, vienetinių darbo sąnaudų augimas buvo ribotas, nes pakankamai sparčiai didėjo darbo našumas. Tokia darbo sąnaudų kaita nedarė didesnio spaudimo grynajai infliacijai – infliacijos daliai, labiau susijusiai su vidaus situacija. Palankios pasaulinių žaliavų kainų prognozės ir numatomas ne itin spartus vienetinių darbo sąnaudų augimas Lietuvoje leidžia tikėtis, kad infliacija bus maža: numatoma, kad 2013 m. ji sudarys 1,3, o 2014 m. – 1,5 proc.

2 lentelė. Numatoma Lietuvos ekonomikos raida 2013–2014 m.

(pokytis per metus, jei nenurodyta kitaip, %)

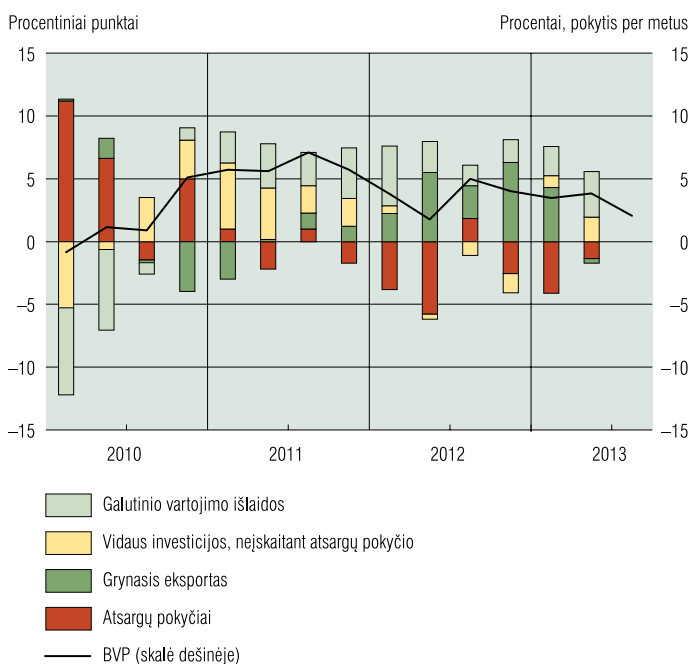
	2013	2014
Vidutinė metinė infliacija pagal SVKI, proc.	1,3	1,5
Kompensacija vienam dirbančiajam	4,6	3,4
BVP (grandine susieta apimtis)	2,8	3,5
Privatus vartojimas	4,3	3,3
Bendrojo pagrindinio kapitalo sudarymas	7,8	6,4
Eksportas (prekės ir paslaugos)	7,1	6,3
Importas (prekės ir paslaugos)	7,6	7,0
Einamosios sąskaitos balanso ir BVP santykis, proc.	0,3	–0,6
Nedarbo lygis, proc.	11,9	10,5

Šaltinis: 2013 m. lapkričio mėn. Lietuvos banko prognozės.

Realusis sektorius

2013 m. pirmąjį pusmetį Lietuvos ekonomika augo sparčiai. Tai leido dar labiau sumažinti atotrūkį nuo potencialiojo BVP, kuris šiuo metu yra šiek tiek didesnis nei 0,5 proc. Spartų ekonomikos plėtros tempą lėmė atsigaunanti vidaus paklausa, nusvėrusi mažėjusių grynojo eksporto įtaką BVP augimui. Didėjanti vidaus paklausa turėtų būti svarbus ekonomikos augimo veiksnys ir ateityje.

1 pav. Išlaidų metodu įvertinto realiojo BVP kaitos veiksniai

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Po beveik metų pertraukos vėl pradėjo didėti investicijos. Jas labai padidino gausesnės išlaidos transporto priemonėms. Šias investicijas skatina naujiems vilkikams skirtas nuo 2014 m. įsigaliosiantis „Euro 6“ taršos normatyvas. Tai skatina įmones šių vežimui skirtų priemonių įsigyti dar iki šio normatyvo taikymo. Minėtos investicijos turėtų didėti laikinai – jau šių metų antrąją pusę tokios investicijos gali neaugti arba pradėti mažėti. 2013 m. pirmąjį pusmetį pastebimai ūgtelėjo ir investicijos į kitas mašinas ir įrenginius. Toks spartus ūgtelėjimas iš dalies buvo netikėtas, nes kas mėnesį skelbiami ekonominiai rodikliai staigaus investicijų padidėjimo nerodė. Trumpuoju laikotarpiu investicijos į mašinas ir įrenginius gali didėti toliau, tačiau ne taip sparčiai, kaip metų pradžioje. Šiek tiek palankiau galima vertinti investicijas į negyvenamosios paskirties pastatus ir statinius: jos 2013 m. antrąjį ketvirtį ūgtelėjo pirmą kartą nuo 2012 m. pradžios. Tikėtina, kad šios rūšies investicijos augo tiek privačiame, tiek valstybės sektoriuose. Trumpuoju laikotarpiu investicijos į negyvenamosios paskirties pastatus ir statinius greičiausiai vis dar didės. Tai patvirtina tiek nuo 2012 m. pradžios išduoti statybos leidimai, tiek Valstybės investicijų programa, kurioje numatyta, kad 2013 m. investicijų apimtis didės. Visi šie veiksniai leidžia tikėtis, kad vidaus investicijos artimiausiu metu turėtų vis dar didėti.

Vis sparčiau didėja privatus vartojimas. Jį labai skatina atsigaujančios realiosios disponuojamosios pajamos, jas palankiai veikė gerėjanti įmonių ir darbo rinkos padėtis. Pastaruoju metu gerėja daugelis darbo rinkos rodiklių: didėja užimtumas, kyla darbo užmokestis. Tiesa, bene trečdaliį išaugusio darbo užmokesčio sudarė minimaliojo darbo užmokesčio padidėjimas. Kita vertus, darbo užmokesčio padidėjimas, net ir pašalinus minimaliojo darbo užmokesčio padidėjimo poveikį, viršijo mažėjančią infliaciją, todėl namų ūkių perkamoji galia augo. Privatų vartojimą skatino ir lėčiau mažinami kreditoriniai įsipareigojimai, ypač už būsto paskolas. Minėti veiksniai greičiausiai didino namų ūkių pasitikėjimą ir gerino lūkesčius dėl tolesnės ūkio raidos, o tai dar daugiau skatino vartojimą. Panaši ūkio konjunktūra turėtų vyrauti ir artimiausiu metu, todėl ir privatus vartojimas turėtų nemenkai kilti.

Po itin palankios 2012 m. grynojo eksporto raidos 2013 m. jo teigiama įtaka BVP plėtrai ėmė mažėti. Neigiamą įtaką grynajam eksportui daro mažėjanti išorės paklausa ir nuo 2013 m. pradžios vis didesnė vidaus paklausa, pastaroji kartu didino importo, ypač vartojimo prekių ir gamybos priemonių, augimą. Prie 2013 m. pirmojo pusmečio grynojo eksporto kaitos teigiamai prisidėjo naftos produktų eksporto palyginamosios bazės poveikis ir besitęsęs veržlus žemės ūkio eksportas. Vertinant trumpalaikę perspektyvą, tikėtina, kad grynasis eksportas mažins BVP. Tokias tendencijas turėtų lemti sparčiau augianti vidaus paklausa ir, tikėtina, mažesnis nei pernai žemės ūkio derlius. Šių veiksnių poveikį vis dėlto gali šiek tiek švelninti palengva didėianti išorės paklausa.

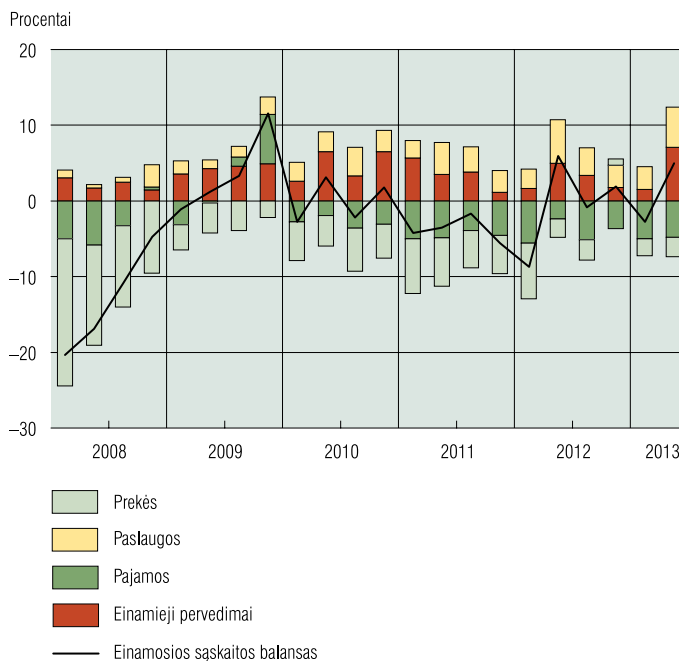
Išorės sektorius

2013 m. pradžioje eksporto raida buvo gana palanki, tačiau pamažu prastėjo. Spartų augimą pirmąjį pusmetį ypač lėmė jau minėti trumpalaikiai veiksniai, t. y. 2012 m. naftos produktų žemos palyginamosios bazės poveikis, susidaręs dėl vykdant kapitalinį remontą pristabdytos AB „ORLEN Lietuva“ veiklos, ir žemės ūkio produktų eksportas – jis vis dar buvo veržlus dėl tolesnio 2012 m. grūdų derliaus pardavimo užsienio rinkose. Prislopus šiems veiksniams, eksporto plėtrą vis labiau lemia išorės paklausa. Ji vis dar mažėja ir lemia prastėjančias eksporto tendencijas.

2013 m. pirmąjį pusmetį silpnėjo tiek lietuviškos kilmės prekių eksporto, tiek reeksporto metinė plėtra. Vertinant pokyčius per ketvirtį, lietuviškos kilmės eksportas, pagal sezoniškumą pakoreguotais duomenimis, neaugo tiek 2013 m. pirmąjį, tiek antrąjį ketvirčiais. Maža užsienio paklausa lėmė lėtesnę daugelio lietuviškos kilmės prekių grupių eksporto plėtrą per metus, o metalo ir chemijos pramonės eksporto metinis pokytis buvo neigiamas. Tikėtina, kad 2013 m. antrąjį pusmetį Lietuvos eksporto tendencijos ir toliau prastės. Lietuviškos kilmės prekių eksportas gali būti mažesnis negu prieš metus dėl mažesnio žemės ūkio ir mineralinių produktų eksporto (2012 m. antrąjį pusmetį šių produktų grupių eksportas buvo neįprastai didelis dėl trumpalaikių veiksnių). Tačiau daugelio kitų lietuviškos kilmės prekių eksportą palankiau gali veikti atsigaunanti euro zonos vidaus paklausa. Tiesa, šis galimas teigiamas poveikis bendroms eksporto tendencijoms labiau bus juntamas tik 2014 m.

Einamoji sąskaita 2013 m. pirmąjį pusmetį buvo perteklinė (1,4 % BVP), tačiau, vertinant ketvirčių duomenis, jos raida gana stipriai svyravo. Pirmąjį ketvirtį susidarė deficitas (2,7 % BVP). Jį lėmė didesnis energetinių produktų poreikis šaltuoju metų laiku ir pamažu menkės prekybos žemės ūkio produktais perteklius, taip pat užsienio kapitalo įmonių išmokėti dividendai. Tačiau antrąjį ketvirtį jau buvo didelis einamosios sąskaitos perteklius (5,0 % BVP) dėl didesnio ES lėšų į Lietuvą srauto ir padidėjusių Lietuvos verslo pajamų iš paslaugų, orientuotų į atvykstantįjį turizmą. 2013 m. antrąjį pusmetį einamosios sąskaitos raidai taip pat didelę įtaką darys užsienio prekybos balansas, tačiau poveikis bus kitoks. Numatoma, kad dėl lėtėjančios eksporto plėtros ir spartėjančios vidaus paklausos užsienio prekybos balanso raida bus mažiau palanki. Visgi artimiausiu metu einamoji sąskaita turėtų būti artima subalansuotai.

2 pav. Einamosios sąskaitos balanso sudedamosios dalys
(palyginta su BVP)

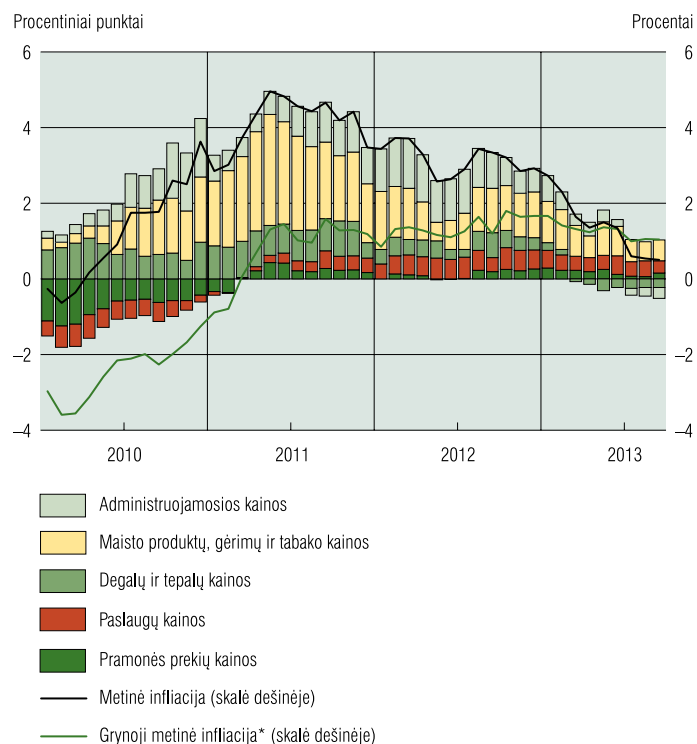
Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Lietuvos bankas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Kainos ir sąnaudos

Metinė infliacija pastaruoju metu labai sumažėjo. Palyginti su 2012 m. pabaiga, kai ji buvo 2,9 proc., dabar metinė infliacija nesudaro nė penktadalio buvusio lygio – 2013 m. rug-

sėjo mėn. ji buvo lygi 0,5 proc. Toks spartus infliacijos mažėjimas sietinas su vartotojams palankia žaliavų kainų kaita: pasaulinės maisto ir naftos kainos buvo mažesnės negu prieš metus, atpigo iš Rusijos importuojamos gamtinės dujos. Su maisto ir energijos žaliavomis susijusių Lietuvos vartotojų kainų tendencijos akivaizdžiai mažino infliaciją. Palyginti su praėjusių metų pabaiga, Lietuvoje daugiau nei per pusę sumažėjo maisto, įskaitant gėrimus ir tabaką, kainų metinis augimas, o anksčiau kilusios administruojamosios ir degalų kainos tapo mažesnės nei prieš metus (administruojamosios kainos – nuo metų vidurio, o degalų kainos – nuo pavasario).

3 pav. Metinės infliacijos, apskaičiuotos pagal SVKI, veiksniai

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

*SVKI, neįskaitant maisto, degalų ir tepalų bei administruojamųjų kainų, pokytis.

Labiau priklausančios nuo vidaus padėties pramonės prekių ir rinkos paslaugų kainos infliacijos mažėjimui darė gerokai mažesnę įtaką nei su išorės veiksniais susijusios kainos. Minėtų prekių ir paslaugų kainų metinį augimą rodanti grynoji infliacija, palyginti su 2012 m. pabaiga, taip pat mažėjo (iki 1,0 % 2013 m. rugsėjo mėn.), tačiau ne taip sparčiai kaip visų vartotojų kainų augimą rodanti bendroji infliacija.

Panašu, kad 2013 m. pradžioje pakeltas minimalusis darbo užmokestis, gerokai paspartinęs darbo užmokesčio augimą ir galėjęs lemti reikšmingą vienetinių darbo sąnaudų didėjimą, kartu sudaryti spaudimą infliacijai, tokio poveikio neturėjo. 2013 m. pirmąją pusę gana sparčiai kilęs darbo našumas lėmė, kad vienetinės darbo sąnaudos augo ne daug sparčiau nei anksčiau. Tiesa, vienetinių darbo sąnaudų atvirajame ir uždajame sektoriuose tendencijos skyrėsi: atvirajame sektoriuje darbo našumas kilo sparčiau nei darbo užmokestis, t. y. vienetinės darbo sąnaudos net sumažėjo, o uždajame sektoriuje – priešingai.

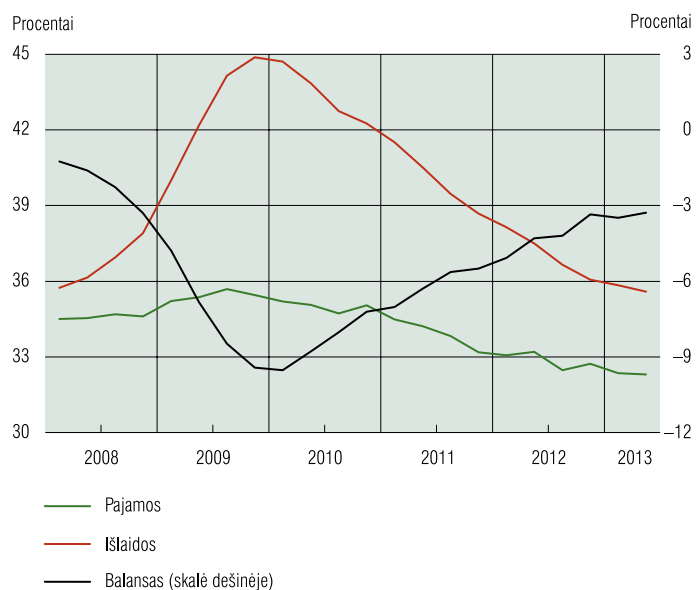
Vis dar numatoma, kad artimiausiu metu iš vidaus paklausos kylantis spaudimas vartotojų kainoms bus nedidelis, ir grynoji infliacija neturėtų labai padidėti. Kitų nei vienetinės

darbo sąnaudos su vartotojų kainomis susijusių rodiklių – gamintojų kainų vidaus rinkoje ir importo kainų – tendencijos taip pat nerodo, kad infliacija Lietuvoje galėtų reikšmingai padidėti, o pasaulinių maisto ir naftos kainų prognozės ir toliau yra palankios.

Valdžios sektoriaus finansai

2013 m. pirmąjį pusmetį, palyginti su 2012 m. pabaiga, valdžios sektoriaus finansų padėtis iš esmės nepasikeitė. Keturių ketvirčių valdžios sektoriaus deficito ir BVP santykis 2013 m. antrąjį ketvirtį sudarė 3,3 proc. Toliau mažėjo valdžios sektoriaus išlaidų ir BVP bei valdžios sektoriaus pajamų ir BVP santykiai. Pirmojo santykio mažėjimui ir toliau darė įtaką tik nedaug padidėjusios išlaidos: pirmąjį pusmetį jos buvo 2 proc. didesnės negu prieš metus. Valdžios sektoriaus pajamos per metus padidėjo panašiu tempu – 2,2 proc. Kalbant apie institucinius sektorius, pažymėtina, kad pirmąjį pusmetį per metus padidėjo centrinės valdžios deficitas. Tačiau šį poveikį nusvėrė dėl vis dar gerėjančios padėties darbo rinkoje sumažėjęs socialinės apsaugos fondų deficitas.

4 pav. Valdžios sektoriaus pajamos, išlaidos ir balansas
(keturių ketvirčių slenkamoji suma, palyginta su BVP)

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Valdžios sektoriaus pajamas labiausiai didino tos pajamos, kurias tiesiogiai teigiamai veikė didesnis darbo užmokesčio fondas ir avansinio pelno mokesčio mokėtojų struktūros pokyčiai. Per pusmetį pelno mokesčio surinkta dešimtadaliu daugiau nei prieš metus dėl toliau didėjusio pelno mokesčio mokėtojų, kurie mokėti avansinį pelno mokestį rinkosi pagal praėjusių metų veiklos rezultatus, skaičiaus, taip pat dėl ankstesniais metais ūgtelėjusio apmokestinamojo pelno. Didesnis nei prieš metus darbo užmokestis ir užimtumas padidino ir pajamas iš gyventojų pajamų mokesčio ir socialinio draudimo įmokų. Išaugęs darbo užmokesčio fondas sudarė prielaidas didėti vidaus vartojimui, tačiau pirmąjį pusmetį jo įtaka netiesioginių mokesčių pajamoms buvo mažai juntama. Pagrindinė to priežastis – reikšmingai gausesnis PVM grąžinimas šių metų pirmąjį ketvirtį.

Valdžios sektoriaus išlaidoms pirmąjį pusmetį didžiausią įtaką darė didesnės nei prieš metus socialinės išmokos ir einamieji pervedimai. Socialinės išmokos padidėjo dėl išaugusios paramos šeimoms ir didesnių pensijų draudimo išmokų. Pastarųjų padidėjimą lėmė bazės

efektas, jokių jas didinančių sprendimų 2013 m. nepriimta. Dėl mažesnių ES ir bendrojo finansavimo lėšų bei dėl šiek tiek pasikeitusios metodikos toliau krito viešosios investicijos.

Valdžios sektoriaus skola per pirmąjį pusmetį padidėjo beveik 1 mlrd. Lt, tačiau jos ir keturių ketvirčių BVP sumos santykis iš esmės nepasikeitė dėl sparčiai augusio BVP. Labiausiai skolą padidino ilgojo laikotarpio paskolos, o išleistų VVP portfelis sumenko. Pirmąjį pusmetį, kaip ir 2012 m., toliau daugėjo išleistų taupymo lėšų: sausio–birželio mėn. taip pasiskolinta 0,3 mlrd. Lt, t. y. beveik du kartus daugiau negu per tą patį laikotarpį prieš metus. Didėjantis taupymo lėšų populiarumas aiškinamas šiek tiek didesnėmis negu siūlomos už panašios trukmės indėlius komerciniuose bankuose palūkanų normomis.

Kredito ir indėlių rinkos raida¹

Įpusėjus 2013 m., bankų sektorius Lietuvoje sumažėjo. Vienam bankui bankrutavus, o kitam pasitraukus iš rinkos, jų suteiktos paskolos neįtraukiamos į oficialiąją statistiką, iš esmės dėl to sumažėjo bankų sektoriaus paskolų portfelis. Nepaisant to, iš lėto atsigauvančią skolinimo rinką rodo didėjanti suteiktų naujų paskolų privačiam sektoriui (ypač nefinansinėms įmonėms) apimtis. Šiek tiek aktyvesnį vartojimo ir (ar) investicijų finansavimą skolinomis lėšomis galėjo paskatinti kelerius metus iš eilės stiprėjanti privačiojo sektoriaus finansinė padėtis (taigi ir mažėjanti kredito rizika), iš dalies dėl to sparčiai atsigauvančios namų ūkių bei nefinansinių įmonių ateities lūkesčiai, vis dar mažos palūkanų normos ir laisvėjančios skolinimo sąlygos. 2013 m. rugsėjo mėn. bankų sektoriaus paskolų portfelis sudarė 58,4 mlrd. Lt ir buvo 0,2 proc. mažesnis negu prieš metus (nors prieš techninį paskolų portfelio sumažėjimą dėl dviejų institucijų neįtraukimo į oficialiąją statistiką balandžio mėn., paskolų portfelio augimas sudarė 2,2 %).

3 lentelė. Bankų paskolų portfelio bendrosios vertės ir suteiktų naujų paskolų kaita
(mlrd. Lt)

	Paskolų portfelio kaita sausio–rugsėjo mėn.		Suteiktos naujos paskolos ² sausio–rugsėjo mėn.	
	2012	2013	2012	2013
Visos paskolos	0,1	–0,7	–	–
Paskolos finansiniams tarpininkams	0,0	0,3	–	–
Paskolos valdžiai	0,1	0,9	–	–
Paskolos nefinansinėms įmonėms	0,2	–1,8	7,7	9,0
Paskolos namų ūkiams	–0,2	0,0	3,6	3,7
Paskolos būstui įsigyti	–0,1	0,1	2,2	2,3
Vartojimo ir kitos paskolos	–0,1	–0,1	1,4	1,3

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

2013 m. bankų sektorius Lietuvoje didino skolinimą centrinei valdžiai ir kitiems finansiniams tarpininkams. Skolinimo centrinei valdžiai padidėjimas vasario mėn. turėtų būti vertinamas kaip vienkartinis veiksnys, nes tai lėmė vieno banko suteikta paskola. Paskolų kitiems finansiniams tarpininkams (iš esmės – bankams priklausančioms lizingo paslaugas teikiančioms įmonėms) portfelis išaugo tiek dėl lizingo bendrovių veiklos finansavimo

¹ Šioje pranešimo dalyje, vertinant paskolų ir indėlių kaitą Lietuvoje, naudojami Lietuvos banko Ekonomikos ir finansinio stabilumo tarnybos Statistikos departamento duomenys. Jie dėl duomenų vertinimo gali skirtis nuo priežiūros tikslais renkamų duomenų.

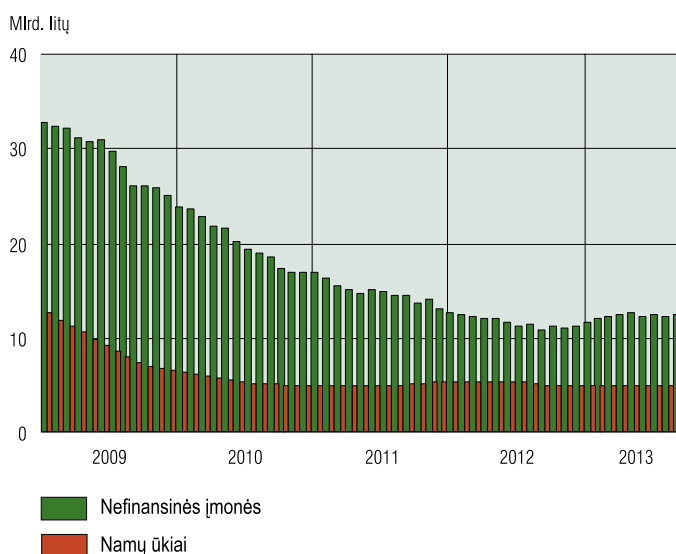
² Suteiktos naujos paskolos nustatomos pagal sudarytas naujas sutartis. Sudarytos naujos sutartys – visos finansinės sutartys ar jų sąlygos, kai paskolos ar indėlio palūkanų norma nustatoma pirmą kartą; visi nauji susitarimai dėl esamų paskolų ir indėlių.

struktūros pokyčių, tiek dėl augančių transporto sektoriaus įmonių investicijų. Pastarųjų poreikis atnaujinti ir (ar) padidinti turimus pajėgumus siejamas su išaugusia užsienio prekyba ir atsigavusia transportavimo paslaugų paklausa. Be to, ateityje įsigaliosiantys griežtesni taršos reikalavimai galėjo paskatinti transporto veiklą vykdančias įmones atnaujinti turimą autoparką, tai finansuojant lizingo bendrovių lėšomis.

Įpusėjus 2013 m., nefinansinių įmonių pardavimo pajamos buvo didžiausios nuo tokio dydžio skelbimo pradžios, o per metus uždirbtas pelnas – didžiausias nuo ekonomikos nuosmukio pradžios. Daugėjant pelningai dirbančių įmonių (tokių buvo du trečdaliai), nefinansinių įmonių ateities vertinimas 2013 m. antrąjį ir trečiąjį ketvirčiais buvo teigiamas ir didesnis negu ilgalaikis vidurkis, o galimybės grąžinti skolą ir toliau didėjo (labiau su nekilnojamojo turto veikla susijusių įmonių galimybės grąžinti skolą vis dar buvo prastos, o tai galėjo lemti atsargesnį bankų požiūrį į skolinimą joms). Didėjant gaminamos produkcijos ir teikiamų paslaugų paklausai, nefinansinės įmonės didino turimų pajėgumų panaudojimą (pvz., pramonės įmonės turimus gamybos pajėgumus 2013 m. trečiąjį ketvirtį naudojo istoriškai aukščiausiu lygiu). Tai galėjo lemti augantį naujų investicijų (skirtų tiek turimiems pajėgumams atkurti, tiek jiems didinti) ir lėšų, skirtų investicijoms finansuoti, poreikį. 2013 m. sausio–rugsėjo mėn. suteiktų naujų paskolų nefinansinėms įmonėms apimtis sudarė 9,0 mlrd. Lt, arba 16,9 proc. daugiau negu atitinkamą laikotarpį prieš metus.

5 pav. Naujų PFI paskolų apimtis

(12 mėn. slenkamoji suma)

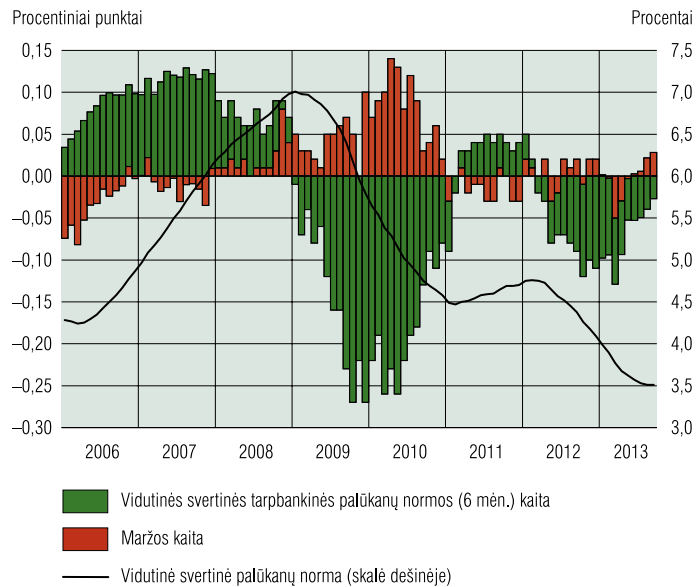

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

Dėl didėjančio nefinansinių įmonių veiklos aktyvumo kai kurioms iš jų ėmė trūkti tinkamos kvalifikacijos darbo jėgos. Tai pamažu gerino padėtį darbo rinkoje: didėjo dirbančiųjų skaičius, kartu mažėjo nedarbo lygis Lietuvoje, o 2013 m. viduryje vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis buvo 4,6 proc. didesnis negu prieš metus. Stiprėjant namų ūkių finansinei padėčiai, jie ėmė palankiau vertinti ateitį – vartotojų pasitikėjimo rodiklis nuo 2013 m. pradžios buvo didesnis negu ilgalaikis vidurkis. Kita vertus, kaip niekada anksčiau vis dar žemo lygio palūkanų normos bei vis laisvesnės skolinimo sąlygos galėjo lemti nors ir nedidelį, tačiau skolinimo namų ūkiams būstui įsigyti atsigavimą. 2013 m. balandžio–rugsėjo mėn. bankų sektoriaus paskolų namų ūkiams būstui įsigyti portfelis padidėjo 109,3 mln. Lt (paskutinį kartą panašios apimties būsto įsigijimo skolinimais

lėšomis pagyvėjimas buvo stebimas prieš dvejus metus). Dalis namų ūkių galėjo suskubti įsigyti nekilnojamąjį turtą pasinaudodami laisvėjančiomis skolinimo sąlygomis ir mažėjančiomis palūkanų normomis, nes būsto kaina nekinta trejus metus iš eilės.

6 pav. Naujų paskolų privačiajam sektoriui palūkanų normų kaitos veiksniai
(12 mėn. slenkamasis vidurkis)

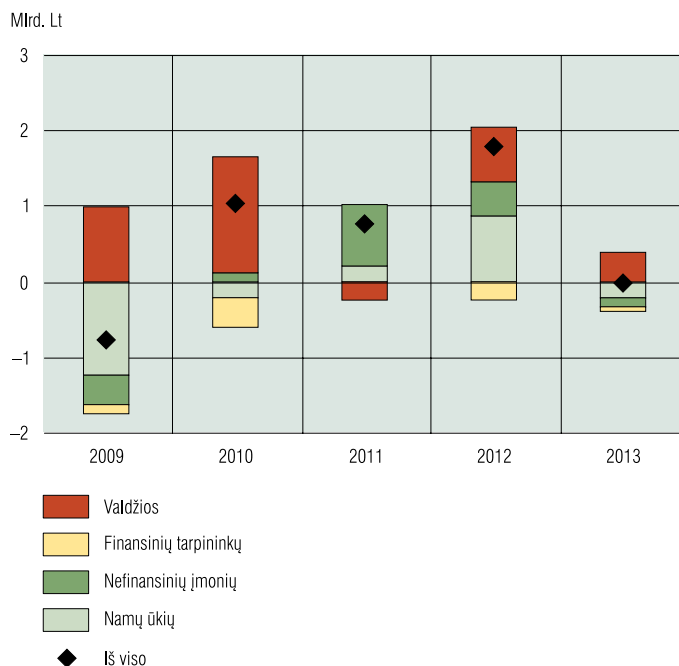

Šaltiniai: www.euribor-ebf.eu ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Bankų sektoriaus suteiktų privačiajam sektoriui naujų paskolų palūkanų normos ir toliau yra mažos. Atsižvelgus į tai, kad didžioji dalis suteiktų namų ūkiams ir nefinansinėms įmonėms naujų paskolų palūkanų normų yra fiksuojama trumpesniai negu vienu metų laikotarpiui, esminę įtaką tam daro toliau įgyvendinama skatinamoji pinigų politika euro zonoje ir kritusios tarpbankinės palūkanų normos. Kita vertus, nuo 2013 m. vidurio padėtis pradėjo keistis ir privačiojo sektoriaus skolinimasis ėmė pamažu brangti – daugiausia dėl ūgtelėjusios maržos. Ji rodo, kad bankai pradėjo atsargiau vertinti prisiimamą kredito riziką. 2013 m. rugsėjo mėn. naujų paskolų privačiajam sektoriui palūkanų normos sudarė 3,9 proc. ir nuo metų pradžios šiek tiek ūgtelėjo.

Indėliai bankuose po sezoninio ir metų pradžiai įprasto sumažėjimo (daugiausia dėl namų ūkių ir nefinansinių įmonių) vėlesniais laikotarpiais didėjo ir 2013 m. rugsėjo mėn. buvo artimi istoriškai aukščiausiam lygiui (sudarė 46,2 mlrd. Lt). 2013 m. sausio–rugsėjo mėn. indėlius bankuose didino valdžios sektorius, o privatusis sektorius ir finansiniai tarpininkai juos šiek tiek sumažino. Didžiausio bankų sektoriaus indėlininko – namų ūkių – turimi indėliai nuo 2012 m. keitėsi nedaug (nors prieš tai didėjo). Tam įtaką galėjo daryti stiprėjanti namų ūkių finansinė padėtis ir gerėjantys ateities lūkesčiai, todėl poreikis sukaupti papildomų santaupų nenumatytiems atvejams ateityje menko. Be to, namų ūkiai Lietuvoje, greičiausiai ieškodami pelningesnių investavimo krypčių, tampa mažiau konservatyvūs ir aktyviau imasi taupyti pasirinkdami alternatyvias priemones (pvz., pensijų fondus).

7 pav. Indėlių PFI (neįtraukiant AB banko SNORAS) kaita sausio–rugsėjo mėn.

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

Dėl nuosaikiai atsigaujančios PFI paskolų teikimo veiklos naujų indėlių pritraukimo poreikis bankuose nebuvo didelis, todėl palūkanų normos už indėlius pasiekė žemiausią lygį per pastaruosius devynerius metus. 2013 m. rugsėjo mėn. už privačiojo sektoriaus naujus indėlius mokamos palūkanų normos sudarė 0,6 proc. ir buvo 0,2 proc. p. mažesnės negu metų pradžioje. Nepaisant to, indėliai bankuose sudarė didžiausią namų ūkių turimo finansinio turto dalį, nors dėl mažo skirtumo tarp palūkanų normų keitėsi indėlių struktūra. 2013 m. sausio–rugsėjo mėn. privačiojo sektoriaus turimi terminuoti indėliai sumažėjo 0,7 mlrd. Lt, o lėšos bankų sąskaitose (vienadienių indėlių) išaugo 0,6 mlrd. Lt.

II. PAGRINDINĖS LIETUVOS BANKO FUNKCIJOS

Lito kursas ir pinigų politikos priemonės

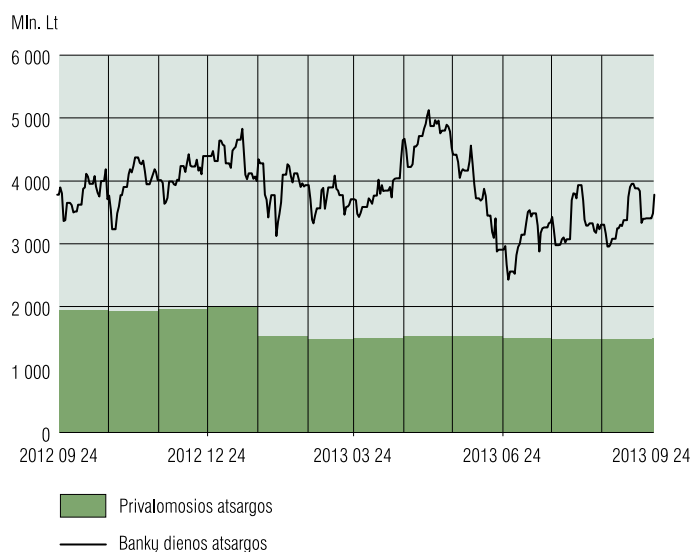
Lietuvos banko pagrindinis tikslas – palaikyti kainų stabilumą – įgyvendinamas taikant fiksuotojo lito kurso strategiją. Fiksuotojo lito kurso politikos teisinis pagrindas yra nuo 1994 m. balandžio 1 d. įsigaliojęs Lietuvos Respublikos lito patikimumo įstatymas. Jis nustato, kad Lietuvos bankas turi išleisti į apyvartą litus visiškai padengti aukso ir konvertuojamosios užsienio valiutos atsargomis ir užtikrinti bazinės valiutos keitimą į litus fiksuotuoju kursu (3,4528 lito už 1 eurą). Tokio kurso sąlygomis Lietuvos bankas užtikrina laisvą litų keitimą į eurus ir eurų – į litus. Jis tiesiogiai nereguliuoja litų rinkos palūkanų normų ir litų kiekio apyvartoje, nes pastarąjį lemia kintanti litų paklausa. Dėl šių priežasčių bankas neturi galimybės tiesiogiai paveikti visuminę paklausą ir kainų lygį. Tačiau fiksuotasis lito kursas padeda siekti pagrindinio tikslo netiesiogiai – eksporto ir importo kainas palaiko stabilesnes ir kartu skatina tarptautinę prekybą, palaiko pasitikėjimą Lietuvos ekonomine politika.

Lietuvos banko pinigų politikos priemonės yra skirtos fiksuotajam lito kursui euro atžvilgiu palaikyti ir padeda užtikrinti tinkamą bankų sistemos likvidumą. Įgyvendindamas fiksuotojo lito kurso režimą, Lietuvos bankas yra įsipareigojęs šalyje veikiantiems bankams, kuriems jis taiko privalomųjų atsargų reikalavimus, neribotai pirkti ir parduoti bazinę valiutą oficialiu kursu. Jis bankams – Lietuvos banko mokėjimo ltais sistemų dalyviams – yra suteikęs galimybę pasiskolinti lėšų sudarant vienos nakties atpirkimo sandorius, kad prireikus būtų užtikrintas stabilus atsiskaitymas tarp bankų.

Bazinės valiutos keitimo operacijų grynasis rezultatas – kiek Lietuvos bankas nuperka arba parduoda eurų per tam tikrą laikotarpį – tiesiogiai priklauso nuo bankų sistemos atsargų ltais autonominių veiksmų, privalomųjų atsargų ir jų pertekliaus pasikeitimo³. Per 2013 m. pirmus tris ketvirčius, fiksuotojo valiutos kurso režimo sąlygomis veikiant pinigų pasiūlos savireguliacijos mechanizmui, bankai nupirko iš Lietuvos banko eurų už 2,4 mlrd. Lt daugiau, negu jam pardavė. Per šių metų tris ketvirčius autonominiai veiksniai bankų atsargų pasiūlą padidino 0,8 mlrd. Lt: Lietuvos valdžios institucijų pervedimai finansuojant biudžeto išlaidas bankų atsargų ltais pasiūlą padidino 1,4 mlrd. Lt, o grynųjų litų paklausos padidėjimas per šių metų tris ketvirčius bankų atsargas sumažino 0,4 mlrd. Lt. Kiti straipsniai bankų atsargas sumažino 0,2 mlrd. Lt. Šiuo laikotarpiu reikšmingai (0,5 mlrd. Lt) sumažėjo privalomosios atsargos. Privalomosios atsargos labai sumažėjo Lietuvos bankui metų pradžioje sumažinus privalomųjų atsargų normą nuo 4 iki 3 proc. Privalomųjų atsargų normos pakeitimu siekiama gerinti bankininkystės konkurencinę aplinką Lietuvoje ir laipsniškai artinti ją prie euro zonoje galiojančių rinkos sąlygų.

³ Bankų sistemos atsargos ltais – šalyje veikiančių bankų lėšos ltais atsiskaitymų sąskaitose Lietuvos banke. Pagrindiniai autonominiai veiksniai – į apyvartą išleisti grynųjų pinigų vertė ir valdžios lėšų pervedimas iš bankų sistemos į Lietuvos banką arba iš Lietuvos banko į bankų sistemą.

8 pav. Bankų atsargos litais Lietuvos banke

Šaltinis: Lietuvos bankas.

Pastaba. Lietuvos banko nustatytų privalomųjų atsargų laikotarpiai prasideda mėnesio 24 d., o baigiasi kito mėnesio 23 d.

Dėl ilgai vis dar esančių mažų palūkanų normų bankams yra sudėtinga uždirbti iš trumpalaikių, likvidžių ir saugių investicijų. Dėl to dalis bankų toliau laikė nemažą likvidžių lėšų kiekį atsiskaitymų sąskaitose Lietuvos banke. Šis bankų sprendimas lėmė, kad 2013 m. trečiąjį ketvirtį bankų sukauptos atsargos, nors nuo metų pradžios ir sumažėjo, buvo daugiau nei dvigubai didesnės už privalomąsias atsargas.

Pasirengimas euro įvedimui

Lietuva, stodama į Europos Sąjungą, stojimo sutartyje įsipareigojo ekonominėje ir pinigų sąjungoje dalyvauti kaip valstybė narė, kuri, atitikusi nustatytus konvergencijos kriterijus, įsives bendrąją ES valiutą – eurą. Šį įsipareigojimą 2003 m. tauta patvirtino referendumu. Tai kartu yra ir natūrali Lietuvos ilgametės pinigų politikos tąsa, kurios sėkmę užtikrino valiutų valdybos modelio pasirinkimas 1994 m., lito susiejimas su euru 2002 m. ir prisijungimas prie antrojo valiutų kurso mechanizmo (VKM II) 2004 m.

Lietuvos Respublikos Vyriausybei paskelbus apie strateginį siekį 2015 m. įsivesti eurą, Lietuvos bankas visose savo veiklos srityse aktyviai rengiasi ES bendrosios valiutos įvedimui. Pasirengimas tapti euro zonos nare – tai ne tik sklandus valiutos pakeitimas, bet ir pasirengimas stoti į bankų sąjungą, atsakomybės už finansų sektoriaus priežiūrą dalijimasis su ECB, mokėjimo sistemų pritaikymas siekiant užtikrinti, kad nepablogėtų teikiamų paslaugų kokybė, ir kiti svarbūs darbai.

Rengdamasis euro įvedimui, Lietuvos bankas glaudžiai bendradarbiauja su kitomis Lietuvos Respublikos institucijomis. Pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu patvirtintą pasirengimo euro įvedimui veiksmų koordinavimo struktūrą, Lietuvos banko valdybos pirmininkas yra Euro įvedimo Lietuvos Respublikoje koordinavimo komisijos narys. Lietuvos bankas vadovauja trims darbo grupėms, sudarytoms iš Vyriausybės institucijų, verslo, savivaldos asociacijų atstovų: Lietuvos atitikties euro įvedimo konvergencijos kriterijams stebėsenos, Grynųjų pinigų ir Visuomenės informavimo. Lietuvos bankas taip pat pasiskyrė savo atstovus į kitų institucijų vadovaujamas darbo grupes ir aktyviai dalyvauja šių grupių veikloje.

Praktiniai Lietuvos banko pasirengimo euro įvedimui klausimai sprendžiami Lietuvos banko euro įvedimo klausimų koordinavimo komitete, kuris vadovaujasi Lietuvos banko veiklos planu dėl euro įvedimo. Plane numatyta beveik 400 priemonių, susijusių su įvairiomis sritimis: nacionalinės teisės pritaikymu, visuomenės informavimu, pasirengimu keisti grynusius pinigus, mokėjimo sistemų pertvarkymu, finansinio turto valdymu, apskaitos pritaikymu, statistinės informacijos tvarkymu, vartotojų apsauga ir kt. Vykdoma nuolatinė plane numatytų priemonių įgyvendinimo stebėseną, o planas reguliariai atnaujinamas.

Toliau šiame skirsnyje apžvelgiami svarbiausi jau atlikti pasirengimo euro įvedimui darbai, atsižvelgiant į Lietuvos banko vadovaujamų euro įvedimo darbo grupių veiklą ir sritis, kuriose Lietuvos bankui tenka svarbiausias vaidmuo.

Lietuvos rodiklių atitiktis ekonominės konvergencijos kriterijams stebėseną

Lietuvos bankas stebi Lietuvos rodiklių galimą atitiktį ekonominės konvergencijos kriterijams. Pagal naujausius duomenis vertinama dabartinė padėtis, o pagal Lietuvos banko ir tarptautinių institucijų prognozes – tolesnė rodiklių atitiktis (2014 m. pavasarį ir 2014 m. pabaigoje). Šiuo metu numatoma, kad 2014 m. pavasarį – laikotarpiu, pagal kurio rodiklius bus priimami sprendimai dėl Lietuvos prisijungimo prie euro zonos nuo 2015 m. pradžios, – Lietuvos rodikliai turėtų atitikti kriterijus.

4 lentelė. Ekonominės konvergencijos kriterijų įverčiai ir kriterijų vykdymo Lietuvoje prognozės

(procentais, jei nenurodyta kitaip)

	Naujausia reikšmė	Lietuvos banko prognozės (2013 m. lapkričio mėn.)	
	2013 m. spalio mėn.	2014 m. I ketv.	2014 m. IV ketv.
Vidutinė metinė infliacija pagal SVKI			
Lietuvos rodiklis	1,6	1,0	1,5
Kriterijaus rodiklis (šalių santrumpos)	2,0 (LV, SE, IE)	1,9 (BG, LV, DK)	2,3 (CZ, ES, IE)
Ilgalaikės palūkanų normos			
Lietuvos rodiklis	3,9	–	–
Kriterijaus rodiklis (šalių santrumpos)	5,1 (LV, SE, IE)	–	–
Valdžios sektoriaus deficito ir BVP santykis			
Lietuvos rodiklis	3,2 (2012 m.)	2,9 (2013 m.)	2,1 (2014 m.)
Ar taikoma PDP ⁴	Netaikoma ⁵	Netaikoma	Netaikoma
Kriterijaus rodiklis	3,0	3,0	3,0
Valdžios sektoriaus skolos ir BVP santykis			
Lietuvos rodiklis	40,5 (2012 m.)	40,6 (2013 m.)	40,6 (2014 m.)
Kriterijaus rodiklis	60,0	60,0	60,0
Valiutos kursas, Lt už 1 eurą			
Lietuvos rodiklis	3,4528	3,4528	3,4528
Kriterijaus rodiklis	3,4528 ± 15 %	3,4528 ± 15 %	3,4528 ± 15 %

Šaltiniai: Eurostatas, 2013 m. lapkričio mėn. EK prognozės, 2013 m. lapkričio mėn. Lietuvos banko prognozės ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Pastaba: BG – Bulgarija, CZ – Čekija, DK – Danija, ES – Ispanija, IE – Airija, LV – Latvija, SE – Švedija.

⁴ PDP – pirmojo deficito procedūra. Būtent PDP netaikymas rodo, kad valstybė narė atitinka kriterijų. Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo Protokolo (Nr. 13) dėl konvergencijos kriterijų 2 straipsnyje nustatyta, kad kriterijus reiškia, jog tyrimo metu valstybė narė neturi būti ES Tarybos sprendimo dėl pirmojo deficito buvimo atitinkamoje valstybėje narėje objektas.

⁵ Nors 2012 m. valdžios sektoriaus deficito ir BVP santykis buvo 3,2 proc., Lietuva įgyvendino EK reikalavimą panaikinti pirmąjį deficitą, nes 3 proc. BVP dydžio kriterijaus ribos viršijimą visiškai galima paaiškinti grynosiomis Lietuvos sisteminės pensijų reformos sąnaudomis. EK 2013 m. gegužės 29 d. rekomendavo ES Tarybai nutraukti PDP Lietuvai. ES Taryba šiam siūlymui pritarė 2013 m. birželio 21 d.

Lietuvos bankas prognozuoja, kad infliacija 2014 m. pavasarį bus gerokai mažesnė už kriterijaus reikšmę, todėl rizika neatitikti kainų stabilumo kriterijaus yra maža. Nors pasaulinių energijos žaliavų kainų šuolio rizika tebėra aktuali, maisto žaliavų rinkoje padėtis geresnė ir stabilesnė. Šiuo metu vertinama, kad tik labai dideli pasaulinių žaliavų kainų šuoliai būtų kliūtis Lietuvai atitikti kainų stabilumo kriterijų 2014 m. pavasarį.

Numatoma, kad Lietuva, kaip ir anksčiau, su didele atsarga atitiks valdžios sektoriaus skolos kriterijų. Valiutos kurso kriterijų Lietuva taip pat atitiks, nes palaiko stabilų lito kursą euro atžvilgiu nuo 2002 m. vasario 2 d. ir ketina jį palaikyti iki euro įvedimo. VKM II Lietuva dalyvauja nuo 2004 m. birželio 28 d., t. y. gerokai ilgiau nei nustatytas minimalus dvejų metų laikotarpis. Lietuva turėtų atitikti ir ilgalaikių palūkanų normų kriterijų.

Prognozuojamas 2013 m. valdžios sektoriaus deficitas yra artimas ribinei 3 proc. konvergencijos kriterijaus reikšmei. Neturint šio kriterijaus vykdymo atsargos, svarbu suvaldyti fiskalinę riziką ir toliau augant ekonomikai užtikrinti nuoseklų viešųjų finansų padėties gerėjimą, nenukrypstant nuo Lietuvos konvergencijos programoje patvirtinto vidutinio laikotarpio tikslo.

Lietuvos teisinės konvergencijos užtikrinimas

2012 m. EK ir ECB parengtuose pranešimuose apie konvergenciją nurodyti du Lietuvos teisės nesuderinamumai su ES teise – dėl Lietuvos banko nekilnojamojo turto priklausymo bankui nuosavybės teise ir Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės atliekamo valstybinio audito apimties audituojant Lietuvos banką. Siekiant, kad Lietuvos Respublikos teisės aktai būtų suderinti su Sutartimi dėl Europos Sąjungos veikimo (toliau – ES Sutartis) bei ECB ir ECBS statutu, turi būti atitinkamai pakeisti Lietuvos banko ir Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės įstatymai.

Lietuvos bankas parengė Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymo pakeitimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės įstatymo 14 straipsnio pakeitimo įstatymo projektus ir 2013 m. spalio mėn. pateikė juos Lietuvos Respublikos finansų ministerijai (toliau – Finansų ministerija). Suderinus su ECB ir Lietuvos institucijomis, šie projektai rudens sesijos metu bus pateikti svarstymui Seime.

Lietuvos bankas, siekdamas užtikrinti, kad nebūtų pažeidžiamos ES sutarties nuostatos, nustatančios, kad visuose nacionalinės teisės aktuose bendrosios valiutos pavadinimo vienasaitos vardininko linksnis būtų rašomas *euro*, dalyvauja sprendžiant termino *euro* rašybos klausimą.

2013 m. rugsėjo mėn. Lietuvos bankas parengė ir Lietuvos institucijoms pateikė derinti svarbiausio euro įvedimą reglamentuosiančio Lietuvos teisės akto – Lietuvos Respublikos euro įvedimo Lietuvos Respublikoje įstatymo – projektą. Atsižvelgus į gautas pastabas, projektas bus teikiamas Finansų ministerijai. Įstatymas bus priimtas po ES Tarybos sprendimo dėl išlygos Lietuvai naudoti nacionalinę valiutą panaikinimo.

Pasirengimas grynųjų pinigų pakeitimui

Lietuvos bankas yra pagrindinė institucija, atsakinga už tai, kad Lietuvos Respublikoje būtų laiku apsirūpinta eurų banknotais ir monetomis. Siekdamas užtikrinti sklandų grynųjų pinigų keitimo procesą, Lietuvos bankas nustatė preliminarų Lietuvos poreikį eurų banknotams ir monetoms 2015–2016 m. Ateinančių metų pradžioje Lietuvos bankas apskaičiuos ir su ECB suderins tikslų visų eurų nominalų kieki ir struktūrą. Po ES Tarybos

sprendimo dėl išlygos Lietuvai naudoti nacionalinę valiutą panaikinimo su ECB bus pasirašyta eurų banknotų skolinimosi sutartis, o su UAB Lietuvos monetų kalykla – lietuviškų eurų ir euro centų monetų kaldinimo sutartis. UAB Lietuvos monetų kalykla kaldins visas Lietuvai reikalingas eurų monetas ir nuo ES Tarybos sprendimo priėmimo bus pasirengusi dirbti didžiausiu pajėgumu.

Viena iš svarbiausių grynųjų pinigų keitimo proceso sudedamųjų dalių yra grynųjų litų išėmimas iš apyvartos ir grynųjų eurų paskirstymas.

Atsižvelgiant į tai ir suderinus su proceso dalyviais, nustatyti išankstinio pirminio ir antrinio eurų banknotų ir monetų paskirstymo laikotarpiai: numatoma, kad eurų monetų paskirstymo komerciniams bankams pradžia yra trys mėnesiai, eurų banknotų – du mėnesiai, o eurų paskirstymo bankų klientams pradžia – vienas mėnuo iki euro įvedimo dienos. Be to, numatytos aptarnavimo vietos, kuriose gyventojai turės galimybę pusmetį po euro įvedimo dienos nemokamai keisti litus į eurus. Atsižvelgiant į tai, sudarytas preliminarus litų keitimo į eurus vietų žemėlapis. Lietuvos banko šiuo metu rengiamose Grynųjų pinigų pakeitimo gairėse bus apibrėžti pagrindiniai grynųjų pinigų keitimo proceso dalyviai ir jų funkcijos, nustatyta grynųjų pinigų keitimo ir litų išėmimo iš apyvartos tvarka, aptarti saugumo užtikrinimo ir kiti klausimai.

Mokėjimo sistemų pertvarkymas

Įvedus eurą Lietuvoje dabartinius mokėjimus litais pakeis mokėjimai eurai. Nuo 2015 m. skubūs (realaus laiko) tarpbankiniai atsiskaitymai eurai Lietuvoje bus atliekami tik Lietuvos banko TARGET2-LIETUVOS BANKAS mokėjimo sistemoje, o mokėjimo sistemos LITAS-RLS veikla bus nutraukta. TARGET2-LIETUVOS BANKAS mokėjimo sistema Lietuvoje veikia nuo 2007 m. pabaigos. Šiuo metu ja naudojasi dauguma (10) šalyje registruotų kredito įstaigų (bankų), o kitos trys įstaigos dalyvavimui joje turės pasirengti per 2014 m.

Lietuvos banko mažmeninių mokėjimų sistema LITAS-MMS bus parengta vykdyti mokėjimus eurai iki 2015 m. pabaigos, kai Lietuvoje turėtų įsigalioti 2012 m. kovo 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 260/2012 nuostatos, apibrėžiančios bendros mokėjimų eurai erdvės (SEPA) reikalavimus. Įmonių, kurios pasirengs anksčiau taikyti SEPA reikalavimus, mokėjimai galės būti vykdomi per kitus mokėjimus eurai vykdančius tarpuskaitos namus jau nuo 2015 m. pradžios. Mokėjimai naudojant dabartinius duomenų formatus bus vykdomi LITAS-MMS mokėjimo sistemoje. 2014 m. po konsultacijų su rinkos dalyviais Lietuvos bankas apsispręs, ar LITAS-MMS mokėjimo sistema bus pritaikyta SEPA reikalavimams nuo 2016 m. pradžios.

Visuomenės informavimo veikla

Informacijos apie euro įvedimą rengimas ir pateikimas plačiai visuomenei bei tikslinėms grupėms – vienas iš svarbiausių nūdienos Lietuvos banko darbų. Šiuo tikslu Lietuvos bankas atliko euro įvedimo 2015 m. galimo poveikio šalies ekonomikai kiekybinį vertinimą, parengė šio vertinimo apžvalgą ir viešai ją paskelbė. Kiekybinio tyrimo rezultatai atskleidė, kad teigiamas euro įvedimo poveikis būtų ilgalaikis ir gerokai viršytų bendrosios valiutos įvedimo sąnaudas bei numatomas papildomas valstybės įmokas.

Lietuvos bankas, bendradarbiaudamas su Finansų ministerija, taip pat rengiasi intensyviajam visuomenės informavimo apie eurą etapui. Jis prasidės kitų metų vasarą, po ES Tarybos sprendimo dėl euro įvedimo datos, likus pusmečiui iki euro įvedimo Lietuvoje.

Visuomenės informavimo darbo grupė, kurioje dirba trylikos valstybės institucijų ir organizacijų atstovai, atnaujino Lietuvos visuomenės informavimo apie euro įvedimą ir komunikacijos strategiją bei jos įgyvendinimo veiksmų planą. Jame numatytos trys informavimo kryptys ir už jas atsakingos institucijos:

- *bendroji* – tai informacijos apie politinius, ekonominius ir praktinius euro įvedimo aspektus skelbimas (organizuos Finansų ministerija);
- *sąžiningas kainų perskaičiavimas, jų skelbimas ir kontrolė rengiantis įvesti eurą ir įvedus ES bendrąją valiutą* (organizuos Finansų ministerija su Ūkio ministerija ir Valstybine vartotojų teisių apsaugos tarnyba);
- *visuomenės supažindinimas su naująja valiuta euru* (organizuos Lietuvos bankas bendradarbiaudamas su ECB).

Visuomenės supažindinimas su naująja valiuta apims:

- TV, spaudos, interneto reklamą. Gyventojai bus išsamiai informuoti apie eurų banknotus ir monetas, jų apsaugos požymius (kitų metų lapkričio–gruodžio mėn.);
- įvairioms tikslinėms grupėms skirtų ECB ir Lietuvos banko leidinių apie eurą platinimą (kitų metų antrasis pusmetis), taip pat laiško šia tema nusiuntimą į kiekvieno gyventojo namus (kitų metų gruodžio mėn.);
- seminarų organizavimą grynųjų pinigų tvarkytojams;
- tarptautinę konferenciją, skirtą euro įvedimui Lietuvoje (maždaug 100 dienų iki euro įvedimo);
- su ECB organizuotą parodą apie eurą (kitų metų ruduo; trukmė 2–3 mėn.) ir kt.

Finansinio turto valdymas

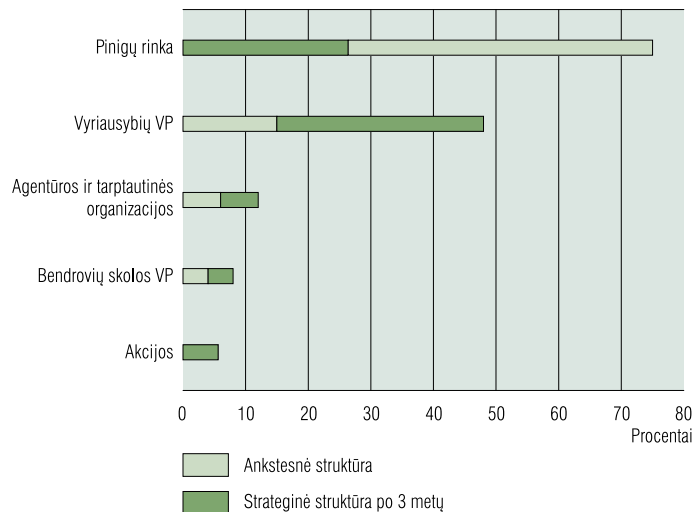
Lietuvos bankas siekia saugiai, likvidžiai ir pelningai investuoti finansinį turtą ir taip užtikrinti fiksuotąjį valiutos kursą bei visišką į apyvartą išleistų litų padengimą aukso ir konvertuojamosios užsienio valiutos atsargomis. Vykdydamas fiskalinio agento funkcijas, Lietuvos bankas tvarko valstybės išdo, Lietuvos ir ES institucijų, užsienio valstybių bankų ir tarptautinių finansų įstaigų sąskaitas.

Finansinio turto valdymo politika

Lietuvos užsienio atsargos ir toliau valdomos prioritetą teikiant jų saugumui ir likvidumui, t. y. garantuojant visišką apyvartoje esančių litų padengimą, taip pat užtikrinant kitas Lietuvos banko funkcijas. Tačiau, reaguodamas į pastarųjų metų Europos ir pasaulio ekonomikos ir finansų rinkų raidą bei atsižvelgęs į Pasaulio banko rekomendacijas, Lietuvos bankas finansinio turto valdymo politiką atnaujino sudarydamas sąlygas Lietuvos užsienio atsargas investuoti lanksčiau ir ilgainiui pelningiau.

Lietuvos bankas numato investicijų portfelį papildyti investicinio reitingo bendrovių skolos ir nuosavybės vertybiniais popieriais (akcijomis), taip pat investuoti į didesnę grąžą užtikrinančias ilgesnio laikotarpio obligacijas. Trumpuoju laikotarpiu dėl besikeičiančių rinkos verčių šių investicijų svyravimai gali būti didesni, tačiau ilgesniu laikotarpiu (trejų metų) tai leidžia tikėtis didesnės grąžos, nes susidaro galimybė taikyti mažiau tarpusavyje susijusias investavimo strategijas.

9 pav. Investicijų struktūros pokyčiai

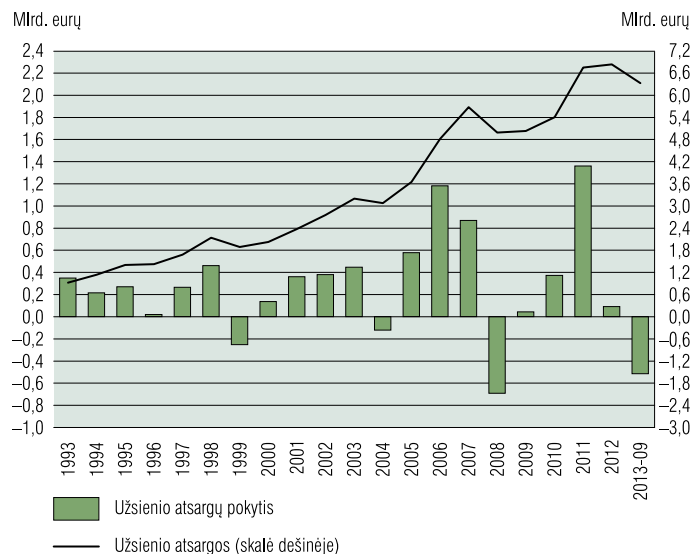

Finansinio turto valdymo politikos pokyčiai bus laipsniškai įgyvendinami per trejus metus, pradedant nuo 2013 m. lapkričio 30 d.

Finansinis turtas ir jo valdymo rezultatai

Oficialiosios užsienio atsargos (toliau – užsienio atsargos) yra pagrindinė Lietuvos banko valdomo finansinio turto dalis. 2013 m. rugsėjo 30 d. jos sudarė 98 proc. viso Lietuvos banko turto. Nuo 2012 m. gruodžio 31 d. užsienio atsargos sumažėjo 514,8 mln. eurų (1 777,5 mln. Lt), arba 8 proc., ir rugsėjo 30 d. sudarė 5 923,2 mln. eurų (20 451,7 mln. Lt).

10 pav. Užsienio atsargos

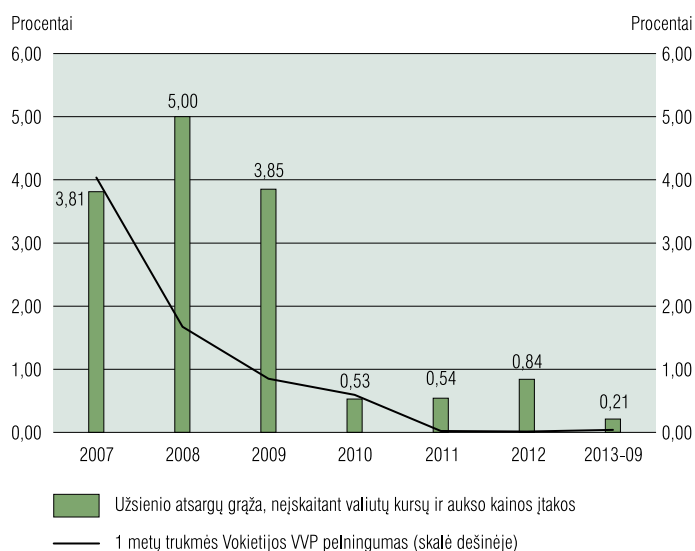

Šaltinis: Lietuvos bankas.

Užsienio atsargų sumažėjimą daugiausia lėmė sumažėję centrinės valdžios ir PFI indėliai Lietuvos banke – atitinkamai 189,8 ir 402,9 mln. eurų (655,3 ir 1 391,1 mln. Lt).

Finansinio turto grąža nuo metų pradžios sudarė 0,21 proc. Apie 0,4 proc. užsienio atsargų grąžos buvo sukaupta dėl pradinio investicijų pelningumo. Tačiau šiek tiek padidėjusios palūkanų normos rinkoje grąžą sumažino 0,19 proc. p. Nerizikingomis laikomos trumpo termino Vokietijos VVP palūkanos ir toliau buvo artimos nuliui.

11 pav. Užsienio atsargų grąža ir 1 m. trukmės Vokietijos VVP pelningumas

Šaltinis: Lietuvos bankas.

Grynieji pinigai

Lietuvos bankas išleidžia į apyvartą ir išima iš jos Lietuvos Respublikos pinigus, nustato jų nominalus, organizuoja pinigų gaminimą, pervežimą ir saugojimą, sudaro banknotų ir monetų atsargų fondus.

Rugsėjo 30 d. apyvartoje, įskaitant kolekcinės (progines) monetas ir apyvartinių monetų numizmatinius rinkinius, buvo 11 718,0 mln. Lt (prieš metus – 10 960,2 mln. Lt). Per 2013 m. tris ketvirčius grynųjų pinigų suma apyvartoje padidėjo 301,5 mln. Lt: išleista 1 481,9 mln., o išimta iš apyvartos 1 180,4 mln. Lt.

5 lentelė. Grynasis pinigų išleidimas arba išėmimas (–)

(mln. Lt)

Metai	Ketvirčiai				
	I	II	III	IV	I–IV
2010	–105,6	393,2	211,1	393,2	891,8
2011	–143,9	298,3	248,0	1 600,7	2 003,1
2012	–376,7	270,5	239,4	456,3	589,5
2013	106,2	317,9	–122,6		

Šaltinis: Lietuvos bankas.

Per 2013 m. tris ketvirčius litų banknotų skaičius apyvartoje sumažėjo 0,02 mln. vienetų (–0,02 %), jų suma padidėjo 284,3 mln. Lt (2,6 %), apyvartinių monetų skaičius apyvartoje padidėjo 44,8 mln. vienetų (4,1 %), jų suma – 15,9 mln. Lt (6,6 %).

6 lentelė. Banknotai ir monetos apyvartoje

Nominalas	2012 12 31		2013 09 30		2012 12 31		2013 09 30	
	mln. Lt	dalys, %	mln. Lt	dalys, %	mln. vnt.	dalys, %	mln. vnt.	dalys, %
Banknotai								
1 Lt	2,6	0,0	2,6	0,0	2,6	2,9	2,6	2,9
2 Lt	2,6	0,0	2,6	0,0	1,3	1,4	1,3	1,4
5 Lt	2,2	0,0	2,2	0,0	0,4	0,5	0,4	0,5
10 Lt	100,6	0,9	99,1	0,9	10,1	11,0	9,9	10,9
20 Lt	223,2	2,0	223,4	2,0	11,2	12,2	11,2	12,2
50 Lt	460,7	4,1	393,8	3,4	9,2	10,1	7,9	8,6
100 Lt	2 000,1	17,9	1 926,8	16,8	20,0	21,9	19,3	21,1
200 Lt	6 593,8	59,1	7 039,2	61,5	33,0	36,1	35,2	38,6
500 Lt	1 774,7	15,9	1 755,1	15,3	3,5	3,9	3,5	3,9
Visi banknotai	11 160,6	100,0	11 444,8	100,0	91,3	100,0	91,3	100,0
Apyvartinės monetos								
1 ct	4,3	1,8	4,5	1,7	429,8	39,0	448,3	39,1
2 ct	4,6	1,9	4,8	1,9	229,6	20,8	239,2	20,9
5 ct	4,3	1,8	4,4	1,7	85,9	7,8	88,9	7,8
10 ct	16,0	6,6	16,5	6,4	160,1	14,5	164,8	14,4
20 ct	15,7	6,5	16,3	6,4	78,7	7,1	81,7	7,1
50 ct	12,4	5,1	12,7	5,0	24,8	2,2	25,5	2,2
1 Lt	48,3	20,0	50,0	19,5	48,3	4,4	50,0	4,4
2 Lt	61,6	25,6	65,4	25,5	30,8	2,8	32,7	2,9
5 Lt	73,8	30,6	82,2	32,0	14,8	1,3	16,4	1,4
Visos apyvartinės monetos	241,1	100,0	256,9	100,0	1 102,7	100,0	1 147,6	100,0
Kolekcinės (proginės) monetos ir apyvartinių monetų numizmatiniai rinkiniai	14,9		16,2		0,3		0,4	

Šaltinis: Lietuvos bankas.

Finansų rinkos priežiūra

Priežiūros kryptys ir rezultatai

2012 m. pradžioje sujungus tris atskiras finansų rinkos segmentų priežiūrą vykdžiusias institucijas, Lietuvos bankas tapo atsakingas už visos finansų rinkos priežiūrą. Vykdamas jos dalyvių riziką ribojančią ir finansinių paslaugų teikimo priežiūrą, siekiama, kad finansų rinka veiktų patikimai ir efektyviai, plėtotųsi darniai, kad rinkos dalyviai elgtųsi atsakingai, o vartotojai priimtų racionalius sprendimus.

Integravus tris skirtingas priežiūros sistemas, pasikeitė finansų rinkos dalyvių priežiūros principai, priežiūros sistema tapo pažangesnė. Priežiūra tapo labiau orientuota į ateitį, daugiausia dėmesio skiriama problemoms nustatyti ir sprendimams priimti ankstyvajame etape, neleidžiant problemoms įsisenėti, atidžiausiai prižiūrimi kiekvieno sektoriaus sistemškai svarbūs ir rizikingiausi dalyviai, vyksta intensyvesnis dialogas su rinkos dalyviais ir užsienio šalių priežiūros institucijomis, siekiama tapti prižiūrimų subjektų konsultantu, kartu liekant reikliu prižiūrėtoju. Priežiūros modelio vystymas ir efektyvumo didinimas panaudojant daugiau naujų informacinių technologijų sprendimų ir toliau yra vienas iš svarbiausių prioritetų.

Prižiūrint finansų rinkos dalyvius, pirmiausia buvo siekiama, kad jie būtų ne tik pajėgūs absorbuoti dėl ankstesnės krizės patirtus nuostolius, bet ir atsparūs atlaikyti naujus sukrėtimus. Buvo reikalaujama, kad jie turėtų sukaupti papildomą kapitalą ir likvidumo atsargų, stiprintų prisiimtos rizikos ir visos finansų įstaigos valdymą, pagal naujus europinius reikalavimus parengtų įstaigos gaivinimo planus.

Kelių finansų rinkos dalyvių bankrotai išryškino turto vertintojų ir išorės auditorių patikimumo ir atsakomybės svarbą. Lietuvos bankas pradėjo aktyviau bendradarbiauti su atitinkamas įmones prižiūrinčiomis tarnybomis – jos informuojamos apie inspektuojant nustatytus išorės audito ar turto vertinimo paslaugų teikimo trūkumus, teikti pasiūlymai Finansų ministerijai dėl šias sritis reglamentuojančių teisės aktų peržiūros. Pasiūlymų įgyvendinimas turto vertinimo srityje leistų išgyvendinti plačiai paplitusius netinkamo turto vertinimo atvejus. Iš pasiūlytų priemonių svarbiausia laikoma būtinybė užtikrinti didesnę turto vertintojų veiklos priežiūrą: daugiau dėmesio skirti turto vertintojų ataskaitose nustatytų verčių pagrįstumo analizei ir operatyviam turto vertintojų padarytų pažeidimų, lemiančių nepagrįstas turto vertes, įvertinimui ir griežčiausios nuobaudos skyrimui. Taip būtų panaikinta susiformavusi nebaudžiamumo iliuzija, skatinanti vis daugiau turto vertintojų neatsakingai rengti turto vertinimo ataskaitas. Pasirašyta bendradarbiavimo sutartis su Nacionaline mokėjimų agentūra dėl keitimosi informacija Europos struktūrinių fondų įsisavinimo srityje (kai kredito įstaigos finansuoja šiuos projektus).

Siekiant, kad į rinką patektų skaidrūs ir finansiškai patikimi rinkos dalyviai, o jų vadovai ir kiti atsakingi asmenys būtų kompetentingi ir nepriekaištingos reputacijos, toliau tobulinamas licencijavimo procesas. Lietuvos bankas atsisakė išduoti leidimus toms ketinamoms steigti kredito įstaigoms, kurios nebuvo pasirengusios tinkamai teikti finansines paslaugas ir užtikrinti saugią ir patikimą veiklą. Pradėti egzaminuoti kredito unijų vadovai, o egzaminų rezultatai patvirtino abejones dėl kai kurių kredito unijų vadovų kompetencijos. Siekiant, kad finansų rinkos dalyvių vadovais taptų tik reikiamą kvalifikaciją ir patirtį turintys asmenys, skatinant rinkos dalyvių savarankiškumą ir atsakingumą, parengtos nuostatos, padėsiančios vertinti prižiūrimų finansų įstaigų vadovų tinkamumą eiti pareigas.

Toliau integruojamasi į ES bendrąją rinką. Rengiamasi įgyvendinti labai svarbius ES teisės aktus – Direktyvą dėl kapitalo poreikio (CRD IV), Reglamentą (CRR) ir techninius standartus (šie ES dokumentai Lietuvoje turėtų būti įgyvendinti iki 2014 m. sausio 1 d.). Buvo rengiami įstatymų (Bankų, Lietuvos banko, Centrinės kredito unijos) pakeitimų projektai. Atsižvelgiant į tai, kad CRR ir techniniai standartai bus tiesioginio taikymo dokumentai, buvo iš esmės peržiūrimi Lietuvos banko valdybos nutarimai. Daug dėmesio skirta bendravimui su rinkos dalyviais aktualiausiems CRD IV ir CRR įgyvendinimo klausimams aptarti, naujam finansinių ir priežiūros ataskaitų paketui įdiegti.

Bankų sektorius per gana trumpą laiką turės prisitaikyti prie naujų kapitalo ir likvidumo reikalavimų. Direktyvoje dėl kapitalo poreikio nustatyti papildomi kapitalo rezervai: bankai privalės nuolat turėti vienodą (2,5 %) visiems ES bankams kapitalo apsaugos rezervą; priežiūros institucijos konkrečiam bankui ar jų grupei galės nustatyti specifinio anticiklinio kapitalo rezervo dydį (0–2,5 % pagal riziką įvertintų aktyvų) ir taip sumažinti procikliškumo riziką, apsaugoti bankų sektorių ir ekonomiką nuo kreditavimo bumo susidarymo. Siekiant eliminuoti ekonomikos disbalansą, nustatomas sisteminės rizikos rezervas, taip pat papildomas kapitalo rezervas sisteminės svarbos įstaigoms. Lietuvoje kai kurių šio dokumento nuostatų įgyvendinimas turės ir kapitalo išlaisvinimo efektą. Šiuo metu skaičiuojamas

gana nemažas kapitalo poreikis bankų atvirosioms euro pozicijoms, tačiau jis sumažės pritaikius mažesnį koeficientą šios valiutos pozicijoms šaliai dalyvaujant VKM II (Lietuva jame dalyvauja). Kapitalo poreikis mažės ir dėl sumažinto rizikos koeficiento mažoms ir vidutinėms įmonėms, o žinant, kad tokios įmonės sudaro Lietuvos ekonomikos pagrindą, galima tikėtis, kad tai suteiks impulsą smulkaus ir vidutinio verslo kreditavimo apimtims didėjimui. Siekiant ES mastu standartizuoti likvidumo reikalavimus, pradedami taikyti du nauji likvidumo rodikliai: trumpalaikiai likvidumo rizikai matuoti – padengimo likvidžiuoju turtu rodiklis, ilgalaikiai likvidumo rizikai – grynasis pastovaus finansavimo rodiklis. Siekiant subalansuoti bankų kapitalą ir finansavimą, nustatomas finansinio sverto rodiklis. Kadangi Lietuvoje veikiantys bankai yra pakankamai kapitalizuoti ir palaiko reikiamą likvidumo lygį, pagal išankstinius skaičiavimus, jie naujus normatyvus vykdytų jau dabar, nors prie daugelio naujų reikalavimų ir numatoma pereiti iki 2018 m.

Su šalies prisijungimu prie euro zonos (2015 m.) siejamas Lietuvos įsitraukimas į bankų sąjungą. Prisijungus prie šios sąjungos (iš pradžių – prie bendro priežiūros mechanizmo, kuris yra vienas iš bankų sąjungos elementų), ECB perimtų trijų didžiausių ir sistemai svarbių Lietuvoje registruotų komercinių bankų – AB SEB banko, „Swedbank“, AB, ir AB DNB banko – priežiūrą. Būtų atliekamas šių bankų visapusiškas veiklos ir balansų vertinimas pagal ECB šiuo metu parengtą metodiką. Mažesnius komercinius bankus priežiūrėtų Lietuvos bankas, tačiau ECB turėtų teisę bet kada perimti ir jų kontrolę, gauti reikiamą informaciją apie svarbius Lietuvos banko priežiūros sprendimus. Planuojama pasirengimo stojimui į bankų sąjungą procesą pradėti 2014 m. Tada bus parengtas stojimo veiksmų planas, pradėta teisinės bazės pertvarka, bankų priežiūros procesas bus pritaikomas prie ECB keliamų reikalavimų, bus diegiami tam reikalingi informacinių technologijų sprendimai.

Nelaukdama, kol bus galutiniai susitarta dėl draudimo Direktyvos Mokumas II įsigaliojimo datos ir tam tikrų nuostatų pakeitimo, Europos draudimo ir profesinių pensijų institucija (EIOPA) patvirtino laikinąsias Mokumas II gaires. Rengiantis laikinųjų gairių, skirtų pasiruošti kai kurių Mokumas II direktyvos reikalavimų taikymui nuo 2014 m., vyko susitikimai ir diskusijos su draudimo rinkos dalyviais, rengiami Lietuvos banko teisės aktų projektai. Nuo 2014 m. bus reikalaujama, kad draudimo įmonės pradėtų teikti ataskaitas pagal naujus reikalavimus. Mokumas II direktyva, kuria nustatomas rizikos vertinimo pagrįstas draudimo įmonių valdymas ir kapitalo apskaičiavimas, lems didelius draudimo įmonių veiklos ir priežiūros pokyčius, perėjimą prie tarptautinių finansinės atskaitomybės standartų.

Svarbūs pokyčiai vyko kredito unijų priežiūros srityje. Lietuvos bankas inicijavo Kredito unijų įstatymo pataisas. Tuo tikslu aktyviai dalyvaujama finansų ministro sudarytoje Kredito unijų veiklą reglamentuojančių teisės aktų tobulinimo darbo grupės veikloje. Ji pateikė suderintus pasiūlymus (Kredito unijų įstatymo pataisas) dėl priemonių, reikalingų užtikrinti saugią ir patikimą šio sektoriaus veiklą. Siekiant tvarios kredito unijų plėtros ir tinkamo prisiimamos rizikos valdymo, pradėti taikyti sugriežtinti veiklos riziką ribojantys normatyvai, nustatyti detalesni ir konservatyvesni paskolų grupavimo ir vertinimo, vidaus kontrolės ir rizikos valdymo reikalavimai, suintensyvinata kredito unijų priežiūra. Tobulintas ir šio sektoriaus licencijavimo procesas – nustatyti kredito unijų veiklos metmenų ir veiklos plano reikalavimai, pradėtas tikrinti unijų pasirengimas teikti finansines paslaugas vietoje, atvykus į steigiamą uniją. Prioritetas ir toliau teikiamas darbai ieškant tinkamiausio Lietuvos sąlygomis kredito unijų veiklos ir priežiūros modelio, kuris sumažintų šio sektoriaus keliamą grėsmę visuomenės interesams. Techninę pagalbą šioje srityje lapkričio mėn. teikė TVF.

Siekdamas, kad indėlininkams ir suinteresuotiems vartotojams būtų teikiama išsamesnė informacija apie kredito įstaigų veiklą, Lietuvos bankas pradėjo skelbti papildomą informaciją apie kiekvienos kredito įstaigos pagrindinius veiklos rodiklius. Lietuvos banko skelbiamos informacijos apie kredito įstaigas paketas papildytas pagrindiniais finansinių ataskaitų straipsniais, informacija apie riziką ribojančių normatyvų vykdymą, nuorodomis į informaciją, susijusią su licencijomis ir audito išvadomis. Taip stiprinama kredito įstaigų rinkos drausmė ir didinamas šalies finansų rinkos skaidrumas.

Vykdydamas finansinių paslaugų ir rinkų priežiūrą, Lietuvos bankas daug dėmesio skiria finansų rinkos dalyvių elgsenai rinkoje tobulinti. Tuo tikslu atliktas investicinio gyvybės draudimo paslaugas teikiančių draudimo įmonių veiklos tyrimas. Vertinta, ar draudimo įmonių sutarčių sudarymo procesas (kliento poreikio įvertinimas, tinkamo produkto parinkimas ir esminės informacijos atskleidimas) atitinka teisės aktų nuostatas. Įvertinus gaunamus skundus dėl netinkamos vartojimo kredito reklamos, atliktas vartojimo kredito davėjų interneto svetainėse skleidžiamos reklamos tyrimas. Nustatyta, kad beveik trečdalis vartojimo kredito davėjų reklamoje nepateikia privalomos standartinės informacijos. Siekiant nustatyti bendrą tvarką, kuria turėtų vadovautis visi Lietuvos banko prižiūrimi finansų rinkos dalyviai priimdami, registruodami ir nagrinėdami klientų skundus, susijusius su jų teikiamomis paslaugomis, patvirtintos Finansų rinkos dalyvių gaunamų skundų nagrinėjimo taisyklės. Patvirtintose įsiskolinimų, susidariusių klientams nesilaikant finansinių įsipareigojimų pagal kredito sutartis, valdymo gairėse apibrėžtos kredito įstaigų teisės ir pareigos finansinių įsipareigojimų nevykdančių klientų atžvilgiu, tokių klientų teisės ir pareigos bendradarbiaujant su kredito įstaiga ir siekiant, jei įmanoma, išvengti kredito sutarties nutraukimo.

Siekdamas užtikrinti reguliavimo kokybę ir teisinį aiškumą, Lietuvos bankas patvirtino naujus teisės aktus, reglamentuojančius teisinius santykius, kylančius pensijų fondo panaikinimo atveju: Naikinamo valstybinio socialinio draudimo įmokos dalies kaupimo pensijų fondo dalyvių perkėlimo į kitą pensijų fondą taisyklėse nustatytos dalyvių perkėlimo procedūros, kai panaikinamas II pakopos pensijų fondas, o Naikinamo papildomo savanoriško pensijų kaupimo fondo pensijų turto pardavimo taisyklėse įtvirtinta III pakopos pensijų fondo turto pardavimo tvarka šių pensijų fondų panaikinimo atveju. Be to, patvirtintos Kolektyvinio investavimo subjektų įstatyme ir Papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatyme nustatytų leidimų išdavimo taisyklės (nauja redakcija). Be kitų pakeitimų, detalizuota Papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatyme nustatyta priežiūros institucijos leidimo padidinti pensijų turto investicijų į vieno emitento išleistus ar (ir) garantuotus vertybinius popierius išdavimo tvarka ir tikslinta leidimo panaikinti valstybinio socialinio draudimo įmokos dalies kaupimo pensijų fondą išdavimo tvarka. Lietuvos Respublikos Seimui priėmus Lietuvos Respublikos informuotiesiems investuotojams skirtų kolektyvinio investavimo subjektų įstatymą, kuriuo siekiama sudaryti tinkamas teises sąlygas Lietuvoje steigti klasikiniams specialiesiems kolektyvinio investavimo subjektams, užtikrinant šių subjektų teisinio reguliavimo ir šalių galimybių susitarti balansą, Lietuvos bankas patvirtino minėto įstatymo įgyvendinamuosius teisės aktus.

Tobulinant reguliavimą, patvirtintos Pirmumo teisės įsigyti akcinės bendrovės išleidžiamų akcijų arba konvertuojamųjų obligacijų įgijimo ir perleidimo taisyklės. Taisyklėmis panaikinta ilgą laiką egzistavusi spraga, kai pagal Akcinių bendrovių įstatymą akcinės bendrovės akcininkams buvo numatyta teisė perleisti kitiems asmenims turimą pirmumo teisę įsigyti akcinės bendrovės išleidžiamų akcijų ar konvertuojamųjų obligacijų, tačiau nebuvo įtvirtintas šios teisės įgyvendinimo mechanizmas. Siekiant palengvinti administracinę našą

bendrovėms, parengta koncepcija dėl emitentų metinių ir tarpinių pranešimų teikimo vieno langelio principu. Koncepciją planuojama įgyvendinti nuo ateinančių metų. Be to, emitentų priežiūros srityje buvo siekiama užtikrinti tinkamą ir operatyvų reglamentuotos informacijos atskleidimą bei emitentų finansinių ataskaitų ir tarptautinių finansinės atskaitomybės standartų (toliau – TFAS) atitikimą. Tuo tikslu buvo atliekami patikrinimai.

Finansų rinkos dalyviai, jų priežiūra

Bankai

2013 m. trečiojo ketvirčio pabaigoje bankų sektorių sudarė 7 bankai ir 8 užsienio bankų filialai. Nuo metų pradžios bankų sektoriaus dalyvių skaičius sumažėjo dėl bankroto bylos iškelimo AB Ūkio bankui ir AS „UniCredit Bank“ Lietuvos filialo veiklos nutraukimo Lietuvoje. Tačiau į rinką atėjo ir naujas dalyvis – šiais metais veiklą Lietuvoje pradėjo plėtoti Suomijos banko *Pohjola Bank plc* filialas.

Didžiausią įtaką bankų sektoriui ir rinkos dalių persidalijimui turėjo nutraukta AB Ūkio banko veikla. Poveikį ypač pajuto AB Šiaulių bankas – jam buvo perleista reikšminga AB Ūkio banko veiklos dalis (geras banko turtas, apdraustų indėlių portfelis). Po šio pertvarkymo AB Šiaulių bankas reikšmingai sustiprino savo pozicijas mažmeninių klientų segmentuose.

AS „UniCredit Bank“ Lietuvos filialo pasitraukimo įtaka buvo mažiau juntama, visų pirma dėl to, kad filialas dirbo su palyginti nedidele klientų grupe – daugiausia su didesnėmis verslo įmonėmis, be to, ir jo užimama rinkos dalis buvo nedidelė. Filialui nutraukus veiklą, klientams buvo sudarytos galimybės patiems pasirinkti kitus bankus, o to neatlikus, klientų portfelis perkeltas į Latvijoje įsteigtą „UniCredit Bank“ banką. Nors iš pradžių buvo planuojama, kad *Unicredit* grupė centralizuos savo veiklą Latvijoje per joje įsteigtą patronuojamąjį banką ir bus uždaromi tik šio banko filialai, esantys Latvijoje ir Estijoje, vis dėlto vėliau paskelbta apie visišką *Unicredit* grupės pasitraukimą iš trijų Baltijos šalių. Tikėtina, kad traukdamasi iš Baltijos šalių *UniCredit* grupė sieks parduoti turimą paskolų portfelį, jį gali įsigyti ir Lietuvoje veikiantys bankai.

Bankų priežiūra

Šiais metais atliktas visų bankų priežiūrinis tikrinimas ir vertinimas. Išsamiai įvertintas kiekvieno banko verslo planas, finansinė būklė, kapitalo tvarumas ir galimybė atlaikyti nepalankius šokus, rizikos profilis, gebėjimas valdyti įvairių rūšių riziką, kai kurių rūšių rizikai banko atidėtas kapitalas. Atlikus priežiūrinį tikrinimą ir vertinimą, bankams nurodytos sritys, kuriose jie turėtų pašalinti trūkumus. Jei numatytos priemonės nebus veiksmingos, bankui gali būti nustatomos specialios riziką ribojančios ar poveikio priemonės. Pagal ES teisinę bazę, bankų, priklausančių tarptautinėms bankų grupėms, priežiūrinio tikrinimo ir vertinimo procesas atliekamas bendradarbiaujant su šalių, kuriose veikia ta pati bankų grupė, finansų priežiūros tarnybomis, o sprendimai dėl priežiūrinių priemonių taikymo grupei ir konkreitiems grupės padaliniais priimami bendrai. Lietuvos bankas tokius sprendimus šiais metais pasirašė dėl SEB, *Swedbank*, DNB ir *Citadele* grupių, taip pat dalyvavo atliekant *Nordea* ir *Danske Bank* grupių priežiūrinį tikrinimą ir vertinimą.

Be to, Lietuvos bankas pagal iš anksto sudarytą priežiūrinį planą inspektavo AB SEB banką, AB „Citadele“ banką, baigia inspektuoti UAB Medicinos banką. AB SEB bankui pareikšta pastabų dėl taikomų kredito rizikos vidaus modelių trūkumų, testavimo nepalankiausiomis sąlygomis organizavimo ir kt. AB „Citadele“ banke nustatyta reikšmingų

trūkumų pinigų plovimo prevencijos užtikrinimo srityje. Abu bankai įpareigoti parengti trūkumų šalinimo planus, trūkumus pašalinti iki 2014 m. pavasario. Be to, Lietuvos bankas dalyvavo atliekant jungtinį *Danske* grupės inspektavimą – tikrino, kaip valdoma likvidumo rizika. Po inspektavimo *Danske Bank* grupei nurodyta pašalinti su šios rizikos valdymu susijusius trūkumus. Ateityje numatoma jungtinį inspektavimą atlikti ir kituose bankuose. Tikėtina, kad tokia praktika ateityje bus vis labiau plėtojama. Be to, kartu su kitų šalių priežiūros tarnybomis vertinami bankų prašymai leisti taikyti vidaus modelius kredito ir operacinės rizikos kapitalo poreikiui skaičiuoti ar pakeisti juos naujais. Šie pakeitimai aktualūs akcinėms bendrovėms SEB bankui ir „Swedbank“, AB, tobulinantiesiems kredito rizikai vertinti taikomus modelius.

Įsibėgėja BAB banko SNORAS bankroto procesas ir turto pardavimas. Lietuvos bankui ypač aktualus AB banko „FINASTA“ ir kitų *Finasta* grupės įmonių kuo spartesnis pardavimas, nes ilgai trunkantis šis procesas ir iš to kylantis neapibrėžtumas apsunkina banko ir kitų grupei priklausančių finansų įstaigų veiklą. Iki 2013 m. lapkričio pradžios Lietuvos bankas yra gavęs du oficialius kreipimusis leisti įsigyti AB banką „FINASTA“. Vieno iš potencialių pirkėjų – kartu veikiančių „EurEst Capital“ OU ir kitų juridinių bei fizinių asmenų prašymo Lietuvos banko valdyba nepatenkino, nes pateikta neišsami informacija, o nurodyti duomenys nepagrindė kartu veikiančių asmenų finansinio patikimumo, įskaitant ir galimybę stiprinti ar palaikyti reikalaujamą AB banko „FINASTA“ kapitalo lygį ar suteikti kitą finansinę pagalbą, jei toks poreikis atsirastų. Kito pirkėjo – Estijoje registruoto AS LHV Group – prašymui leisti įsigyti AB banko „FINASTA“ ir tai pačiai grupei priklausančių valdymo įmonės UAB „Finasta Asset Management“ bei AB FMĮ „FINASTA“ akcijų paketus Lietuvos banko valdyba neprieštaravo. Vieno iš pirkėjų gautas leidimas įsigyti *Finasta* grupės įmones neužkerta kelio kitiems galimiems investuotojams kreiptis į Lietuvos banką dėl AB banko „FINASTA“ ir tai pačiai grupei priklausančių įmonių akcijų paketų įsigijimo. *Finasta* grupės įmonių galutinis pirkėjas priklausys nuo BAB banko SNORAS administratoriaus vedamų derybų eigos ir jo sprendimo.

Situacijos po AB Ūkio banko veiklos sustabdymo suvaldymas

AB Ūkio banko inspektavimo metu (nuo 2012 m. pabaigos iki 2013 m. pradžios) buvo nustatyta, kad banko turtas buvo gerokai pervertintas, banko įsipareigojimai viršijo banko turtą, o bankas *de facto* buvo nemokus, todėl 2013 m. vasario mėn. nuspręsta stabdyti banko veiklą, o po kelių dienų bankas *de jure* pripažintas nemoku ir atšaukta banko veiklos licencija. Įvertinus visų suinteresuotų asmenų interesus (visuomenės, banko kreditorių, VĮ „Indėlių ir investicijų draudimo“ ir kt.), buvo pasirinktas pats efektyviausias banko problemų sprendimo būdas: visi apdrausti AB Ūkio banko indėliai ir geros kokybės turtas perduotas AB Šiaulių bankui, o kitai AB Ūkio banko daliai paskelbta bankroto byla. Pagal vasario 22 d. pasirašytą trišalį susitarimą tarp AB Ūkio banko laikinojo administratoriaus, AB Šiaulių banko ir VĮ „Indėlių ir investicijų draudimas“ AB Šiaulių bankui buvo perduoti 2,7 mlrd. Lt apdraustų indėlių ir 1,9 mlrd. Lt gerojo turto, o VĮ „Indėlių ir investicijų draudimas“ lėšos buvo naudojamos tik dengiant skirtumą tarp gerojo turto ir visų apdraustų įsipareigojimų (0,8 mlrd. Lt). Tačiau spalio mėn., gavus galutinio turto vertinimo, kurį atliko nepriklausomas vertintojas „KPMG Baltics“, rezultatus, paaiškėjo, kad AB Šiaulių banko perimto turto vertė yra 128 mln. Lt mažesnė negu anksčiau nustatyta pagal preliminarinius vertinimus, todėl susidariusį AB Šiaulių bankui perduoto turto ir įsipareigojimų skirtumą įsipareigojo padengti VĮ „Indėlių ir investicijų draudimas“.

AB Šiaulių bankui perėmus reikšmingą dalį AB Ūkio banko veiklos, AB Šiaulių banko turtas išaugo daugiau kaip 80 proc. Tokio masto staigi plėtra neabejotinai padidintų kiekvieno ūkio subjekto veiklos riziką, ne išimtis ir AB Šiaulių bankas. Siekdamas sustiprinti savo atsparumą galimiems netikėtiems nuostoliams ir užtikrinti veiklos riziką ribojančių normatyvų vykdymą, AB Šiaulių bankas sustiprino kapitalo bazę subordinuotąja paskola, gauta iš pagrindinio banko akcininko Europos rekonstrukcijos ir plėtros banko, perėmė dalį AB Ūkio banko darbuotojų ir klientų aptarnavimo padalinių, pritaikė informacines sistemas padidėjusiai banko veiklos apimčiai ir kt. Reikšmingesnių veiklos sutrikimų nebuvo. Taigi šiam bankui gana sėkmingai pavyko susidoroti su padidėjusiu veiklos krūviu ir klientų srautais. Pasitikėjimą banko gebėjimu tęsti veiklą patvirtina ir tai, kad, perdavus AB Šiaulių bankui reikšmingą sumą AB Ūkio banko indėlių, reikšmingesnio indėlių judėjimo iš AB Šiaulių banko nebuvo. Vis dėlto reikia pripažinti, kad dar yra daug neišspręstų klausimų. Jie tebėra aktualūs, šiuos klausimus AB Šiaulių bankas privalės išspręsti ateityje. Tai tolesnis kapitalo stiprinimas (jis taps dar aktualesnis, kai įsigalios CRD IV ir pagal ją bus pradėti taikyti nauji kapitalo reikalavimai), informacinių sistemų tobulinimas siekiant sumažinti operacinės rizikos lygį ir perimto iš AB Ūkio banko turto realizavimas.

AB Ūkio banko veiklos sustabdymas sisteminio poveikio bankų sektoriui neturėjo, nes banko įsipareigojimai kredito įstaigoms buvo nereikšmingi (lėšas AB Ūkio banke laikė tik keletas kredito unijų (1,7 mln. Lt), bankai lėšų jame neturėjo). Reikšmingesnio indėlių judėjimo, galinčio daryti sisteminę įtaką bankų sektoriui ar pavieniams jo dalyviams, irgi nebuvo. Šis įvykis ilgalaikių neigiamų pasekmių Lietuvos patikimumui tarptautinėse rinkose irgi neturėjo, jis faktiškai nepadarė įtakos ir Lietuvos skolinimosi kainai. Tarptautinės organizacijos (TVF, Europos Komisija, tarptautinės reitingų agentūros), nuolat vertinančios Lietuvos institucijų veiklą, mūsų šalies sugebėjimą suvaldyti situaciją po bankų ir kitų kredito įstaigų bankrotų įvertino itin palankiai.

Bankų sektoriaus veikla

Nors metų pradžioje buvo sustabdyta AB Ūkio banko veikla, 2013 m. sausio–spalio mėn. bankų sektorius veikė stabiliai⁶. Bankuose matyti nuosaikaus atsigavimo ženklų, palaipsniui auga paskolų portfeliai ir gerėja paskolų portfelio kokybė, indėlių bazė – pagrindinis bankų finansavimosi šaltinis – yra tvari, kapitalo ir likvidumo atsargos bazės gana solidžios, užtikrinančios bankų saugumą galimų netikėtų sukrėtimų atveju.

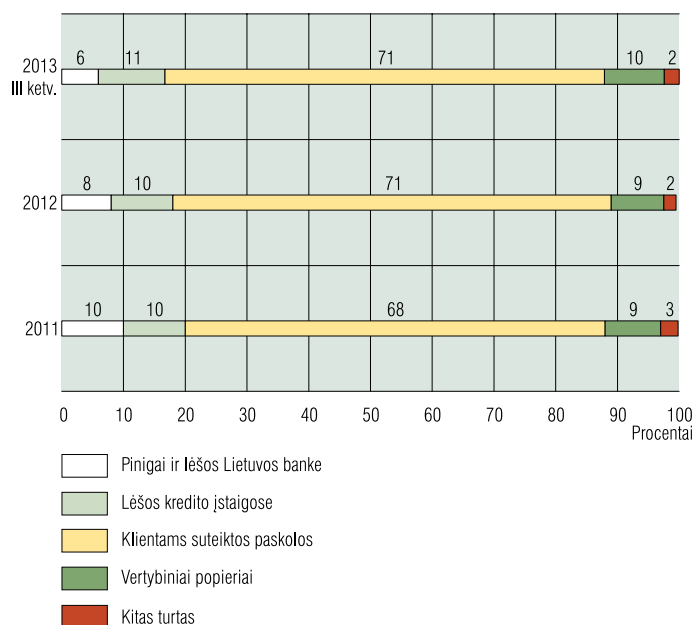
Per 2013 m. devynis mėnesius bankų turtas išaugo beveik 2 mlrd. Lt – iki 76,1 mlrd. Lt, tačiau šį augimą iš esmės nulėmė išaugęs AB Šiaulių banko turtas (perėmus dalį AB Ūkio banko turto).

Nuo metų pradžios paskolų portfelis išaugo 1,3 mlrd. Lt (2,5 %), jį didino beveik visi šalyje veikiantys bankai. Augimą daugiausia lėmė išaugusios paskolos viešajam sektoriui (0,9 mlrd. Lt), paskolos patrunuojamųjų lizingo bendrovių veiklai finansuoti (0,4 mlrd. Lt), o paskolų verslo įmonėms ir gyventojams portfelio pokyčiai buvo nedideli. Vis dėlto nuo 2009 m. pradžios mažėjusios bankų suteiktos būsto paskolos 2013 m. antrąjį ir trečiąjį ketvirčiais didėjo. Iš viso per 2013 m. devynis mėnesius jos išaugo 60 mln. Lt, arba 0,3 proc. Be to, 2013 m. pastebima aktyvesnė bankų konkurencija pelningesnėje vartojimo paskolų rinkoje. Gyventojus drąsiau skolintis skatina gerėjanti šalies ekonominė

⁶ Vertinant bankų veiklos pokyčius 2013 m., AB Ūkio banko duomenys neįtraukti.

būklė ir dėl pasaulinėse rinkose tebevyraujančių istoriškai mažų tarpbankinių palūkanų normų šiuo metu vyraujanti palyginti nedidelė skolinimosi kaina.

12 pav. Bankų turto struktūra
(laikotarpio pabaigoje)

Šaltinis: Lietuvos bankas.

Pastebėtina, kad šiuo metu visoje ES siekiama skatinti smulkaus ir vidutinio verslo kreditavimą. Tam tikrų veiksmų, sudarančių palankesnes galimybes Lietuvoje veikiantiems bankams kredituoti smulkų ir vidutinį verslą, Lietuvos bankas ėmėsi jau 2013 m. pradžioje, nuo 1 mln. Lt iki 1 mln. eurų kilstelėdamas kartelę, leidžiančią bankui skolininką vis dar laikyti mažmeniniu ir tokiam skolininkui atidėti mažiau kapitalo. Be to, nuo 2014 m. sausio 1 d. Lietuvoje bus pradėta taikyti CRD IV. Jos pagrindu bankams bus sudarytos dar palankesnės sąlygos finansuoti mažų ir vidutinių įmonių veiklą (bus sumažinti rizikos koeficientai tokių įmonių paskoloms), o tai turėtų suteikti impulsą smulkaus ir vidutinio verslo kreditavimo apimties augimui.

2013 m., kaip ir 2012 m., bankai iš savo valdomų paskolų portfelių toliau šalino blogas paskolas. Kadangi blogų paskolų išieškojimo procedūros užtrunka gana ilgai (paprastai – keletą metų), pastaraisiais metais itin padidėjo tų blogų paskolų, kurios neveiksnioms tapo dar ekonominio sunkmečio laikotarpiu, nurašymo iš bankų balansų apimtis. Toks suaktyvėjęs blogų paskolų nurašymo procesas lemia, kad paskolų portfelio kokybė gerėja. Per 2013 m. devynis mėnesius specialiųjų atidėjinių ir paskolų santykis sumažėjo nuo 5,4 iki 4,3 proc., o palyginti su blogiausiais laikais – 2010 m. viduriu, jis pagerėjo beveik du kartus. Neveiksnių paskolų rodiklis šiais metais taip pat pastebimai pagerėjo – nuo 13,1 iki 11,3 proc. Paskolų portfelio kokybės gerėjimą daugiausia lemia blogų paskolų verslo įmonėms nurašymas. Šios paskolų portfelio dalies kokybė kriziniu laikotarpiu blogėjo labiausiai. Nors būsto paskolų kokybė ir toliau yra kur kas geresnė negu verslo paskolų, tačiau ryškesnių jos gerėjimo ženklų pasirodė gerokai vėliau negu paskolų verslui – tik 2012 m. antrąjį pusmetį. Šiais metais būsto paskolų kokybiniai rodikliai jau rodė nuosaikias gerėjimo tendencijas: šiek tiek mažėjo tiek specialiųjų atidėjinių rodiklis (spalio 1 d. sudarė 3 %), tiek neveiksnių būsto paskolų rodiklis (sumažėjo iki 7,5 %).

Šiuo metu bankai litais skolina noriau negu eurai. Nacionaline valiuta suteiktų paskolų likutis vien per 2013 m. devynis mėnesius išaugo daugiau kaip 2 mlrd. Lt, o tokių paskolų dalis padidėjo daugiau kaip 3 proc. p. – iki 31 proc. bendro paskolų portfelio. Vis dėlto paskolos užsienio valiuta (daugiausia eurai) ir toliau sudarė didžiąją paskolų portfelio dalį (daugiau kaip 2/3).

Lietuvoje registruoti bankai veiklą plėtoja Lietuvoje, o bankų turtą užsienio šalyse daugiausia sudaro lėšos patrunuojančiuosiuose bankuose ir užsienio šalių bankų bei vyriausybių skolos VP. Nerezidentams suteiktos paskolos bankų sistemoje sudaro nedidelę dalį – mažiau kaip 1 proc. viso paskolų portfelio.

2013 m. bankų turimų skolos VP apimtis išaugo daugiau kaip 1 mlrd. Lt – iki 6,3 mlrd. Lt. Vis dėlto daugelio bankų skolos VP portfeliai beveik nekito, o prie bendro bankų sektoriaus skolos VP augimo daugiausia prisidėjo AB Šiaulių bankas, perėmęs dalį AB Ūkio banko turėtų skolos VP ir pats padidinęs LR Vyriausybės skolos VP portfelį. Didžiausią bankų sektoriaus skolos VP portfelio dalį ir toliau sudarė investicijos į LR VVP (4,3 mlrd. Lt). 1,2 mlrd. Lt bankai buvo investavę į ES šalių bankų skolos VP, 0,2 mlrd. Lt – į ES šalių vyriausybių skolos VP.

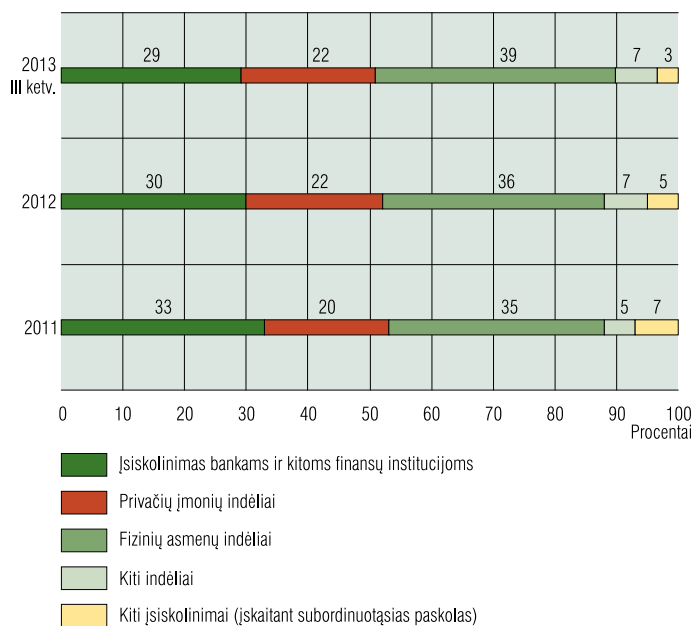
Bankų valdomas nuosavybės VP portfelis, kurio didžiausią dalį sudaro investicijos į patrunuojamąsias bendroves, reikšmingai nekito, ir 2013 m. spalio 1 d. sudarė 1,1 mlrd. Lt. Kiti bankų turimi nuosavybės VP (ne patrunuojamųjų įmonių), 2013 m. spalio 1 d. duomenimis, sudarė vos 5 mln. Lt.

Bankai vis dar susiduria su likvidžių lėšų pertekliumi, tai matyti iš bankų valdomo turto struktūros. Daugiau kaip 16 proc. bankų turto vis dar laikoma kaip lėšos kituose bankuose (daugiausia patrunuojančiuosiuose) ir centriniame banke. Metų pradžioje Lietuvos bankui sumažinus privalomųjų atsargų normą ir nusprendus nemokėti bankams palūkanų už Lietuvos banke laikomas lėšas, dalį jų bankai atsiėmė.

Jau keletą metų stebimi bankų finansavimosi struktūros pokyčiai, t. y. nuolat didėja indėlių, kaip pagrindinio finansavimosi šaltinio, svarba, o skolos patrunuojantiesiems bankams mažta. Kartu mažėja santykis, parodantis, kuri bankų paskolų portfelio dalis finansuojama iš indėlių: prieš 2008 m. pabaigoje prasidėjusią ekonomikos krizę tik apie 60 proc. bankų paskolų portfelio buvo finansuojama pritraukiamais indėliais, kita dalis – iš kitų šaltinių (daugiausia patrunuojančiųjų bankų lėšomis), o šiuo metu ši dalis jau yra išaugusi iki 85 proc. ir palaipsniui artėja prie 100 proc. Šį būdą – perorientuoti finansavimą į vietinę rinką – renkas daugelis mūsų regiono šalių, nes 2008 m. kilusi pasaulinė finansų krizė parodė, kad netvarus iš išorės gaunamo finansavimosi augimas gali sukelti ekonomikos perkaitimą, o pastarasis gali lemti naujų finansų krizių kilimą.

Veikiančiuose bankuose indėlių portfelis per 2013 m. tris ketvirčius išaugo beveik 6 proc. Vis dėlto visą šį augimą nulėmė apdraustų AB Ūkio banko indėlių perkėlimas į AB Šiaulių banką. Bendra indėlių apimtis rinkoje 2013 m. sumažėjo apie 0,9 mlrd. Lt (1,8 %), didžiąją šios sumos dalį sudarė nedrausti indėliai AB Ūkio banke. Vyraujant itin mažoms bankų siūlomoms terminuotųjų indėlių palūkanų normoms, indėlininkams terminuotieji indėliai nėra labai patrauklūs, dėl to terminuotųjų indėlių mažėja, o einamųjų indėlių daugėja. Terminuotieji indėliai sudaro mažiau kaip 40 proc. visų indėlių. Dėl tokios indėlių kaitos bankai mažina palūkanų išlaidas, tačiau Lietuvoje net ir einamieji indėliai bankams kainuoja santykinai brangiai, nes už juos bankai moka VĮ „Indėlių ir investicijų draudimas“ itin dideles, palyginti su kitomis šalimis, įmokas (0,45 %).

13 pav. Bankų įsipareigojimų struktūra
(laikotarpio pabaigoje)

Šaltinis: Lietuvos bankas.

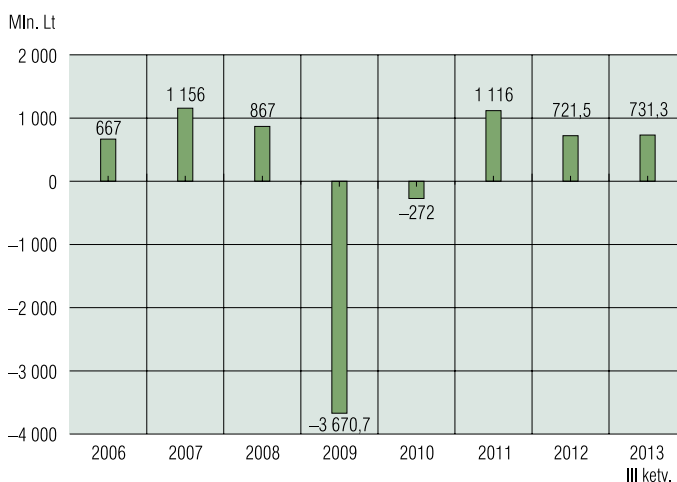
Nors, kaip jau minėta, finansavimąsi bankai yra linkę perorientuoti į vietinę rinką, jų įsipareigojimai patronuojantiems bankams vis dar sudaro gana reikšmingą bankų įsipareigojimų dalį – apie ketvirtadalį. 2013 m. jie nepakito ir sudarė apie 19 mlrd. Lt. Lietuvoje didžioji indėlių dalis yra trumpalaikiai indėliai, o beveik viso ilgalaikio finansavimo šaltinis yra patronuojamieji bankai. Toks finansavimas bankams yra svarbus ne tik finansavimosi, bet ir likvidumo valdymo prasme. Ateityje, įsigaliojus naujiems likvidumo reikalavimams, ilgalaikio finansavimosi svarba taps dar aktualesnė.

Šiais metais pelningai dirba šeši bankai ir šeši užsienio bankų filialai, nuostolingai – vienas bankas ir du užsienio bankų filialai. Per 2013 m. tris ketvirčius bankai ir užsienio bankų filialai uždirbo 731,3 mln. Lt pelno – 37,6 proc. daugiau negu per 2012 m. atitinkamą laikotarpį. Tačiau didžiąją jo augimo dalį nulėmė vieno banko patronuojamosios bendrovės pardavimas. Vis dėlto bankų pelnas iš veiklos (neįskaitant minėtos patronuojamosios bendrovės pardavimo pajamų, mokesčių, vertės sumažėjimo ir atidėjinių), palyginti su 2012 m. devyniais mėnesiais, smuko apie 6 proc. Tai lėmė sumažėjusios grynosios palūkanų pajamos ir išaugusios operacinės išlaidos.

Bankų pelningumui itin nepalanki šiuo metu vyraujanti mažų palūkanų normų aplinka. Dėl jos reikšmingai krito bankų pagrindinės pajamos – grynosios palūkanų pajamos. Bankų turtas ir įsipareigojimai šiuo metu subalansuoti taip, kad grynosios palūkanų pajamos mažėja palūkanų normoms krintant, ir atvirkščiai – grynosios palūkanų pajamos didėja palūkanų normoms rinkoje kylant. Visa tai lemia jau keletą metų paeiliui matomą grynujų palūkanų pajamų mažėjimą bankuose. Per 2013 m. devynis mėnesius tokios pajamos buvo 4,2 proc. mažesnės negu praėjusių metų atitinkamą laikotarpį. Tolesnės bankų grynujų palūkanų pajamų augimo tendencijos labiau priklausys nuo bankų sugebėjimo didinti gaunamų palūkanų pajamų už paskolas apimtį, nes galimybės dar labiau sumažinti dabartines palūkanų išlaidas yra ribotos – šiuo metu indėlių kaina (palūkanų normos) yra paties žemiausio lygio.

14 pav. Bankų grynasis pelnas

(laikotarpio pabaigoje)

Šaltinis: Lietuvos bankas.

Kadangi grynosios palūkanų pajamos mažėja jau keletą metų, vis labiau auga bankų grynųjų paslaugų ir komisinių pajamų dalis, palyginti su bendromis bankų pajamomis. Šiais metais didėjusios bankų grynosios paslaugų ir komisinių pajamos kompensavo sumažėjusias grynąsias palūkanų pajamas. Bankuose grynosios paslaugų ir komisinių pajamos per metus ūgtelėjo 5,1 proc. Grynųjų paslaugų ir komisinių pajamų augimas yra tiesiogiai susijęs su šalies ūkio subjektų aktyvumu: augant šalies ekonomikai, didėja bankų paslaugų paklausa, o kartu ir grynosios paslaugų ir komisinių pajamos.

Kaip minėta, be mažėjusių grynųjų palūkanų pajamų, bankų pelną taip pat mažino didėjusios operacinės išlaidos: per 2013 m. tris ketvirčius, palyginti su 2012 m. atitinkamu laikotarpiu, operacinės išlaidos išaugo 6,5 proc. Šį išaugimą daugiausia nulėmė viename banke atliekami informacinės sistemos keitimo darbai. Siekdami mažinti operacines išlaidas, bankai pastaruoju metu skatina elektroninės bankininkystės plėtrą, dalis bankų mažina klientų aptarnavimo padalinių skaičių.

Veiklos riziką ribojantys normatyvai

Siekdamas riboti bankų prisiimamą riziką, Lietuvos bankas nustatė veiklos riziką ribojančius normatyvus. Juos taikydamas, jis reguliuoja bankų kapitalizacijos lygį, likvidumą, bankų atvirąją poziciją užsienio valiutomis ir maksimalios paskolos dydį. 2013 m. spalio 1 d. duomenimis, visi bankai vykdė visus veiklos riziką ribojančius normatyvus. Bankų kapitalo pakankamumo rodiklis sudarė 15,6 proc. (minimaliai reikalaujama reikšmė – 8 %), o likvidumo rodiklis – 38,3 proc. (minimalus reikalaujamas – 30 %). Be to, bankų sektoriuje buvo pakankama likvidumo atsarga, skirta finansavimo spragai padengti (beveik du kartus didesnė, nei reikalaujama). Bankams neturėtų kilti kliūčių laikytis ir naujų kapitalo pakankamumo bei likvidumo rodiklių, numatytų naujojoje CRD IV, įsigaliosiančioje kitų metų pradžioje.

Bankų sektoriaus maksimalios bendrosios atvirosios pozicijos užsienio valiuta ir tauriaisiais metalais rodiklis 2013 m. spalio 1 d. sudarė 0,9 proc. (normatyvas – 25 %).

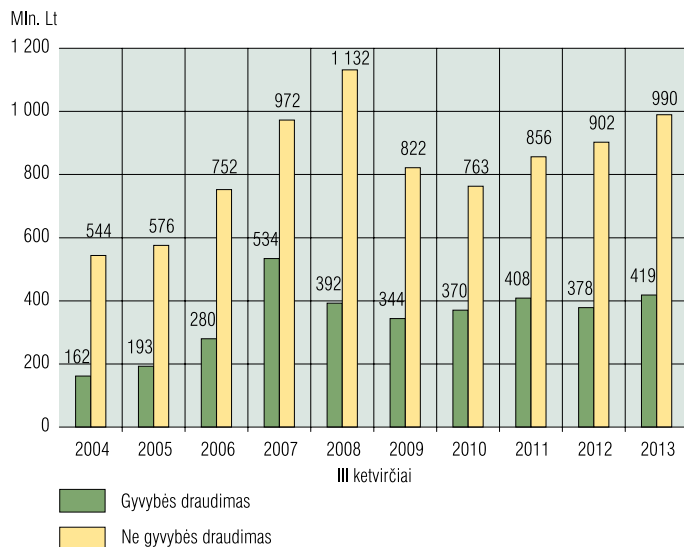
Draudimo rinka

Draudimo rinkos apžvalga

2013 m. trečiojo ketvirčio pabaigoje šalies rinkoje draudimo paslaugas teikė 24 draudikai, iš jų – 10 Lietuvoje registruotų draudimo įmonių, o 14 – kitose ES valstybėse įsteigtų draudimo įmonių filialų. Pažymėtina, kad 2 Lietuvoje registruotos draudimo įmonės (*ERGO Life Insurance SE* ir UAB DK „PZU Lietuva“), įsteigusios filialus, teikia draudimo paslaugas Latvijoje ir Estijoje. Lietuvoje vykstantis užsienio kapitalo draudimo įmonių virtimo kitų ES valstybių draudimo įmonių filialais reiškinys, prasidėjęs 2005 m., ataskaitinio laikotarpio pabaigoje pasiekė naujas aukštumas – kitų ES valstybių draudimo įmonių filialai pasirašė daugiau nei pusę (50,7%) visų draudimo įmokų Lietuvoje.

Lietuvos draudimo rinkos apimtis augo. Per 2013 m. tris ketvirčius pasirašyta 1,4 mlrd. Lt draudimo įmokų, t. y. 10 proc. daugiau nei per tą patį laikotarpį 2012 m. Tiek gyvybės, tiek ne gyvybės draudimo rinkos didėjo: gyvybės draudimo rinka augo šiek tiek sparčiau, t. y. 10,7, ne gyvybės draudimo rinka – 9,7 proc. Gyvybės draudimo rinkos apimtis, palyginti su ankstesnių metų tuo pačiu laikotarpiu, buvo didžiausia per šešerius metus, vis dėlto 22 proc. mažesnė nei per ekonominį pakilimą (2007 m.). Ne gyvybės draudimo rinkos apimtis nuo buvusios per ekonominį pakilimą (2008 m.) skyrėsi vos 13 proc.

15 pav. Gyvybės ir ne gyvybės draudimo šakų pasirašytų įmokų kaita

Šaltinis: Lietuvos bankas.

Gyvybės draudimo rinkos augimui įtaką darė didžiausių draudimo rūšių – investicinio draudimo ir tradicinio gyvybės draudimo – apimčių augimas. Pažymėtina, kad draudimo išgyvenimo atvejui pasirašytų įmokų suma buvo rekordinė. Ne gyvybės draudimo apimtis augo dėl didėjusių pasirašytų įmokų visose draudimo grupėse, išskyrus kredito, laidavimo ir laivų draudimo grupes. Su transporto priemonių valdymu susijusios civilinės atsakomybės, bendrosios civilinės atsakomybės, sveikatos, finansinių nuostolių, geležinkelių transporto priemonių ir pagalbos draudimo įmokų pasirašyta daugiausia.

Kaip ir praėjusiais metais, per šių metų ataskaitinius ketvirčius gyvybės draudimo sutarčių skaičiaus augimas nusvėrė ne gyvybės draudimo sutarčių pokyčius. Gyvybės draudimo sutarčių buvo sudaryta daugiausia per paskutinius trejus metus, vis dėlto jų sudaryta 34 proc. mažiau nei 2008 m. Ne gyvybės draudimo sutarčių sudarymo tendencijos išsi-

skyrė – ataskaitiniu laikotarpiu sudaryta daugiausia šios rūšies draudimo sutarčių. Kadangi draudimo sutarčių augimo tempas buvo gana didelis, 2013 m. rugsėjo 30 d. galiojusių draudimo sutarčių skaičius padidėjo 4,7 proc.

Per 2013 m. devynis mėnesius draudikai išmokėjo 817,1 mln. Lt išmokų – 11 proc. daugiau, nei buvo išmokėta praėjusių metų atitinkamu laikotarpiu. Kaip ir ankstesniais laikotarpiais, gyvybės draudimo išmokėtos sumos buvo rekordinio dydžio ir sudarė 256,9 mln. Lt. Šios draudimo šakos išmokėtų sumų augimą lėmė didelės investicinio draudimo grupės išmokų sumos. Ne gyvybės draudimo išmokų išmokėta 10 proc. daugiau nei praėjusiais metais tuo pačiu laikotarpiu ir vos 9 proc. mažiau nei per 2009 m. devynis mėnesius, kai išmokėta suma sudarė 618 mln. Lt. Šios draudimo šakos išmokos padidėjo dėl išaugusių su transporto priemonių valdymu susijusios civilinės atsakomybės draudimo ir dėl sausumos transporto priemonių, išskyrus geležinkelių transporto priemones, draudimo išmokų, o mažėjusios turto draudimo išmokų sumos lemiamos įtakos visai ne gyvybės draudimo apimčiai neturėjo.

Siekdami užtikrinti tinkamą įsipareigojimų draudėjams vykdymą, draudikai formuoja techninius atidėjinius, parodančius prisiimamos draudimo rizikos apimtį. Tiek ne gyvybės draudimo veiklą, tiek gyvybės draudimo veiklą vykdančios draudikai ataskaitinio laikotarpio pabaigoje suformavo didžiausius draudimo techninius atidėjinius – 3,5 mlrd. Lt. Lemiamą įtaką visai techninių atidėjinių sumai turėjo gyvybės draudimo, kai investavimo rizika tenka draudėjui, techninio atidėjinio padidėjimas 153 mln. Lt – iki 1,5 mlrd. Lt. Gyvybės draudimo, kai investavimo rizika tenka draudėjui, techninio atidėjinio suma rodo draudėjų, sudariusių investicinio gyvybės draudimo sutartis, sumas, skirtas kaupimui (investavimui).

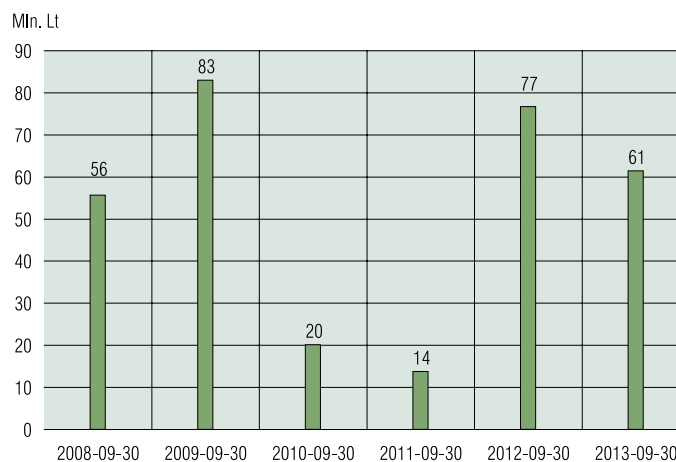
Augant draudimo veiklos apimčiai, didėjo ir draudimo įmonių turtas. 2013 m. rugsėjo 30 d. draudimo įmonių⁷ turtas per metus paaugo 7,9 proc. ir sudarė 2,8 mlrd. Lt. Gyvybės draudimo įmonių turtas, sudarantis daugiau nei 65 proc. viso draudimo įmonių turto, augo sparčiau nei ne gyvybės draudimo įmonių. Draudimo įmonių turto didėjimą nulėmė 12,5 proc. augusi gyvybės draudimo, kai investavimo rizika tenka draudėjui, investicijų suma – iki 924 mln. Lt.

Draudimo įmonių investicijų suma, palyginti su ankstesnių metų atitinkamu laikotarpiu, sumažėjo 0,3 proc. ir sudarė 1,5 mlrd. Lt. Draudimo įmonės, dažniausiai vykdančios konservatyvią investavimo politiką, daugiausia (66 %) investavo į VVP, 17 proc. – į įmonių obligacijas, 8 proc. – į nuosavybės vertybinius popierius ir vos 3 proc. – į terminuotuosius indėlius bankuose.

Per 2013 m. devynis mėnesius Lietuvoje registruotos draudimo įmonės uždirbo 61,4 mln. Lt pelno, t. y. 20 proc. mažiau nei praėjusių metų tuo pačiu metu. Rezultatas gautas dėl pelningos ir draudimo, ir investavimo veiklos. Ataskaitiniu laikotarpiu draudimo rinkos augimas turėjo poveikį didesnėms pajamoms iš įmonių draudimo veiklos, o sėkmingai įgyvendinti draudimo rizikos valdymo pasikeitimai lėmė palyginti mažesnį sąnaudų augimo tempą. Dėl draudimo įmonių vykdomos konservatyvios investavimo politikos gautas teigiamas investavimo rezultatas, tačiau daugiau nei dvigubai mažesnis, nei buvo uždirbta per 2012 m. tris ketvirčius.

⁷ Finansiniai rezultatai pateikiami remiantis 2013 m. rugsėjo 30 d. Lietuvos Respublikoje registruotų draudimo įmonių pateiktais duomenimis.

16 pav. Draudimo įmonių veiklos rezultatas

Šaltinis: Lietuvos bankas.

Per 2013 m. tris ketvirčius iš 10 Lietuvoje registruotų draudimo įmonių pelningai dirbo šešios. Kaip ir ankstesniais laikotarpiais, didžiausią nuostolio dalį sudarė kredito draudimo veiklą vykdančios valstybinio kapitalo įmonės UAB „Būsto paskolų draudimas“ nuostolis. Ši įmonė patyrė 11,1 mln. Lt nuostolį. Daugiausia uždirbo AB „Lietuvos draudimas“ (38,7 mln. Lt).

Vienas iš pagrindinių draudimo rinkos finansinio stabilumo rodiklių – mokumo atsargos koeficientas – buvo pakankamai didelis (2,7). Mokumo atsargos reikalavimai vykdomi, kai mokumo koeficientas yra didesnis nei 1. Pakankamas mokumo koeficientas rodo, kad rinka finansiškai stabili.

Draudimo rinkos priežiūra

Lietuvos bankas atlieka nuolatinę draudimo rinkos dalyvių priežiūrą: tikrina įmones, analizuoja draudimo rinkos dalyvių finansines ir statistines ataskaitas, verslo planus ir kitą pateikiamą informaciją. Nuolat atliekama draudikų veiklos rezultatų analizė (finansinių ir statistinių ataskaitų pagrindu), kontroliuojama, kaip vykdomi normatyvai.

Draudimo priežiūros specialistai dalyvauja penkių Lietuvoje įregistruotų draudimo įmonių, priklausančių įmonių grupėms, priežiūros institucijų (AVIVA, *Munich Re*, PZU, RSA, SEB *Life*) kolegijose.

Plėtojant glaudesnę draudimo įmonių, kitų ES valstybių narių draudimo įmonių filialų ir Lietuvos banko bendradarbiavimą, buvo rengiami susitikimai su draudimo įmonių valdybomis bei filialų vadovais. Jų tikslas – aptarti svarbias draudimo rinkos sritis, galinčias daryti reikšmingą įtaką draudimo įmonių veiklos rezultatams ir visos draudimo rinkos finansiniam stabilumui. Atsižvelgdamas į draudimo rinkos ir makroekonominės aplinkos pokyčius, Lietuvos bankas nuolat ragina draudikus atidžiau vertinti prisiimamą riziką.

Per 2013 m. tris ketvirčius atlikti du planiniai draudimo įmonių patikrinimai. Daugiausia dėmesio skirta draudimo įmonės sudaromų rezervų, t. y. draudimo techninių atidėjinių, pakankamumui, kitų su įmonės finansine padėtimi siejamų sričių ir įmonės valdymo sistemos kokybės vertinimui.

Surengtas bendras Latvijos, Lietuvos ir Estijos draudimo rinkos priežiūrą vykdančių institucijų atstovų susitikimas su įmonių, veikiančių per filialus Lietuvoje, valdybomis. Aptarti metiniai draudimo įmonių veiklos rezultatai, tartasi dėl glaudesnio priežiūros institucijų

bendradarbiavimo galimybės, dėl galimybių keistis informacijos srautais, inicijuoti bendrus įmonių patikrinimus ir juose dalyvauti.

Inicijuotas ir pasirašytas Bendradarbiavimo memorandumas tarp Latvijos draudimo rinkos priežiūrą vykdančios institucijos ir Lietuvos banko. Jame aptartos abiejų šalių bendrų interesų sritys, apibrėžta informacijos keitimosi apimtis ir terminai.

Išanalizuoti ir apibendrinti EIOPA inicijuoto testavimo (*long-term guarantees assessment* pratimas) rezultatai. Jį atliko gyvybės draudimo įmonės. Testavimo tikslas – įvertinti įmonių kapitalo bei mokumo pokyčius, galimus pritaikius ilgalaikių garantijų priemones, skirtas trumpalaikių finansų rinkos svyravimų įtakai ilgalaikių draudimo produktų pasiūlai ir pelningumui sumažinti. Testo rezultatai parodė, kad Lietuvos Respublikoje registruotų draudimo įmonių kapitalo pakankamumo rodikliai, pritaikius direktyvos Mokumas II reikalavimus, ir toliau yra pakankami.

Kredito unijos

2013 m. spalio 1 d. Lietuvoje veikė 75 kredito unijos, jos vienijo 147,7 tūkst. narių. 2013 m. įsisteigė kredito unija „Saulėgrąža“ (Vilniuje), 3 kredito unijų (Nacionalinės kredito unijos, kredito unijos „Švyturio taupomoji kasa“ ir kredito unijos „Laikinosios sostinės kreditas“) licencijos buvo atšauktos. Lietuvos centrinei kredito unijai (LCKU) priklausė 63 kredito unijos, 12 dirbo savarankiškai.

Kredito unijų sektoriaus kūrimosi pradžioje buvo orientuojamasi į tai, kad šios specifinės kredito įstaigos vienyty tam tikroje vietovėje gyvenančius ar panašia veikla užsiimančius asmenis. Iš vienyų priimdamos indėlius, kitiems teikdamos paskolas, jos pirmiausia turėtų tenkinti savo narių ūkinius ir socialinius poreikius. Nors dalies kredito unijų (ypač šalies regionuose) veikla ir toliau yra grindžiama kooperacijos principu, tačiau kai kurios iš jų (dažniausiai įsikūrusios didmiesčiuose), siūlydamos didžiausias palūkanų normas už terminuotuosius indėlius rinkoje ir taikydamos įvairias rinkodaros programas, pastaruoju metu atitolo nuo klasikinio kredito unijos veiklos modelio.

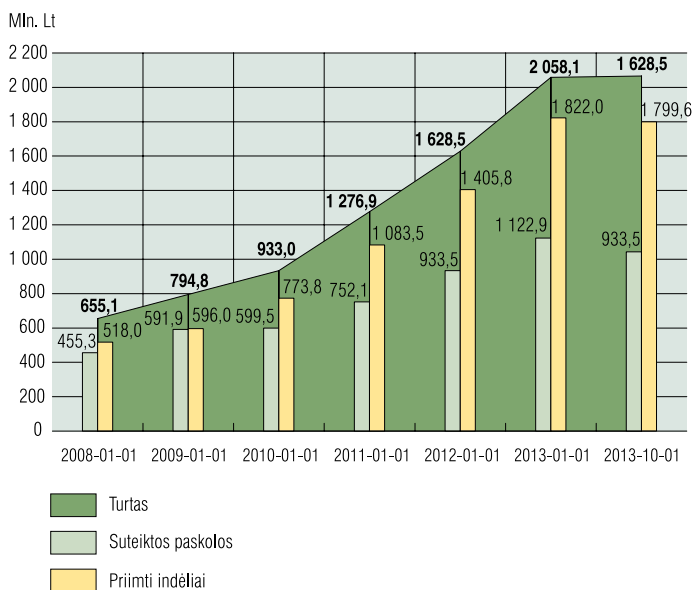
Palankios indėlių draudimo sąlygos, nustatytos Indėlių ir įsipareigojimų investuotojams draudimo įstatyme, veda moralinės rizikos veiksnio link. Kredito unijų indėlininkai nesistengia patys vertinti savo prisiimamos rizikos, nes ji yra labai maža – kredito unijos bankroto atveju indėlininkai nukentėtų mažiausiai (prarandama 100 Lt, jei indėlis yra mažesnis nei 100 000 eurų). Dėl to atsiranda tokia indėlininkų kategorija, kaip „palūkanų medžiotojai“. Tokie indėlininkai, žinodami, kad jų indėliai yra apdrausti, nesigilina į kredito unijos veiklos rezultatus, laiko savo santaupas ten, kur mokamos didžiausios palūkanos.

Ypač didelį susirūpinimą kelia kredito unijų pajinio kapitalo, daugiausia priklausančio nuo paskolų portfelio, mažėjimas. Kredito unijų pajinis kapitalas, sukauptas iš pajinių įnašų teikiant paskolas, yra nestabilus: sugrąžinus paskolą ar jos dalį, tokie pajiniai įnašai dažnai yra grąžinami, o kitos galimybės pritraukti kapitalą yra gana ribotos. Be to, tam tikrų problemų yra užprogramuota pačiame kredito unijos veiklos modelyje: kredito unijos savininkų (pajininkų) yra daug, bet atsakomybės dėl kredito unijos veiklos nėra kam prisiimti, nes dažnai asmenys kredito unijos nariais, o kartu ir savininkais tampa siekdami tik asmeninės naudos; jie nebūna suinteresuoti sėkminga kredito unijos veikla, nedalyvauja jos valdymo procese, nepriideda prie nuostolingai dirbančių kredito unijų finansinės būklės pagerinimo. Būtent dėl to kredito unijų problemos virsta indėlių garantijų

sistemos, o galiausiai – valstybės įsipareigojimais. Tai akivaizdžiai parodė bankrutavusių kredito unijų – Nacionalinės kredito unijos, kredito unijų „Švyturio taupomoji kasa“ ir „Laikinosios sostinės kreditas“ – atvejai.

Lietuvos banko taikoma intensyvi kredito unijų priežiūra, pradėti taikyti griežtesni veiklos riziką ribojantys normatyvai, kai kurioms kredito unijoms pritaikyti veiklos apribojimai neatsakingą kreditavimą sumažino ir kredito unijų sistemos plėtra tapo tvaresnė.

17 pav. Kredito unijų veiklos rodikliai

Šaltinis: Lietuvos bankas.

Kredito unijų turtas per 2013 m. devynis mėnesius padidėjo nedaug ir 2013 m. spalio 1 d. sudarė 2,1 mlrd. Lt, arba 2,7 proc. bankų sektoriaus turto. Indėliai, kuriais finansuojama 86 proc. kredito unijų turto, nuo metų pradžios sumažėjo 1,2 proc. (iki 1,8 mlrd. Lt). Turto augimą lėmė intensyvesnis kredito unijų skolinimasis iš LCKU ir iš bankų.

Kredito unijų suteiktos paskolos, sudariusios reikšmingiausią turto dalį, nuo metų pradžios sumažėjo 7,2 proc. (iki 1 mlrd. Lt). Tai nulėmė apribotas kreditavimas, pritaikytas kai kurioms kredito unijoms, ir suformuoti specialieji atidėjiniai. Dėl minėtų veiksnių ir pradėtų taikyti sugriežtintų veiklos riziką ribojančių normatyvų (iki 500 tūkst. Lt apribota didžiausia paskolos suma vienam skolininkui ir diferencijuotas kapitalo pakankamumo normatyvas) sumažėjo asocijuotiesiems nariams (juridiniams asmenims) suteiktų paskolų. Šių didesnės rizikos paskolų – daugiausia skirtų verslui finansuoti – dalis, 2013 m. sausio 1 d. sudariusi daugiau nei 34 proc., sumažėjo iki 30 proc. paskolų portfelio. Kredito unijų sudarytų specialiųjų atidėjinių paskoloms ir paskolų santykis sudarė 3,7 proc., tačiau ne visos kredito unijos konservatyviai vertina paskolų riziką ir nesudarė reikiamų specialiųjų atidėjinių, todėl iš tikrųjų paskolų portfelio kokybė realiai yra kur kas blogesnė. Tai rodo neatsakingos ankstesnių metų skolinimo veiklos rezultatus apskritai – nepakankamą dėmesį paskolų rizikos vertinimui dar prieš suteikiant paskolą, ir kartu kelia susirūpinimą dėl kai kurių kredito unijų galimybės susigrąžinti paskolas. Inspektuojant kredito unijas, nustatyta, kad kai kurios iš jų vykdė neatsakingą skolinimo politiką, jų vadovų sprendimai dėl paskolų suteikimo buvo ekonomiškai nepagrįsti ir neskaidrūs, kartais orientuoti į tam tikros kredito unijos narių grupės kreditavimo poreikių tenkinimą.

Šalies kredito unijos didino investicijas į VVP. Šios investicijos, padidėjusios iki 573,1 mln. Lt, 2013 m. spalio 1 d. sudarė 27,7 proc. kredito unijų turto. Kaip ir anksčiau, didžiąją jų dalį (61 %) sudarė LR VVP portfelis. Tikėtina, kad taip yra kaupiamos lėšos didesnėms paskoloms, skirtoms didelės rizikos projektams (panaudojant ir ES lėšas) finansuoti ateityje.

2013 m. devynių mėnesių kredito unijų veiklos rezultatas – 14,1 mln. Lt nuostolis (2012 m. tą patį laikotarpį – 0,4 mln. Lt). Pelningai dirbo 43, nuostolingai – 32 kredito unijos. Didesnius šių metų nuostolius lėmė kredito unijų patirtos paskolų vertės sumažėjimo išlaidos.

2013 m. spalio 1 d. kredito unijų sektoriaus likvidumo rodiklis buvo 57,37 proc. (minimalus reikalaujamas – 30 %, tačiau kredito unijoms, kurių turtas didesnis kaip 15 mln. Lt ir indėlių metiniai augimo tempai viršija tvarių augimo tempus, taikomas atitinkamai 40, 50 arba 60 % dydžio likvidumo normatyvas). Visos kredito unijos vykdė likvidumo normatyvą ir turėjo pakankamą likvidžiojo turto atsargą grynajam netenkamam pinigų srautui padengti.

Kredito unijoms taikomas kapitalo pakankamumo normatyvas – 13 proc., o kredito unijų, kurių reikšmingą paskolų portfelio dalį sudaro asocijuotiesiems nariams suteiktos paskolos, šis rodiklis turi būti ne mažesnis negu 18 arba 20 proc. Kredito unijų kapitalo pakankamumo rodiklis sudarė 19,76 proc., tačiau dviejų kredito unijų, kurių reikšmingą paskolų portfelio dalį praėjusią ataskaitinę datą sudarė paskolos, suteiktos asocijuotiesiems nariams (juridiniams asmenims), kapitalo pakankamumo rodikliai buvo mažesni už reikalaujamus.

Be to, kelios kredito unijos ataskaitinę datą neužtikrino didžiausios paskolos sumos vienam skolininkui normatyvo vykdymo.

Kai kurioms kredito unijoms (daugiausia po atlikto inspektavimo) buvo nustatyti terminai, iki kada jos turi užtikrinti normatyvų vykdymą, tačiau kai kurios kredito unijos ėmėsi neatidėliotinų priemonių ir Lietuvos bankui pateikė informaciją, kad veiklos riziką ribojančius normatyvus jau vykdo. Kredito unijoms, nuolat nevykdančioms veiklos riziką ribojančių normatyvų arba nustatytais terminais neužtikrinančioms jų vykdymo, taikomos Lietuvos Respublikos kredito unijų įstatyme numatytos poveikio priemonės.

Lietuvos bankas yra suinteresuotas, kad kredito unijos veikty stabiliai ir patikimai, todėl suintensyvino jų priežiūrą. Kredito unijų priežiūra, pagrįsta rizikos vertinimu, vykdoma nuolat – remiantis gautomis ataskaitomis, paskolų rizikos duomenų bazės duomenimis ir kita turima informacija, kiekvienos kredito unijos veiklos analizė atliekama kas ketvirtį. Prioritetas teikiamas sistemškai svarbiausioms (didžiausioms) ir rizikingiausiai dirbančioms kredito unijoms. Tokioms kredito unijoms skiriama ypač daug dėmesio: jos įpareigosotos dažnesniu periodiškumu teikti ataskaitas, kurių pagrindu atliekamas veiklos vertinimas. Nustačius reikšmingesnių veiklos problemų, kredito unijos nedelsiant inspektuojamos. Padidintas inspektuojamų kredito unijų skaičius.

Vykdydamas kredito unijų priežiūrą, Lietuvos bankas prisideda prie kredito unijų narių interesų apsaugos, kartu dalyvauja palaikant visos finansų sistemos stabilumą ir patikimumą, siekia geriausiai visuomenės interesus atitinkančio rezultato.

2013 m. spalio 1 d. duomenimis, LCKU narės buvo 63 kredito unijos. LCKU turtas nuo metų pradžios sumažėjo 31,3 mln. Lt (iki 339,5 mln. Lt), o jos narėms suteiktų paskolų portfelis 2013 m. spalio 1 d. sudarė 65 mln. Lt. Kredito unijoms suteiktos subordinuotosios paskolos ir toliau sudarė reikšmingą LCKU paskolų portfelio dalį (45 %). Pagal pasirašytą

su Verslumo skatinimo fondo valdytoju UAB „Investicijų ir verslo garantijos“ (INVEGA) jungtinės veiklos (konsorciumo) sutartį iš šio fondo kredito unijoms suteikta 33,4 mln. Lt paskolų smulkiam verslui finansuoti. LCKU paskolų portfelio kokybė ir toliau buvo gera: specialiųjų atidėjinių suformuota nebuvo, nebuvo ir paskolų, kurių periodiniai mokėjimai uždelsti ilgiau kaip 60 dienų.

Likvidumo palaikymo rezervas (formuojamas iš LCKU narių įmokų) 2013 m. padidėjo iki 16 mln. Lt. Suteikus paramą vienai kredito unijai, stabilizacijos fonde kaupiamos lėšos nuo metų pradžios sumažėjo iki 7 mln. Lt. Atsižvelgiant į kredito unijų patiriamus nuostolius dėl paskolų vertės sumažėjimo, tokio dydžio fondas laikytinas nepakankamu didesnės kredito unijų (LCKU narių) mokumo problemoms spręsti. LCKU pajinis kapitalas, grąžinus Vyriausybei jos pajinio įnašo dalį, 2013 m. spalio 1 d. sudarė 31,4 mln. Lt. Per 2013 m. devynis mėnesius LCKU uždirbo 1,3 mln. Lt pelno (per 2012 m. tą patį laikotarpį – 0,8 mln. Lt). Didžiausią įtaką LCKU veiklos rezultatui turėjo palūkanų pajamos, gautos už investicijas į VVP.

Kitos finansų įstaigos

Finansų maklerio įmonės. 2013 m. rugsėjo 30 d. Lietuvoje veikė 8 finansų maklerio įmonės. Iš jų 1 turėjo A kategorijos ir 7 – B kategorijos finansų maklerio įmonės licenciją. 2013 m. rugpjūčio mėn. panaikinta A kategorijos finansų maklerio įmonės UAB FMĮ „Finbaltus“ veiklos licencija. Šios įmonės finansinei būklei lemiamą neigiamą įtaką turėjo bankroto bylos iškėlimas AB Ūkio bankui ir UAB „Ūkio bankas investicinė grupė“. Pačios įmonės prašymu artimiausiu metu turi būti panaikinta ir UAB FMĮ „Vivum“ B kategorijos finansų maklerio įmonės veiklos licencija.

Finansų maklerio įmonių turtas 2013 m. trečiąjį ketvirtį sumažėjo 7,7 proc. ir 2013 m. rugsėjo 30 d. sudarė 16,8 mln. Lt. Daugiau kaip pusę jo sudarė UAB FMĮ „Orion Securities“ turtas (9,1 mln. Lt). Ši įmonė ir toliau yra didžiausia įmonė finansų maklerio įmonių sektoriuje.

2013 m. devynių mėnesių finansų maklerio įmonių veiklos rezultatas – 0,2 mln. Lt pelno. 4 finansų maklerio įmonės dirbo pelningai. Daugiausia pelno uždirbo UAB FMĮ „Orion Securities“.

Lietuvos banko nutarimu 2013 m. liepos 11 d. UAB FMĮ „Finvesta“ administracijos vadovui už pažeidimus paskirta 12,5 tūkst. Lt bauda, nes neteikė arba pavėluotai teikė finansines ataskaitas ir kitą privalomą Lietuvos bankui bei visuomenei teikti informaciją.

Visos finansų maklerio įmonės, išskyrus UAB FMĮ „Vivum“, vykdo joms nustatytą kapitalo pakankamumo normatyvą.

Valdymo įmonės. 2013 m. rugsėjo 30 d. duomenimis, Lietuvos finansinių priemonių rinkoje veikė 14 valdymo įmonių. Šių metų antrąjį ir trečiąjį ketvirčiais nebuvo išduota naujų licencijų, nė viena licencija nebuvo panaikinta. Valdymo įmonės valdė 25 valstybinio socialinio draudimo įmokos dalies kaupimo antrosios pakopos pensijų fondus, 10 papildomo savanoriško pensijų kaupimo trečiosios pakopos fondų, 34 kolektyvinio investavimo subjektus (iš jų – 33 investicinius fondus ir 1 investicinę kintamojo kapitalo bendrovę). Šiais metais turėtų būti atšaukta UAB „Ūkio banko investicijų valdymas“ veiklos licencija, o UAB „Citadele investicijų valdymas“ dirba savanoriško likvidavimo principu.

2013 m. trečiąjį ketvirtį valdymo įmonių turtas didėjo 4,9 proc. ir 2013 m. rugsėjo 30 d. sudarė 77,5 mln. Lt. Dviejų didžiausių valdymo įmonių – UAB „Swedbank investicijų valdymas“ ir UAB „SEB investicijų valdymas“ – turtas sudarė pusę viso valdymo įmonių turto.

Valdymo įmonių 2013 m. devynių mėnesių veiklos rezultatas – 7,1 mln. Lt pelno. Dauguma valdymo įmonių (8) dirbo pelningai, o daugiausia pelno (5,5 mln. Lt) uždirbo UAB „SEB investicijų valdymas“.

Visos valdymo įmonės vykdo joms nustatytą kapitalo pakankamumo normatyvą.

Mokėjimo įstaigos. 2013 m. rugsėjo 30 d. mokėjimo įstaigų, turinčių Lietuvos banko išduotą licenciją teikti mokėjimo paslaugas, skaičius išaugo iki 30. Pažymėtina, kad per 2013 m. devynis mėnesius, palyginti su praėjusių metų atitinkamu laikotarpiu, mokėjimo įstaigų skaičius augo lėčiau. Iš esmės šį faktą nulėmė tai, kad nemažas skaičius bendrovių, vykdžiusių veiklą iki Lietuvos Respublikos mokėjimo įstaigų įstatymo (toliau – Įstatymas) įsigaliojimo, įteisino vykdomą mokėjimo paslaugų veiklą 2012 m. Be to, dvi mokėjimo įstaigos, gavusios elektroninių pinigų įstaigos licencijas, tapo elektroninių pinigų įstaigomis. Be jau teikiamų mokėjimo paslaugų, jos ėmėsi elektroninių pinigų leidimo veiklos. Tikimasi, kad artimiausioje ateityje į mokėjimo paslaugų rinką ateis naujos mokėjimo įstaigos, ketinančios teikti įvairias vartotojams patrauklias mokėjimo (atsiskaitymo už prekes ir paslaugas, pavedimo internetu) paslaugas, tačiau jos turėtų susidurti su vis labiau didėjančia konkurencija mokėjimų rinkoje.

Pažymėtina, kad didžioji mokėjimo įstaigų dalis (net 27) buvo gavusios licenciją teikti pinigų perlaidas, 3 mokėjimo įstaigos mokėjimo paslaugą teikė, mokėjimo operacijas vykdydamos per mobiliojo tinklo operatorių.

Dauguma mokėjimo įstaigų didžiąją pajamų dalį gavo vykdydamos ūkinę ir komercinę veiklą, o mokėjimo paslaugos buvo tik papildoma jų veikla. Mokėjimo įstaigų pajamos iš mokėjimo paslaugų teikimo veiklos per 2013 m. devynis mėnesius sudarė 50 mln. Lt, o tai tik 4 proc. visų pajamų. Mokėjimo įstaigų sistemoje, kaip ir ankstesniais laikotarpiais, ir toliau dominavo kelios mokėjimo įstaigos – didžiausią pajamų dalį (71 %) sudarė 3 mokėjimo įstaigų gautos pajamos.

Visos mokėjimo įstaigos 2013 m. rugsėjo 30 d. vykdė Įstatyme nustatytus mokėjimo paslaugų vartotojų ar iš kito mokėjimo paslaugų teikėjo gautų lėšų apsaugos, minimalaus nuosavo kapitalo ir nuosavo kapitalo reikalavimus.

Elektroninių pinigų įstaigos. 2013 m. rugsėjo 30 d. elektroninių pinigų įstaigos licenciją buvo gavusios dvi elektroninių pinigų įstaigos, turinčios teisę leisti elektroninius pinigus ir teikti licencijoje nurodytas mokėjimo paslaugas. Per 2013 m. devynis mėnesius naujų licencijų vykdyti elektroninių pinigų leidimo veiklą nebuvo suteikta.

Elektroninių pinigų įstaigos iš veiklos, susijusios su elektroninių pinigų leidimu ir mokėjimo paslaugų teikimu, per 2013 m. devynis mėnesius gavo 4,3 mln. Lt, arba 83 proc. daugiau negu praėjusių metų tuo pačiu laikotarpiu. Daugiausia pajamos išaugo dėl vienos elektroninių pinigų įstaigos veiklos padidėjusios apimties, kitai bendrovei vis dar nepavyko išplėsti savo veiklos.

Elektroninių pinigų įstaigos 2013 m. rugsėjo 30 d. vykdė jų veiklos riziką ribojančius reikalavimus.

Draudimo brokerių įmonės. Draudimo brokerių įmonių sektorius ir toliau buvo stabilus. 2013 m. rugsėjo 30 d. Lietuvos draudimo rinkoje veikė 101 draudimo brokerių įmonė. Per 2013 m. devynis mėnesius buvo išduotos dvi draudimo brokerių įmonių veiklos licencijos, viena draudimo brokerių įmonės licencija panaikinta įmonės prašymu, vienos draudimo brokerių įmonės licencija panaikinta šiai įmonei pažeidus teisės aktų nuostatas ir neatitikus reikalavimų, kuriems esant licencija buvo išduota. 2013 m. rugsėjo 30 d. minimalaus nuosavo kapitalo (kapitalas negali būti mažesnis kaip 16 803 eurai, arba 58 017 Lt) reikalavimų netenkino viena draudimo brokerių įmonė (pažeidimas ištaisytas įmonei padengus nuostolį po ataskaitinės datos), keturios draudimo brokerių įmonės iki ataskaitinio laikotarpio pabaigos turėjo įnešti lėšų nuostoliams padengti. 2013 m. rugsėjo 30 d. duomenimis, draudimo brokerių įmonių turtas buvo didesnis nei 78,6 mln. Lt, o nuosavas kapitalas – 37,1 mln. Lt, draudimo brokerių įmonių ataskaitinio laikotarpio rezultatas – 8,9 mln. Lt pelno. Sektoriaus mastu draudimo brokerių įmonėms taikomas reikalavimas klientų lėšas laikyti atskiroje sąskaitoje buvo vykdomas su 1,7 mln. Lt atsarga.

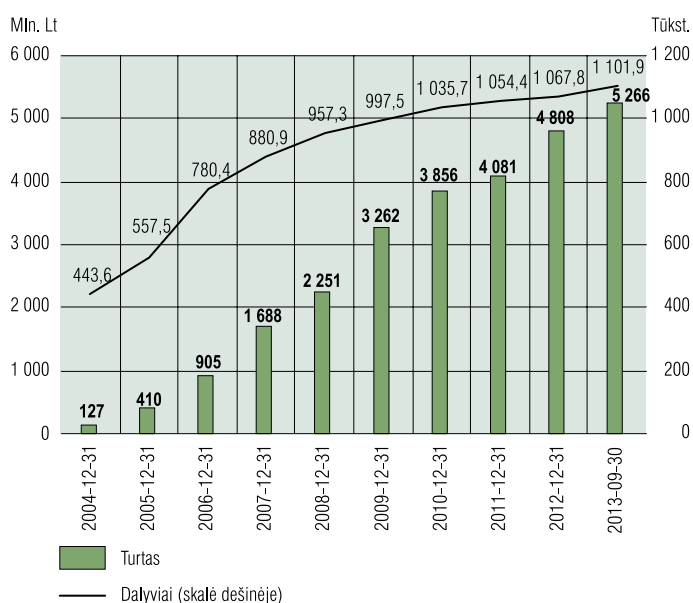
Finansinės paslaugos ir rinkos, jų priežiūra

Pensijų fondai ir KIS

Lietuvoje veikia 30 antrosios pakopos pensijų fondų, juos valdo 9 pensijų kaupimo bendrovės: 7 valdymo įmonės ir 2 gyvybės draudimo įmonės. Atkreiptinas dėmesys, kad 2013 m. balandžio mėn. Lietuvos bankas išdavė išankstinį leidimą panaikinti 2 UAB „Citadele investicijų valdymas“ valdomus valstybinio socialinio draudimo įmokos dalies kaupimo pensijų fondus. Šiuo metu minėtų fondų dalyviai Lietuvos banko nustatyta tvarka yra perkeliami į kitų bendrovių valdomus antrosios pakopos pensijų fondus.

Per devynis šių metų mėnesius antrosios pakopos pensijų fondų valdomas turtas padidėjo 450,1 mln. Lt (9,53 %) ir rugsėjo pabaigoje sudarė 5 265,95 mln. Lt. Dalyvių, kaupiančių pensiją antrosios pakopos pensijų fonduose, skaičius išaugo 3,19 proc. – iki 1 101,87 tūkst.

18 pav. Antrosios pakopos PF dalyvių skaičiaus ir turto kaita

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

Populiariausi buvo vidutinės akcijų dalies pensijų fondai (iki 70 % lėšų investuojantys į akcijas). Juose pensiją kaupė 53,6 proc. visų dalyvių, o jų turto vertė sudarė 51,7 proc. viso pensijų fondų turto. Antra pagal populiarumą strategija – mažos akcijų dalies (iki 30 % akcijų), ją pasirinko daugiau nei 276 tūkst. dalyvių (25,0 % rinkos).

Pirmus devynis šių metų mėnesius finansų rinkos smarkiai svyravo, tačiau 27 iš 30 antrosios pakopos pensijų fondų rezultatai buvo teigiami – fondų vertės vidutiniškai didėjo 2,4 proc. Mažiausiai kilo konservatyviai investuojančių pensijų fondų vienetų vertės (vidutiniškai 0,1 %). Kitų fondų, bent dalį savo lėšų investuojančių į akcijas, vienetų vertės pokyčiai buvo didesni: mažos akcijų dalies pensijų fondų vienetų vertės vidutiniškai padidėjo 1,6, vidutinės akcijų dalies pensijų fondų – 2,7, o akcijų pensijų fondų – net 5,8 proc.

Apibūdinant antrosios pakopos pensijų fondų investicijų portfelį, pasakytina, kad 2013 m. rugsėjo 30 d. didžiausią dalį (55,6 %) investicijų sudarė investicijos į kolektyvinio investavimo subjektus (toliau – KIS), tarp jų – į akcijų KIS (1,77 mlrd. Lt) ir skolos vertybinių popierių KIS (1,03 mlrd. Lt). Didžioji pensijų fondų turto dalis (67,3 %) investuota eurai, investicijų litais dalis sudarė 14,6, o JAV doleriais – 12,5 proc.

Lietuvos Respublikos Seimui priėmus pensijų kaupimo tvarkos pakeitimus, antrosios pakopos pensijų fondų dalyviai sprendžia, kaip taupys toliau. Nuo 2013 m. balandžio 1 d. iki lapkričio 30 d. pensijų kaupimo sistemos dalyviai turi priimti sprendimą dėl tolesnio kaupimo ir pasirinkti vieną iš galimų variantų:

- 1) sustabdyti įmokų pervedimą į antrosios pakopos pensijų fondus;
- 2) kaupti dabartinėmis sąlygomis, kai į pensijų fondą bus pervedama tik Sodros įmokos dalis; pensijų įmoka 2014–2020 m. sudarytų 2, vėliau – 3,5 proc.;
- 3) be kas mėnesį pervedamos Sodros įmokos dalies, į pasirinktą pensijų fondą savanoriškai pervesti pensijų įmoką iš savo lėšų (2014–2015 m. – 1 %, vėliau – 2 % asmens draudžiamųjų pajamų) ir gauti papildomą pensijų įmoką iš valstybės biudžeto (2014–2015 m. – 1 %, vėliau – 2 % vidutinio šalies darbo užmokesčio).

Iki 2013 m. rugsėjo 30 d. 217,2 tūkst. dalyvių pasirinko trečiąjį variantą, t. y. nusprendė mokėti įmoką iš savo lėšų, o 9,3 tūkst. dalyvių nusprendė sustabdyti įmokas ir grįžti į Sodrą.

Lietuvos bankas, atsižvelgdamas į tai, kad laikotarpis ypatingas, t. y. pensijų kaupimo dalyviai turi apsispręsti dėl tolesnio dalyvavimo pensijų kaupimo sistemoje, ir siekdamas išvengti neteisingo ar netinkamo klientų informavimo atvejų, ypač daug dėmesio skyrė pensijų kaupimo bendrovių teikiamos informacijos stebėsenai ir kontrolei. Buvo tikrinama pensijų kaupimo bendrovių viešai skelbiama informacija, siekiant nustatyti, ar ji atitinka Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymo 17 straipsnio reikalavimus ir Finansinių paslaugų reklamos gairių, patvirtintų Lietuvos banko Priežiūros tarnybos direktoriaus 2012 m. rugsėjo 5 d. sprendimu Nr. 241-75 „Dėl Finansinių paslaugų reklamos gairių patvirtinimo“, nuostatas. Informacija apie nustatytus trūkumus buvo pateikta atitinkamoms pensijų kaupimo bendrovėms, o šios ėmėsi priemonių trūkumams pašalinti.

Be to, buvo parengta ir pensijų kaupimo bendrovėms pateikta Informacijos dėl pensijų kaupimo veiklos atskleidimo klientams geroji praktika. Ja siekiama detalizuoti Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymo 17 straipsnyje nustatytus paslaugų siūlymo ir reklamos reikalavimus. Šia iniciatyva siekiama sumažinti riziką, kad pensijų kaupimo bendrovės, informuodamos dalyvius apie pensijų kaupimo tvarkos pokyčius, suformuos

teigiamus lūkesčius apie pensijų kaupimą, ir išvengti netinkamos praktikos atvejų, kai informacija apie pensijų išmokas pateikiama neaiški ir neišsami, galinti suklaidinti esamą ar potencialų pensijų kaupimo dalyvį. Minėtos praktikos laikymasis turėtų padėti užtikrinti, kad klientams teikiama informacija būtų teisinga, aiški ir neklaidinanti, todėl pensijų kaupimo bendrovėms buvo rekomenduota peržiūrėti šiuo metu viešai skelbiamą informaciją, susijusią su pensijų kaupimo sistema, ypač atidžiai įvertinti, ar teikiama informacija neprieštarauja teisės aktų nuostatomis ir Informacijos dėl pensijų kaupimo veiklos atskleidimo klientams gerajai praktikai. Be to, buvo atliktas tyrimas, siekiant išsiaiškinti rinkos praktiką, susijusią su asmenų, teikiančių informaciją apie pensijų fondus, parinkimu ir jų mokymais. Jį atlikus, reikšmingų neatitikimų nenustatyta, tik paaiškėjo, kad visose bendrovėse konsultantai privalo išklausti įvadinčius mokymus, daugelyje – išlaikyti žinių patikrinimo testą, taip pat kiekvienais metais organizuojami periodiniai mokymai ir tikrinamos darbuotojų profesinės žinios. Visos įmonės rengė mokymus, susijusius su dabartiniais pensijų kaupimo sistemos pokyčiais.

Lietuvoje veikia 9 papildomo savanoriško pensijų kaupimo pensijų fondai, juos valdo 5 valdymo įmonės. 2013 m. rinkoje atsirado naujas fondas – veiklą pradėjo UAB „Danske Capital investicijų valdymas“ valdomas pensijų fondas „Danske pensija plius“. Lietuvos bankui išdavus išankstinį leidimą likviduoti UAB „Citadele investicijų valdymas“ valdomą papildomo savanoriško pensijų kaupimo fondą, 2013 m. spalio 2 d. fondas oficialiai panaikintas. Dalyviai, kurie savo noru neperėjo į kitos valdymo įmonės valdomą trečiosios pakopos pensijų fondą ir neatsiėmė jiems priklausančių lėšų, turi kreiptis į AB „Citadele“ banką.

Per šiuos metus trečiosios pakopos pensijų fondų valdomas turtas padidėjo 10,05 mln. Lt (9,25 %) ir rugsėjo pabaigoje sudarė 118,70 mln. Lt. Dalyvių, kaupiančių pensiją šiuose fonduose, skaičius per devynis mėnesius padidėjo 12,07 proc. ir trečiojo ketvirčio pabaigoje jų buvo 32 069. Šių metų devyni mėnesiai trečiosios pakopos pensijų fondams buvo sėkmingi, visų fondų vienetų vertės vidutiniškai padidėjo 4,19 proc.

Trečiosios pakopos pensijų fondų investicijų struktūra panaši į antrosios pakopos pensijų fondų. 2013 m. rugsėjo 30 d. didžiausią pensijų fondų investicijų dalį (65,0 %) sudarė investicijos į KIS vienetus ar akcijas. Antra pagal populiarumą investicija – VVP, į juos investuota 26,9 proc. trečiosios pakopos pensijų fondų turto. Didžioji trečiosios pakopos pensijų fondų turto dalis (59,9 %) investuota eurai, investicijos JAV doleriais sudarė 18,0, o investicijos litaais – 10,3 proc. pensijų fondų turto.

2013 m. rugsėjo pabaigoje Lietuvoje 11 valdymo įmonių buvo įsteigusios 34 KIS (33 investicinius fondus ir 1 investicinę kintamojo kapitalo bendrovę). Šiame KIS valdomas turtas didėjo, tačiau juose kaupiančių dalyvių skaičius mažėjo. Nuo metų pradžios fondų turtas padidėjo 190,3 mln. Lt (29,7 %) – iki 831,71 mln. Lt, tačiau dalyvių skaičius sumažėjo 0,3 proc. (58 dalyviais) – iki 18,8 tūkst. Tokia tendencija vyrauja jau kelerius metus, dalyvių skaičius nuo 2008 m. pabaigos mažėja dėl jų lūkesčių netenkinančių fondų rezultatų ar fondų sujungimo. Be to, esant mažam pasirinkimui rinkoje, Lietuvos investuotojai renkasi kitas investavimo alternatyvas.

KIS vienetų verčių pokyčiai per tris šių metų ketvirčius buvo teigiami, užfiksuotas vidutinis 4,8 proc. augimas. Labiausiai didėjo akcijų KIS vienetų vertės – 6,6, mišraus investavimo KIS – 4,2, obligacijų KIS – 1,0 proc.

2013 m. rugsėjo 30 d. didžiausią KIS investicijų dalį (31,01 %) sudarė investicijos į kitų KIS vienetų ar akcijas. Antra pagal populiarumą investicija – įmonių skolos vertybiniai popieriai. Į juos tiesiogiai investuota 24,92 proc. KIS turto. 2013 m. rugsėjo pabaigoje daugiau nei pusė KIS turto (58,9 %) buvo investuota eurai. KIS investicijos litais sudarė 14,91, investicijos JAV doleriais – 11,94 proc. fondų turto. Kita KIS lėšų dalis investuota Norvegijos kronomis, Švedijos kronomis, Lenkijos zlotais ir kitomis valiutomis.

Pirminė ir antrinė rinkos

Prekybos reguliuojamoje rinkoje tendencijos nesikeičia – prekyba AB „NASDAQ OMX Vilnius“ nebuvo aktyvi, tačiau indeksas kilo. Bendroji apyvarta (automatinio vykdymo ir tiesioginių sandorių) per 2013 m. devynis mėnesius, palyginti su praėjusių metų atitinkamu laikotarpiu, sumažėjo 34 proc. – iki 384 mln. Lt, tačiau sandorių skaičius beveik nesikeitė – padidėjo 0,4 proc. 2013 m. net 75 proc. bendrovių akcijų kainos kilo (2012 m. – 51 %). Bendroji biržos kapitalizacija padidėjo 3,2 proc. – nuo 16,2 mlrd. iki 16,7 mlrd. Lt (per 2012 m. tris ketvirčius padidėjo 10,4 %). Nors prekyba AB „NASDAQ OMX Vilnius“ ir nebuvo aktyvi, indekso OMX Vilnius vertė per 2013 m. devynis mėnesius pakilo beveik 19 proc. (pernai per tą patį laikotarpį – 15 %).

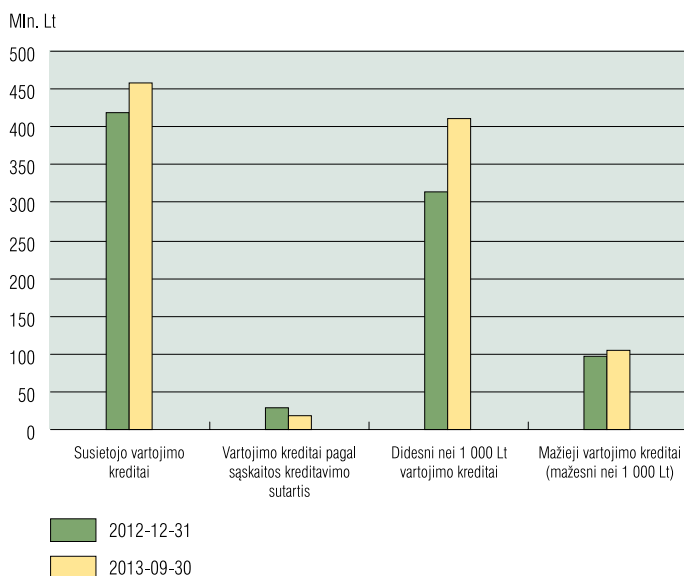
Lietuvos banko prižiūrimų emitentų skaičius apžvelgiamu laikotarpiu keitėsi nedaug – padaugėjo viena bendrove. 2013 m. spalio 1 d. Lietuvos bankas prižiūrėjo 48 emitentus, iš jų 16 bendrovių, kurių akcijos įtrauktos į AB „NASDAQ OMX Vilnius“ Oficialųjį prekybos sąrašą, 16 – į Papildomąjį prekybos sąrašą (iš jų 1 emitento akcijos įtrauktos ir į prekybą Varšuvos akcijų biržoje), 3 – į prekybą Varšuvos akcijų biržoje, 2 emitentų obligacijos – į AB „NASDAQ OMX Vilnius“ Skolos vertybinių popierių prekybos sąrašą. Be to, emitentų sąraše buvo 11 bendrovių, kurių VP neprekiuojama reguliuojamose rinkose.

Pirminė akcijų rinka buvo aktyvesnė. Per ataskaitinį laikotarpį sėkmingai įvykdyti du pirminiai vieši akcijų siūlymai (AB „Grigiškės“ ir AB „AviaAM Leasing“). Jų metu išplatinta beveik 100 mln. Lt vertės daugiau nei 19 mln. paprastųjų vardinių akcijų. Be to, dar viena bendrovė kapitalą didino bendrovės lėšomis (per 2012 m. devynis mėnesius buvo išplatinta akcijų, kurių bendra nominalioji vertė sudarė 44,5 mln. Lt). Pirminėje obligacijų rinkoje esminių pokyčių nematyti, augimas nedidelis, beveik visos obligacijos išplatintos neviešai. Kaip ir 2012 m., obligacijas leido tik bankai. Lietuvos įmonių obligacijų rinkoje per 2013 m. tris ketvirčius išplatintos 53 (per ankstesnį laikotarpį – 49) ne nuosavybės vertybinių popierių emisijos, jų bendra nominalioji vertė 542 mln. Lt (ankstesniu laikotarpiu – 484 mln. Lt). Iš jų viešai išplatinta tik 26 mln. Lt (ankstesniu laikotarpiu – 28 mln. Lt). Taigi neviešos emisijos sudaro 95 proc. visos bendros nominaliosios vertės.

Vartojimo kreditų rinka

2013 m. rugsėjo pabaigoje vartojimo kredito davėjai (ne kredito įstaigos) buvo suteikę 698 tūkst. vartojimo kreditų, o bendros vartojimo kredito sumos likutis sudarė 992 mln. Lt. Per devynis šių metų mėnesius vartojimo kredito gavėjams suteiktų vartojimo kreditų skaičius išaugo 13, o vartojimo kredito suma – 15 proc. Vartojimo kreditų rinkos augimą daugiausia lėmė suteikiami didesni nei 1 000 Lt vartojimo kreditai, jų bendros vartojimo kredito sumos likutis per devynis mėnesius paaugo 30 proc.

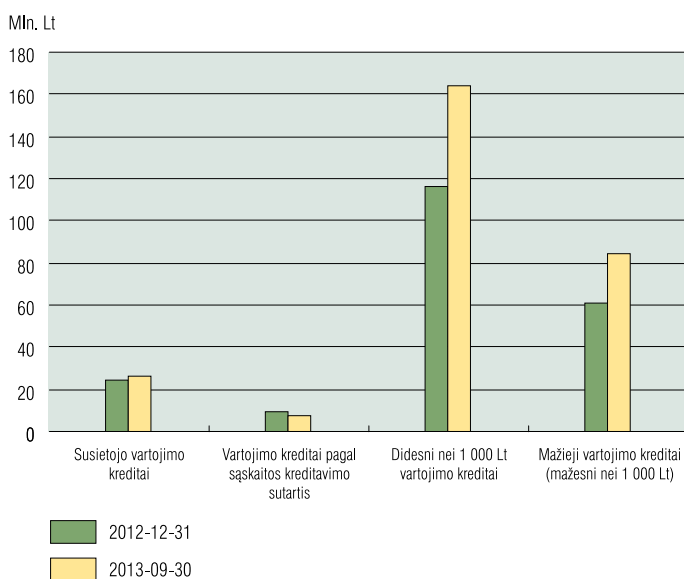
19 pav. Vartojimo kredito sumos likutis

Šaltinis: Lietuvos bankas.

Vartojimo kreditų kokybė ir toliau blogėjo. 2013 m. rugsėjo 30 d. vartojimo kreditų, kai mokėjimas buvo pradelstas ilgiau kaip 60 dienų iš eilės, dalis pagal visas kreditų rūšis sudarė 24 proc. suteiktų vartojimo kreditų skaičiaus (2012 m. gruodžio 31 d. – 19 %). Dažniausiai vėluota grąžinti mažuosius vartojimo kreditus – kas trečias kreditas nebuvo grąžintas laiku. Šis skaičius, tikėtina, būtų dar didesnis, jei vartojimo kredito gavėjai nebūtų pasinaudoję vartojimo kredito davėjų siūloma galimybe pratęsti vartojimo kredito suteikimo terminą sumokėjus pratęsimo mokestį. Remiantis vartojimo kredito davėjų pateikta statistika, net 39 proc. visų suteiktų mažųjų vartojimo kreditų grąžinimo terminas buvo bent kartą pratęstas. Vis dėlto daugiausia, rugsėjo mėn. duomenimis, buvo įsiskolinę tie vartojimo kredito gavėjai, kurie ėmė didesnius nei 1 000 Lt vartojimo kreditus. Jų bendras įsiskolinimas, kai mokėjimas buvo pradelstas ilgiau kaip 60 dienų iš eilės, pasiekė 164 mln. Lt, o tai sudaro 58 proc. visos vartojimo kredito gavėjų įsiskolinimų vartojimo kredito davėjams sumos.

20 pav. Vartojimo kredito gavėjų įsiskolinimų suma

Šaltinis: Lietuvos bankas.

Šių metų pradžioje Lietuvos bankas parengė ir patvirtino Vartojimo kredito gavėjų mokumo vertinimo ir atsakingojo skolinimo nuostatus. Juose detalizuoti vartojimo kredito gavėjo kreditingumo vertinimo reikalavimai – kliento mėnesio įmokų pagal visus įsipareigojimus suma negali viršyti 40 proc. jo tvarių pajamų. Nors dar anksti vertinti, ar šis reikalavimas (įsigaliojo 2013 m. liepos 1 d.) pagerins vartojimo kredito davėjų paskolų portfelį, tačiau statistika rodo, kad jis turėjo įtakos mažųjų vartojimo kreditų rinkai: šių metų trečiąjį ketvirtį tokių kreditų buvo suteikta 19 proc. mažiau nei antrąjį ketvirtį (per ketvirtį suteikiamų naujų mažųjų vartojimo kreditų suma sumažėjo nuo 78 mln. iki 63 mln. Lt).

Vartojimo kredito davėjų (ne kredito įstaigų) suteikiami mažieji vartojimo kreditai vis dar yra pakankamai brangus finansavimosi produktas: vidutinė bendros vartojimo kredito kainos metinė svertinė norma per devynis mėnesius mažėjo nuo 173 iki 165 proc., o vidutinė metinė svertinė palūkanų norma sumažėjo nuo 105 iki 99 proc.

Lietuvos bankas spalio mėn. Finansų ministerijai pateikė kompleksinius pasiūlymus keisti Lietuvos Respublikos vartojimo kredito įstatymą. Vienas iš pasiūlymų – mažinti bendros vartojimo kredito kainos metinę normą nuo 200 iki 50 proc. Šis dydis atitiktų įprastą paskolų rinkos praktiką ir vartotojų interesus. Be to, siūloma riboti asmenų galimybę vartojimo kredito sutartį sudaryti neapgalvotai, įpareigoti vartojimo kredito davėjus tikrinti visą iš klientų gautą informaciją, numatyti proporcingas baudas už įstatymo pažeidimus ir papildomus reklamos reikalavimus. Lietuvos bankas apie siūlomus įstatymo pakeitimus taip pat informavo Lietuvos Respublikos Seimo Biudžeto ir finansų komitetą.

Ginčų nagrinėjimas

Per šių metų devynis mėnesius Lietuvos banką pasiekė 511 kreipimųsi dėl ginčų, kylančių dėl finansinių paslaugų. Palyginti su atitinkamu praėjusių metų laikotarpiu, bendras kreipimųsi dėl ginčų į Lietuvos banką skaičius išaugo 10 proc. Tam įtakos turėjo didesnis visuomenės informuotumas apie tokias ginčų nagrinėjimo procedūras, taip pat jos noras ginti savo teises. Vertinant kitų institucijų, nagrinėjančių ginčus ne teismo tvarka, patirtį, matyti, kad kreipimųsi skaičius, nors ir nedideliais tempais, bet nuolat auga. Atsižvelgiant į tai ir į finansinių paslaugų populiarumą, paplitimą ir prigimtį, tikėtina, kad besikreipiančių į Lietuvos banką skaičius laikui einant taip pat augs.

Vertinant kylančių ginčų pagal sektorius skaičių, matyti, kad daugiausia kyla ginčų su draudimo įmonėmis (50,3 % visų ginčų). Bankų sektoriuje ginčų buvo šiek tiek mažiau (41,3 % visų ginčų), o ginčų su kitais finansų rinkos dalyviais skaičius nesiekė ir 10 proc. Palyginti su praėjusių metų rezultatais, matyti, kad sparčiausiai ginčų daugėjo bankų sektoriuje – šiais metais jų skaičius šoktelėjo beveik ketvirtadaliu.

Populiariausi ginčai su draudimo įmonėmis ir toliau yra ginčai dėl transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo. Bankų sektoriuje daugiausia ginčytasi dėl būsto kreditų sutarčių. Ginčiuose su kitais finansų rinkos dalyviais absoliučią daugumą sudarė ginčai su vartojimo kredito davėjais dėl vartojimo kreditų sutarčių vykdymo.

Nagrinėdamas ginčus, Lietuvos bankas siekia, kad ginčo šalys rastų taikų sprendimo būdą, susitartų dėl ginčo objekto. Per šių metų devynis mėnesius 44 atvejais ginčo šalims pavyko kompromisų keliu taikiai išspręsti kilusius ginčus.

Tais atvejais, kai taikus susitarimas nėra pasiekiamas ir Lietuvos bankas turi nagrinėti ginčą iš esmės, priimamas vartotojo reikalavimą tenkinantis sprendimas arba jo reikalavimas yra

atmetamas, jei jam tenkinti nėra pagrindo. Tokie sprendimai, kai vartotojo reikalavimas buvo visiškai ar bent iš dalies patenkintas, sudarė beveik trečdalį visų sprendimų.

Vertinant Lietuvos banko priimtų vartotojų naudai sprendimų vykdymo statistiką, matyti, kad, nepaisant jų rekomendacinio pobūdžio, tik 14 proc. sprendimų finansų rinkos dalyviai nesutiko įvykdyti. Pastebėtina, kad visais atvejais vartotojas turi teisę dėl to paties ginčo dalyko kreiptis į teismą ir taip siekti privalomo bylos šalims sprendimo.

Lietuvos bankas parengė ir viešai savo interneto svetainėje paskelbė 2012 m. nagrinėtų ginčų praktikos apžvalgą. Apžvalgoje pateikiama apibendrinta informacija apie dažniausius ginčus, ginčų pobūdį, priimtus dėl jų sprendimus. Minėtos informacijos pateikimo tikslas – supažindinti finansų rinkos dalyvius ir visuomenę su Lietuvos banko nuomone dėl kai kurių ginčų nagrinėjimo metu nustatytų aplinkybių vertinimo, pabrėžti tam tikras finansinių paslaugų teikėjų ir finansinių paslaugų vartotojų pareigas, ugdyti atsakingą ir sąžiningą finansinių paslaugų teikėjų bei finansinių paslaugų vartotojų elgesį ir siekti sumažinti galimų ginčų skaičių ateityje.

Finansinis švietimas

2013 m. Lietuvos banko valdyba patvirtino Finansinio švietimo koncepciją. Jos pagrindinis tikslas – gerinti šalies gyventojų finansinį raštingumą, siekiant, kad gyventojai priimtų racionalius finansinius sprendimus ir atsakingai valdytų asmeninius finansus.

Balandžio mėn. visuomenei pristatyta Lietuvos banko finansinio švietimo interneto svetainė „Pinigų bitė“ (www.pinigubite.lt). Ji turėtų tapti nešališkos ir patikimos informacijos apie asmeninių finansų planavimą ir tvarkymą šaltiniu.

Atskaitiniu laikotarpiu Lietuvos bankas prisijungė prie Tarptautinės vaikų ir jaunimo finansų organizacijos (angl. *Child and Youth Finance International*, CYFI). CYFI judėjimas vienija vyriausybės organizacijas – ministerijas, centrinius bankus, taip pat komercines finansų įstaigas, nevyriausybines organizacijas ir akademinės visuomenės atstovus. CYFI propaguoja jaunimo finansinio raštingumo didinimo idėjas ir siekia, kad vaikai, baigę vidurinę mokyklą, mokėtų tvarkyti banko sąskaitą ir įgytų praktinių žinių, kaip racionaliai elgtis su pinigais. Be to, CYFI pasauliniu mastu inicijuoja Tarptautinę vaikų finansinio švietimo dieną.

2013 m. kovo 15 d. Lietuvos banko iniciatyva Lietuvoje pirmą kartą paminėta Vaikų finansinio švietimo diena. Lietuvos bankui koordinuojant, į šios šventės organizavimą aktyviai įsitraukė šalies finansų įstaigos – jos atvėrė savo duris moksleiviams ir jiems pasiūlė įvairių edukacinių programų. Lietuvos banko Pinigų muziejus pristatė 6–11 m. amžiaus vaikams pritaikytą edukacinę programą „Pažink pinigų pasaulį“. Tikimasi, kad vaikų finansinio švietimo diena ateityje peraus į vaikų finansinio švietimo savaitę.

Lietuvos bankui ir Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijai (toliau – Švietimo ir mokslo ministerija) pasirašius bendradarbiavimo dėl finansinio ir ekonominio mokinių švietimo susitarimą, institucijos ketina bendradarbiauti įgyvendinant įvairius finansinio ir ekonominio švietimo projektus: rengiant mokomąją medžiagą, organizuojant įvairius mokymus, seminarus ir tyrimus, dalijantis informacija apie pažangius mokinių finansinio raštingumo ugdymo metodus, ieškant mokiniams priimtinausių informacijos apie asmeninių finansų valdymą ir ekonomiką pateikimo būdų ir priemonių.

Atskaitiniu laikotarpiu, bendradarbiaujant su Švietimo ir mokslo ministerija, inicijuotas Lietuvos įtraukimas į tarptautinį penkiolikamečių finansinio raštingumo tyrimą. Jis leis

įvertinti Lietuvos penkiolikamečių finansinio raštingumo lygį ir palyginti duomenis tarptautiniu mastu.

2013 m. įvyko pirmieji susitikimai su aktyviai finansinio švietimo srityje veikiančiais finansų rinkos dalyviais ir finansiniu švietimu suinteresuotų institucijų atstovais. Susitikimų metu pristatyti Lietuvos banko Finansinio švietimo koncepcija, interneto svetainė „Pinigų bitė“ (www.pinigubite.lt), finansinio švietimo veiklų koordinavimo modelis. Kartu susitarta suformuoti Finansinio švietimo iniciatyvų koordinavimo komitetą ir Finansinio švietimo bendradarbiavimo tinklą.

Dalyvavimas ECBS ir tarptautinis bendradarbiavimas

Lietuvos bankas dalyvavo ES ir ECBS sprendimų priėmimo procesuose, atstovavo Lietuvos Respublikai tarptautinėse finansų organizacijose, palaikė ryšius su kitų šalių centriniais bankais ir reitingų agentūromis. Lietuvai pirmininkaujant ES Tarybai, bendradarbiavimas su ES ir tarptautinėmis finansų institucijomis buvo itin intensyvus.

Lietuvos bankas yra ECBS, kurią sudaro ECB ir visų ES valstybių narių nacionaliniai centriniai bankai, visateisis narys. Lietuvos banko valdybos pirmininkas dalyvauja ECB bendrojoje taryboje. Ji 2013 m. vertino ES makroekonominę padėtį, pinigų ir finansų rinkų raidą, derino ECB pranešimą apie konvergenciją, kuriame vertinta Latvijos ekonominė ir teisinė konvergencija, VKM II veikimo ir kitus klausimus.

Priklausydamas Europos finansų priežiūros sistemai, Lietuvos bankas dalyvauja Europos sisteminės rizikos valdybos (ESRV) Bendrosios valdybos ir jos Patariamąjo techninio komiteto darbe. Siekiant užtikrinti efektyvią ES makroprudencinę priežiūrą, ypač daug dėmesio buvo skiriama ES finansų sistemoje kylančių rizikų ir grėsmių nustatymui, svarstyty jos mažinančios priemonės. ESRV priėmė rekomendaciją dėl makroprudencinės politikos tarpinių tikslų ir priemonių.

Neformaliuose ECOFIN tarybos susitikimuose ES valstybių narių finansų ministrai ir centrinių bankų vadovai svarstė finansų rinkų reguliavimo stiprinimo, bankų sąjungos kūrimo, valstybių skolų tvarumo ir kitus klausimus.

Lietuvos bankas aktyviai prisidėjo prie Lietuvos tikslų finansinių paslaugų srityje, numatytų pirmininkavimo ES Tarybai pusmečio laikotarpiui, įgyvendinimo, ypač siekiant pažangos bankų sąjungos kūrimo, finansų rinkų priežiūros griežtinimo, mokėjimų infrastruktūros tobulinimo, draudimo tarpininkavimo klausimų reglamentavimo srityse. Ypač aktyvus darbas vyko prioritetinėje bankų sąjungos kūrimo srityje. 2013 m. vasarą priimti bankų Direktyva dėl kapitalo poreikio ir Reglamentas (CRD IV/CRR), sudarantys bendrą ES finansinių paslaugų taisyklių pagrindą, 2013 m. spalio mėn. priimti reglamentai, sukuriantys teisinį pagrindą pirmajam bankų sąjungos elementui – bendram bankų priežiūros mechanizmui (numatoma, kad jis pradės veikti 2014 m. lapkričio mėn.). Toliau vyksta intensyvus darbas svarstant EK pasiūlymą dėl antrojo bankų sąjungos elemento – bendro bankų pertvarkymo mechanizmo.

Lietuvos ir TVF bendradarbiavimo pagrindas – kasmetinės ekonominės konsultacijos pagal TVF steigimo sutarties IV straipsnį. 2013 m. vasario mėn. Lietuvoje dirbo TVF IV straipsnio konsultacijų misija, o rugsėjo mėn. – reguliari pusmetinė TVF misija. TVF ekspertai analizavo bendrą Lietuvos ekonominę būklę, ūkio raidos tendencijas, padėję finansų sektoriuje, biudžeto ir socialinės politikos priemonių įgyvendinimą. Per Lietuvos

ekonomines konsultacijas, kurios TVF vykdančiosios valdybos posėdyje vyko 2013 m. kovo mėn., ypač palankiai įvertinti Lietuvos per pastaruosius kelerius metus parodyti gebėjimai vykdyti atsakingą finansų sektoriaus politiką. TVF taip pat teigiamai vertina Lietuvos siekį įsivesti eurą ir pabrėžia fiskalinės drausmės svarbą.

2013 m. liepos mėn. Lietuvoje lankėsi TVF valdančioji direktorė Christine Lagarde. Tai pirmas tokio rango TVF pareigūno vizitas Lietuvoje per pastaruosius šešiolika metų. TVF valdančioji direktorė susitiko su Lietuvos banko ir kitų valstybės institucijų atstovais, dalyvavo Lietuvos banko su partneriais organizuotoje diskusijoje „Europos ekonominė integracija: iššūkiai ir galimybės“.

2013 m. spalio mėn. Vašingtone vyko TVF ir Pasaulio banko metiniai susitikimai. Juose vertintos pasaulio ekonomikos perspektyvos, aptarti finansinio stabilumo, bendros finansų architektūros, tarptautinių finansų institucijų vaidmens jai sustiprinti klausimai. ES Tarybai pirmininkaujanti Lietuva Tarptautiniame pinigų ir finansų komitete pristatė bendras ES ir Šiaurės Baltijos šalių (ŠBŠ) grupės pozicijas, pabrėždama, kad pasaulio ekonomika atsigauja, tačiau augimas vis dar silpnas, o ryškėjančios teigiamos tendencijos tebėra susijusios su reikšmingais fiskalinio tvarumo ir finansų sektoriaus stiprinimo uždaviniais.

Lietuva kartu su EK ir ECB taip pat atstovavo ES ir tiesiogiai dalyvavo Didžiojo dvidešimtuko (G20) šalių finansų ministrų ir centrinių bankų valdytojų susitikimuose bei kituose G20 renginiuose. G20 susitikimuose Lietuva ES atstovavo tarptautinės finansų architektūros ir investicijų finansavimo klausimais. Lietuvos bankas aktyviai prisidėjo formuojant ir pristatant bendrą ES poziciją, kaip atstovas dalyvavo ES finansų ministrų ir centrinių bankų valdytojų pavaduotojų ir Tarptautinės finansų architektūros darbo grupės susitikimuose.

III. LIETUVOS BANKO VEIKLOS ORGANIZAVIMAS

Misija, vertybės ir etika

Lietuvos banko misija – siekti darnios ir tvarios šalies ekonominės plėtros, įgyvendinant pinigų ir makroprudencinę politiką, puoselėjant šalies finansų sistemos patikimą ir efektyvų funkcionavimą.

Lietuvos banko vizija – pažangus, iniciatyvus ir atvirai veikiantis centrinis bankas, optimaliais ištekliais kuriantis kuo didesnę naudą visuomenei.

Kasdienėje veikloje Lietuvos bankas vadovaujasi šiomis institucinėmis vertybėmis:

Ištikimybė visuomenės interesams: kiekvienas sprendimas priimamas taip, kad geriausiai atitiktų visuomenės interesus.

Kompetencija ir kokybė: instituciniai sprendimai ir vertinimai grindžiami tarnautojų profesiniu išmanymu ir kokybišku darbu.

Veiklos skaidrumas: periodiškai teikiama objektyvi ir išsami informacija apie veiklą, paaiškinami ir pagrindžiami sprendimai bei jų motyvai.

Etiką reglamentuoja Lietuvos banko tarnautojų ir Lietuvos banko valdybos etikos kodeksai. Juose nustatyti elgesio principai ir profesinės etikos normos, užtikrinant griežtą profesinės etikos standartų laikymąsi. Viešųjų ir privačių interesų tinkamą atskyrimą reglamentuoja Viešųjų ir privačių interesų derinimo Lietuvos banke aprašas.

Valdymas

2013 m. rugsėjo 30 d. Lietuvos banke dirbo 595 tarnautojai (iš jų 29 – pagal terminuotas darbo sutartis)⁸. Per šių metų devynis mėnesius tarnautojų skaičius padidėjo vos 2 proc., dauguma priimtų naujų tarnautojų stiprina priežiūros ir finansinio stabilumo funkcijų vykdymą.

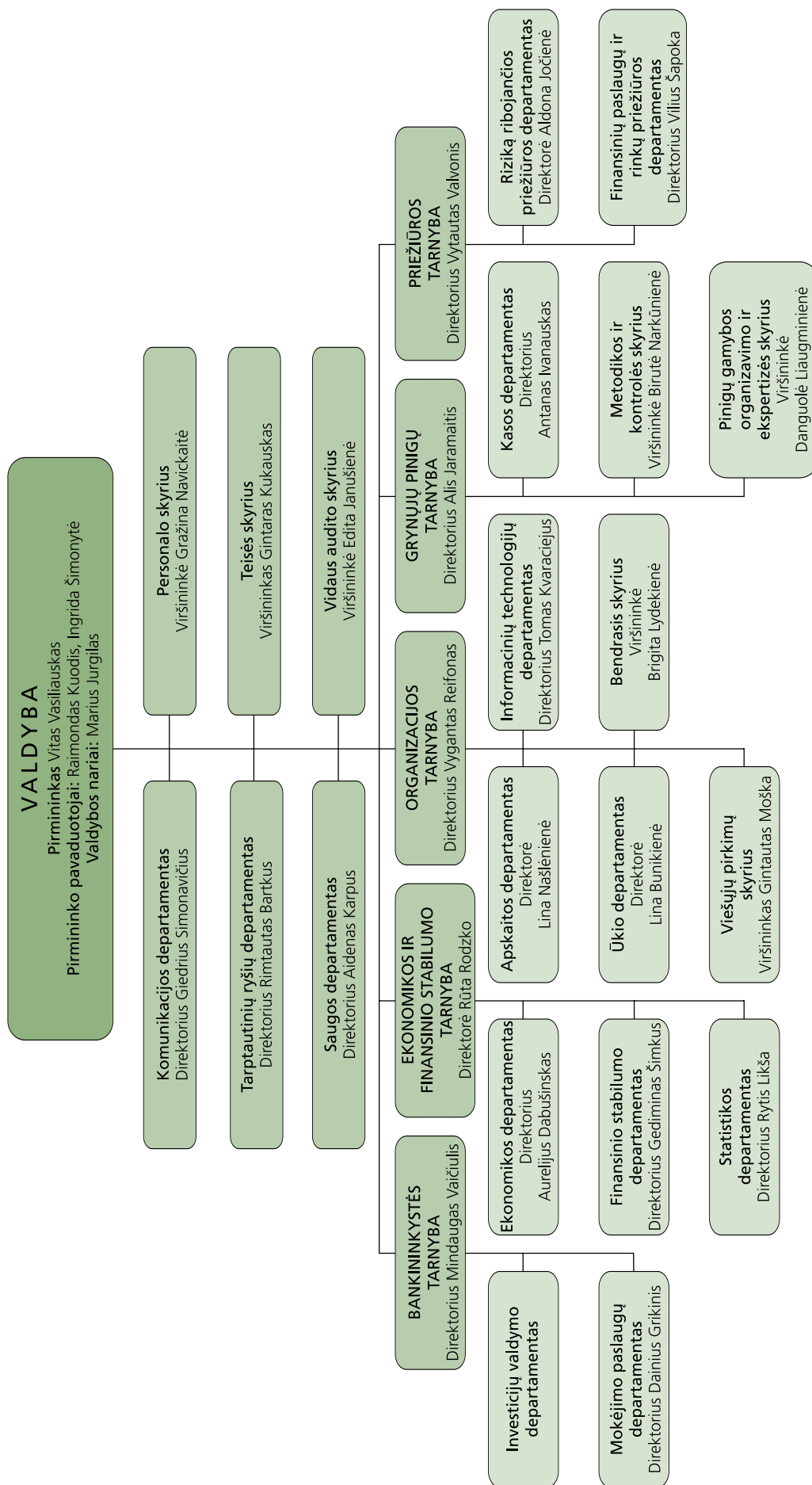
Po 2012 m. vykusio Lietuvos banko struktūrinio pertvarkymo, kuriuo įgyvendintas naujas organizacinės struktūros modelis su gerokai mažesniu hierarchinių lygių ir tarnautojų (tarp jų – ir vadovų) skaičiumi, 2013 m. atnaujintas ir institucinis valdymas. Pirmąjį pusmetį, pasibaigus kadencijai ar savo iniciatyva, Lietuvos banko valdybos nario įgaliojimų neteko trys iš penkių narių. Atsinaujinant Lietuvos banko valdybai (šiuo metu įsitraukė du nauji nariai), reaguojant į efektyvesnio valdymo poreikį, Lietuvos banke atlikti šie pakeitimai:

Įgyvendinant Lietuvos banko įstatymo nuostatas ir remiantis gera centrinių bankų praktika, išgrynintos centrinio banko politikos formavimo ir vykdymo bei administravimo funkcijos, nustatant aiškią Valdybos ir Valdybos pirmininko atsakomybę šiose srityse.

Sukurta aiški ir konkreti sąsaja tarp Valdybos nustatytų trejų metų institucinių tikslų ir kiekvieno darbuotojo metinių veiklos tikslų, o sąsajos efektyvumas valdomas nustatant kokybiškai naują tikslų pasiekimo vertinimą.

⁸ Į šį skaičių neįtraukti 15 tarnautojų, kuriems buvo suteiktos vaiko priežiūros atostogos arba nemokamos atostogos jų darbo ECB ar TVF laikotarpiu.

21 pav. Lietuvos banko organizacinė struktūra
(2013 m. spalio 31 d.)

Tarnautojų ugdymas

2013 m. tarnautojų kvalifikacijos kėlimo organizavimo tikslas – ugdyti vadovų ir specialistų profesionalumą. 2013 m. kvalifikacijos kėlimui skirta beveik 4 proc. darbo užmokesčio lėšų.

Tarnautojai savo žinias daugiausia gilino pagal profesines sritis. Nemažai dėmesio skirta specializuotiems mokymams, kurie rengiami ECBS narių darbuotojams.

Naujiems tarnautojams struktūriniai padaliniai rengė įvadinčius mokymus, per kuriuos jie buvo supažindinami su banko struktūra ir veikla. Šiuose mokymuose dalyvavo ir praktiką Lietuvos banke atliekantys studentai.

ECBS mastu skatinama, kad darbo patirtis būtų įgyjama dirbant kituose ES valstybių narių centriniuose bankuose. Per 2013 m. tris ketvirčius pagal trumpalaikes sutartis nemokamų atostogų Lietuvos banke metu trys banko tarnautojai dirbo ECB. Jie turėjo galimybių įgyti specialių ekonomikos, tarptautinių santykių, rinkos operacijų ir informacinių sistemų auditavimo žinių. Vienas tarnautojas dirba TVF.

Vlado Jurgučio stipendija

Vlado Jurgučio stipendija įsteigta 1990 m. Šią vieniems mokslo metams skiriamą stipendiją gauna du Lietuvos universitetų dieninių skyrių bankininkystės ir finansų specialybės studentai, kurių studijų rezultatai geriausi. Kandidatus stipendijai gauti siūlo universitetų fakultetai, kuriuose įsteigtos bankininkystės ir finansų specialistus rengiančios katedros. Sprendimą skirti stipendijas priima Lietuvos banko valdyba.

Stipendija yra minimalios mėnesio algos dydžio. Už puikius studijų rezultatus ir aktyvų dalyvavimą mokslinėje veikloje V. Jurgučio stipendijos 2013 m. skirtos Kauno technologijos bei ISM Vadybos ir ekonomikos universitetų dviem studentams.

Lietuvos bankas
Gedimino pr. 6, LT-01103 Vilnius
Tel. (8 5) 268 0029, faks. (8 5) 268 0038
El. p. info@lb.lt; <http://www.lb.lt>

**Pranešimas apie Lietuvos banko pagrindinio tikslo įgyvendinimą,
finansų rinkos būklę ir funkcijų vykdymą**

2013 m. gruodžio mėn.

